

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**BİLECİK MÜZESİ'NE KAYITLI ROMA VE BİZANS DÖNEMİ
METAL TAKI VE SÜS EŞYALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şükrü Can KARACA

BURSA- 2023

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**BİLECİK MÜZESİ'NE KAYITLI ROMA VE BİZANS DÖNEMİ
METAL TAKI VE SÜS EŞYALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şükrü Can KARACA

**Danışman
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN**

BURSA- 2023

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Bilecik Müzesi’ne Kayıtlı Roma ve Bizans Dönemi Metal Takı ve Süs Eşyaları” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih-İmza

23.05.2023

Adı Soyadı: Şükrü Can KARACA
Öğrenci No: 701947006
Anabilim/Anasanat Dalı: Arkeoloji
Programı: Klasik Arkeoloji
Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Şükrü Can KARACA
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Arkeoloji
Bilim Dalı : Klasik Arkeoloji
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xv + 145
Mezuniyet Tarihi : / / 20.....
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

BİLECİK MÜZESİ'NE KAYITLI ROMA VE BİZANS DÖNEMİ METAL TAKI VE SÜS EŞYALARI

Bu tez çalışması kapsamında Bilecik Müzesi'ne kayıtlı 71 adet takı-süs eşyası değerlendirmeye alınmıştır. Bu eserlerin büyük bir bölümünün müsadere ve devir ile müze envanterine kaydedilmiş olmasından dolayı konteks olarak değerlendirmek mümkün olmamıştır. Ayrıca birçoğunun bulunduğu yer ile ilgili ne yazık ki elimizde veri bulunmamaktadır. Bu nedenle eserlerin değerlendirmesinde antik dönem kuyumculuk sanatının tipolojik ve stilistik gelişimine göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak yapım ve süsleme tekniklerinin erken dönemden başlayarak kronolojik olarak zaman zaman popülerlik kazanıp, zaman zaman da popülerliğini yitirmesi bu durumu zorlaştırmıştır. Yine de bizim eserlerimizde kullanılan yapım ve süsleme teknikleri ile eserlerin formları belirgindir. Bu eserlerin üretiminde dövme ve döküm tekniği uygulanmıştır. Süsleme tekniği olarak, kabartma, kazıma, delik işi, granülasyon, telkârî, taş kakma tekniklerinin kullanıldığı anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Bilecik Müzesi, Bilecik, Roma Dönemi, Geç Roma Dönemi, Bizans Dönemi,
Kuyumculuk, Takı, Metal, Süs Eşyaları

ABSTRACT

Name and Surname : Şükrü Can KARACA
University : Bursa Uludağ University
Institution : Institute of Social Science
Field : Archaeology
Branch : Classical Archaeology
Degree Awarded : Master
Page Number : xv +
Degree Date : / / 20.....
Supervisor : Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

ROMAN AND BYZANTINE PERIOD METAL JEWELLERY AND ORNAMENTS REGISTERED IN BİLECİK MUSEUM

In the scope of this thesis study, 71 pieces of jewelry and decorative items registered in the Bilecik Museum have been evaluated. Since most of these works were recorded in the museum inventory with confiscation and transfer, it was not possible to evaluate them as context. Moreover, unfortunately, we lack data regarding the specific origins of many of these items. For this reason, evaluating the artifacts according to the typological and stylistic development of ancient jewelry art is necessary. However, the fact that construction and decoration techniques have gained and lost popularity over time, starting from early periods, making it more complicated and making the situation difficult to determine the chronological context. However, the construction and decoration techniques used in our artifacts are distinguishable. The production methods employed were forging and casting. As for the decorative techniques, it appears that embossing, engraving, piercing, granulation, filigree work, and stone setting were utilized.

Keywords:

Bilecik Museum, Bilecik, Roman Period, Late Roman Period, Byzantine Period, Metal, Jewelry, Jewellery, Ornaments

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması kapsamında Bilecik Müzesi'ne kayıtlı Roma ve Bizans dönemi metal takı-süs eşyası tipolojik ve stilistik açıdan benzerleri ile karşılaştırılarak değerlendirmeye alınmıştır. Bu eserlerin büyük bir bölümünün müsadere ve devir ile müze envanterine kaydedilmiş olmasından dolayı konteks olarak değerlendirmek mümkün olmamıştır. Bu nedenle benzer örnekleri saptanamayan eserler için üretim ve süsleme teknikleri ile formları baz alınarak yaklaşık tarih verilmesi uygun görülmüştür.

Önceki sezonlarda heyet üyesi olarak bulunduğum İznik Sualtı Bazilikal Kilise kazılarında ortaya çıkan metal eserlerin tasnifini yapma fırsatı sunarak metal eserlere olan ilgimi ve merakımı kamçılayan aynı zamanda lisans ve yüksek lisans eğitim hayatım boyunca desteğini benden esirgemeyen çok saygıdeğer danışmanım ve sevgili hocam Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Bu tez konusunu çalışmamda bana gerekli izinleri veren Bilecik Müze Müdürü Harun KÜÇÜKAYDIN'a, müze de gerçekleştirdiğim tasnif çalışmalarında yardımını esirgemeyen Müze Uzmanı Tuğba KONUK'a ve emeği geçen diğer müze uzmanlarına çok teşekkür ederim.

Çalışmada değerlendirmeye alınan eserlerin fotoğrafları Bilecik Müze Müdürlüğü arşivinden alınmıştır. Bilecik Müze Müdürlüğüne teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans eğitim hayatım boyunca fikirlerini benimle paylaşmaktan çekinmeyen, kaynak yardımlarını esirgemeyen sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜNDÜZ'e teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca meraklı sorularımı cevaplandıran, ihtiyacım olduğunda her türlü yardımı sağlayan, Dr. Ali ALTIN, Dr. Hazal ÇITAKOĞLU, Arş. Gör. Nur Deniz ÜNAL ile Arş. Gör. Serap ALAÇELİK, Arş. Gör. Buğra KURU hocalarıma minnettarım.

Arkeolojiye birlikte gönül verdiğim lisans ve yüksek lisans öğrenimimde birlikte araştırıp okumaktan keyif aldığım, her zaman yanımda olan ve maddi manevi desteğini benden esirgemeyen değerli dostlarım ve meslektaşlarım Cihan ÇALIŞKAN, Osman SERT ve Özgür ULAŞ ve MA. Süha Cura'ya çok teşekkür ederim.

Lisans hayatımın son senesinde öğrenci sempozyumunda tanıştığım, yüksek lisans eğitimim boyunca hem ders aşamasında hem de tez aşamasında her zaman yanımda olan, tez çalışmamda çıkmaza girdiğimde desteğini benden esirgemeyip beni perçinleyen, birlikte araştırıp okumaktan keyif aldığım sevgili meslektaşım ve yol arkadaşım MA. Merve KURTBAYRAM'a şükranlarımı sunarım.

Son olarak hayatımın her anında yanımdan ayrılmayıp maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen, eğitim-öğretim hayatım boyunca ve tez süreci boyunca yaşadığım tüm olumsuzlukları anlayış ve sabır ile karşılayan sevgili aileme teşekkür ederim.

Bursa 2023

Şükrü Can KARACA

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni.....	iv
İNTİHAL RAPORU	v
TEZ ONAY SAYFASI.	vi
TEZ ONAY SAYFASI	vii
TEZ ONAY SAYFASI	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
1.BİLECİK MÜZESİ TARİHÇESİ.....	7
İKİNCİ BÖLÜM	9
2. ANTİK KUYUMCULUĞUN GELİŞİMİ	9
2.1. Roma Döneminde Kuyumculuk Sanatı	11
2.2. Geç Roma ve Bizans Dönemi Kuyumculuk Sanatı.....	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	22
3. TAKILARDA KULLANILAN METALLER, DEĞERLİ ve YARI DEĞERLİ TAŞLAR.....	22
3.1.Madenler.....	22
3.1.1.Bakır	22
3.1.2.Bronz.....	22
3.1.3.Demir	22
3.1.4.Altın.....	23
3.1.5.Gümüş.....	23
3.3. Taşlar	24
3.3.1. Değerli Taşlar.....	24
3.3.1.1.Elmas.....	24
3.3.1.2.Safir	24
3.3.1.3.Yakut.....	24
3.3.1.4.Zümrüt.....	24
3.3.2.Yarı Değerli Taşlar	25
3.3.2.1.Kuvartz	25
3.3.2.2.Kaya Kristali (Necef).....	25
3.3.2.3.Ametist.....	25
3.3.2.4.Jasp (Jasper)	26
3.3.2.5.Kalseduvan (Kalsedon-Kadıköy taşı)	26

3.3.2.6.Akik (Agat, Oniks, Sardoniks, Nikolo)	26
3.3.2.7.Granat (Grena-Lal Taşı).....	26
3.3.2.8.Cornelian (Kırmızı Akik).....	27
3.3.2.9.Yeşim (Nephrit-Jade)	27
3.3.2.10.Lapis Lazuli (Lacivert Taş)	27
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	28
4. TAKININ ÜRETİMİ ve SÜSLEME TEKNİKLERİ	28
4.1. Kuyumculukta Üretim Teknikleri	28
4.1.1.Dövme Tekniği	28
4.1.2.Döküm Tekniği	29
4.2. Kuyumculukta Süsleme Teknikleri	30
4.2.1.Kabartma Tekniği (Repoussé).....	30
4.2.2. Çalma ve Kazıma Tekniği.....	31
4.2.3. Delik İşi (Opus Interrasile /Ajur Tekniği).....	32
4.2.4. Telkâri Tekniği (Filigre, Kafes işi, Vav İşi).....	32
4.2.5.Granülasyon Tekniği (Güverse, Taneleme, Habbeleme)	33
4.2.6.Savatlama Tekniği (Niello)	33
4.2.7.Mineleme Tekniği (Emaye).....	34
4.2.8.Kaplama Tekniği (Yaldızlama)	34
4.2.9.Taş Kakma Tekniği	35
4.2.10. Cameo Tekniği	35
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	36
5. BİLECİK MÜZESİ'NE KAYITLI ROMA VE BİZANS DÖNEMİ METAL TAKI VE SÜS EŞYALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	36
5.1. Baş Takıları	36
5.1.1. Diademler	36
5.1.2. Küpeler	37
5.1.2.1. Basit Halka Formlu Küpeler	38
5.1.2.2. Halkası Diskli Sarkaçsız Küpeler	39
5.1.2.3. Basit Halka Formlu Tek Boncuk Sarkaçlı Küpeler	39
5.1.2.4. Halkası “S” Kancalı Tek Boncuk Sarkaçlı Küpe	40
5.1.2.5. Halkası Hilal Biçimli Küpeler	41
5.2. Boyun Takıları	42
5.2.1. Haçlar	43
5.2.1.1. Röliker Haçlar.....	43
5.2.1.2. Pandantif Haçlar.....	46

5.2.1.3. Yassı Kesitli Pandantif Haçlar	47
5.2.1.4. Oval Kesitli Pandantif Haç	50
5.3. El-Kol Takıları.....	52
5.3.1. Bilezikler	52
5.3.2 Yüzükler	53
5.3.2.1. Kaşı Taşlı Yüzükler	55
5.3.2.2. Yüksek Kaşı Yüzükler	58
5.3.2.3. Kaşı Kazıma Çizgili Geometrik Motifli Yüzükler	59
5.3.2.4. Kaşı Figürlü ve Yazıtlı Yüzükler	64
5.4 Süs Eşyaları.....	66
5.4.1 Kemer Tokaları.....	66
5.4.3 Aynalar	69
SONUÇ	71
KATALOG.....	76
KISALTMALAR VE KAYNAKÇA.....	111
LEVHA LİSTESİ	118
LEVHALAR	119

GİRİŞ

Takı, günümüzde insanın kendini süslemeye yönelik derin ihtiyacının karşılamak için kullanılsa da başlangıçta, hastalıklardan ve tehlikelerden korunma ihtiyacına yönelik kullanılmıştır. Henüz yerleşik hayata geçişin sağlanmadığı avcı-toplayıcı düzendeki, Paleolitik çağlarda insanın yaşantısını anlamak adına mağaralarda yapılan arkeolojik ve antropolojik araştırmalarla çeşitli işlenmiş kemik objeler, istiridye kabukları ve çakıl taşlarının ortası delinip ipe dizilerek oluşturulan pendentif takılar ele geçmiştir. Takı ve kuyumculuğun gelişimindeki sıçrama ise MÖ 4. bin yılın son çeyreğinde bakıra tunç karıştırılarak bronzun elde edilmesi ile gerçekleşmiştir. Bronzun keşfedilmesiyle beraber MÖ 3. bin yıl “Bronz Çağ” olarak adlandırılmıştır. Bronzun bulunmasıyla beraber değerli madenlerin ocaklardan çıkartılmasında teknolojik gelişmeler yaşanmıştır. Bu sayede bronzdan daha dayanıklı ve göz alıcı parlaklığı ile ilgi çekici olan altın kolay işlenebilir hale gelmiştir¹.

Çalışmamızın ana metnini Bilecik Müzesi’ne kayıtlı Roma ve Bizans dönemlerinde üretilmiş takı ve süs eşyaları oluşturmaktadır. Bu nedenle antik kuyumculuğun gelişimi olarak adlandırılan bölümümüzde, Roma ve Bizans dönemlerinde kuyumculuk sanat anlayışının gelişimini de incelemek gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında Bilecik Müzesi’ne kayıtlı 71 adet takı-süs eşyası değerlendirmeye alınacaktır. Eserlerin birçoğu, Afyon, Kütahya, Eskişehir ve Bursa gibi çevre illerden devredilerek müze envanterine kazandırılmıştır. Değerlendirmeye alınacak olan eserler arasında yalnızca Kat. No. K1, KT2-KT5, A1 olarak isimlendirilen eserler, Bilecik’in Pazaryeri ilçesinde 1981-1983 yıllarında gerçekleştirilen ve Geç Helenistik-Roma dönemlerinde iskân edilen Ahmetler Köyü Nekropolü kurtarma kazılarında ele geçen buluntulardır. Bilecik Müzesi, kurulduğunda, Söğüt Müzesi’nden devredilen eserler bulunmaktadır. Bunlar; Kat. No. D1-D2, Y3-Y6, K2-K3, B2-B3, H6-H7, Y9-Y12, Y13, Y14, Y18-Y23 numaralı eserlerdir. Bu eserler arasında, K2-K3, B2-B3, Y9 Söğüt Geçitli köyünde bulunmuş, Kat. No. Y13 numaralı eser Osmaneli de, Eskişehir Müzesi’nde devredilen Kat. No. H2 numaralı eser Söğüt Kalkıçlı köyünde ve yine Eskişehir Müzesi’nden devredilen Kat. No. Y1-Y2 numaralı eserler ise Söğüt Çaltı

¹ Hill 2008: 11.

köyünde bulunmuştur. Günümüz Bilecik ilinin Söğüt ilçesi antik çağ da “Thebazion (Θηβάσιον)”² olarak adlandırılmakta olup, eserlerimizin buluntu yerleri kesin olarak bilinmese de bu coğrafyanın küçük eser konusunda zengin bir potansiyele sahip olduğunu göz önüne sunmaktadır. Çalışmamıza dahil ettiğimiz çoğu eserin konteks açısından buluntu yerleri bilinmemesi sebebi ile eserlerin değerlendirmesinde, buluntu yerleri bilinen ve konteks olarak değerlendirilen benzer eserler ile stil-kritiği yapılarak tarih önerilerinde bulunulacaktır.

Çalışmamız beş ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümümüzde Bilecik Müzesi tanıtılacaktır. İkinci bölümümüzde, Roma ve Bizans dönemlerindeki takı sanatının stilistik, tipolojik gelişimi ile dönemin tarihsel özellikleri de ele alınacaktır. Bu bölümde incelenecek olan Geç Roma ve Bizans Dönemi, Hristiyanlığın kabulü ve sonrasında devletin resmi dini haline getirilmesi Geç Roma Dönemine rastlaması nedeniyle, bu dönemler birlikte değerlendirilecektir. Üçüncü bölümümüzde ise antik çağ kuyumculuğunda sık kullanılan madenler ile değerli ve yarı değerli taşlar ayrı alt başlıklar halinde incelenecektir. Dördüncü bölümümüzde, kuyumculukta sık kullanılan takı yapım teknikleri ve süslemeleri hakkında bilgi verilecektir. Çalışmamızın son bölümü olan beşinci bölüm Bilecik Müzesi’ne kayıtlı takı ve süs eşyalarından oluşacaktır. Bu bölümde, ise önceden bahsetmiş olacağımız bölümlere paralel olarak belirlenen ve katalogu hazırlanacak olan eserlerin malzeme, teknik ve stil açısından benzer örnekleri tespit edilip tarih önerisi için karşılaştırılacaklardır. Bu sayede belirlenen eserlerin tarihlenerek Arkeoloji bilimine katkıda bulunulması ve aynı zamanda şu an için depoda yer alsalar da ileride müzede olası teşhir değişiminde bu eserlere öncelik tanınması amaçlanacaktır.

Çalışmamızda faydalandığımız ana kaynaklardan ilki, Reynold Higgins tarafından yazılan California Üniversitesi’nin 1980 yılında yayınladığı “Greek and

² Söğüt ilçesinde bilinen antik yerleşimler için ayrıca bkz; Nikolayidis 2016: 23. “Söğüt ilçesi, muhtemelen konum ve zengin yüzey buluntularından yola çıkılarak Katlıç Köyü, Ramsay’a göre olasılıkla Gordoserba/Gordos (Γορδοσέρβα/Τορδός) yerleşimi ile bağdaşmaktadır. Gordoserba/Gordos ismi aslında Hellence-Latince gramer yazımı ile ilgilenen ve M.S. 2. yüzyılda yaşamış olan Aelius Herodianus’ta görülmektedir. Ayrıca Doğu Roma İmparatorluğu döneminde Nikaia metropolitliğine bağlı bir kent olduğu ifade edilmektedir, Texier’e göre ise Söğüt aynı dönemde “Thebazion (Θηβάσιον)” olarak anılır. Yunanistan’da 1850-1852 yıllarında yayınlanan bir tarih-edebiyat dergisinde Thebazion hakkında Bizanslılara göre “Phrygia’nın antik Yunan kasabası” ifadesi kullanılmakta, Phrygia ile Bithynia sınırını belirleyen Sakarya’nın sağ kıyısında yer aldığı belirtilmektedir. Literatürde Söğüt için kullanılan bir diğer isim İtea (Ιτέα) olup Hellence söğüt anlamını taşımaktadır.”

Roman Jewellery” isimli kitaptır³. Burada Higgins, Eski Yunan ve Roma da kuyumculuğun gelişimini ihtiyaç duyulan malzemeler ve teknikleri göz önünde bulundurarak detaylı bir biçimde incelemiştir. Roma İmparatorluk Dönemi’nde yaşanan üslup değişimleri bakımından tezimize katkı sağlayacaktır.

Tülay Ergil’in 1983 yılında Sandoz Yayınları tarafından basılan “Küpeler: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kataloğu” isimli kitabı, isminden de anlaşıldığı üzere İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nde bulunan küpelerin kataloğundan oluşmaktadır. Bu kaynak tezimize dahil ettiğimiz küpelerin tipolojik ve stilistik açıdan değerlendirilmesinde bize yol gösterecektir⁴.

Yıldız Akçay Meriçboyu’nun 2001 yılında Akbank yayınları tarafından basılan “Antik Çağ’da Anadolu Takıları” isimli kitapta Anadolu kökenli takıların yapımında kullanılan malzemeler ve teknikler ele alınmaktadır⁵. Tezimizde değerlendirmeye aldığımız eserlerin malzemeleri ve yapım tekniğinin belirlenmesi ve tipolojik ve stilistik ayrımının yapılmasında bize yol gösterici olacak kaynakların başında gelmektedir.

Gürgün Köroğlu’nun 2001 yılında Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü yayınları tarafından yayınlanan “Anadolu Uygarlıklarında Takı” kitabı ise Geç Roma ve Bizans Dönemi’ne tarihlenen eserlerin değerlendirilmesinde bize yardımcı olacaktır.

Davidson’un 1952 yılında yayınlanan “Corinth XII, The Minor Objects” isimli yayını, Korint’te bulunan; metal, cam, pişmiş toprak, kemik ve mermerden oluşan 2938 parça küçük eserden oluşmaktadır. Metal eserlerden özellikle, haç, yüzük ve kemer tokaları bakımından geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu nedenle tezimizde yer verdiğimiz eserlerin karşılaştırma örneklerini tespitinde ve tipolojik ayrımında faydalanacağız⁶.

British Museum envanterine kayıtlı çok sayıda metal eser içeren kataloglar bulunmaktadır. Bunlar arasında ilk başvuracağımız çalışma, O.M. Dalton’un 1912 yılında yayınlanan, “Franks Bequest Catalogue of the Finger Rings, Early Christian, Byzantine, Teutonic, Mediaeval and Later, Bequeathed” adlı çalışma 2532 parça

³ Higgins 1980.

⁴ Ergil 1983.

⁵ Meriçboyu 2001.

⁶ Davidson 1952.

yüzükten oluşmaktadır⁷. Özellikle Bizans Dönemi'ne ait yüzüklerin çalışmamız ile benzer karşılaştırma örneklerini tespitinin de yararlanacağız.

F. H. Marshall'ın 1907 yılından yayınlanan "Catalogue of the Finger Rings, Greek, Etruscan and Roman: In the Departments of Antiquities⁸" adlı çalışmasında ise yine British Museum'a kayıtlı 1654 parça yüzükten oluşmaktadır. Roma Dönemi yüzüklerin tespitinde bize yardımcı olacaktır.

J. C. Waldbaum'un 1983 yılında yayınlanan "Metalwork from Sardis: The Finds Through 1974" adlı çalışması, Sardis'te tespit edilen 1016 parça metal eserden oluşmaktadır⁹. Bizim tezimiz ile bağlantılı benzer takı ve süs eşyalarının karşılaştırılmasında yol gösterici olacaktır.

J. Spier'in 2012 yılında yayınlanan "Byzantium and the West: Jewelry in the First Millennium" adlı eserin de toplamda 39 parçadan oluşan ve çoğunluğu yüzüklerden oluşmaktadır¹⁰. Geç Roma-Bizans dönemi altın takıları malzeme, teknik ve stil açısından değerlendirerek, Geç Roma Öncesi (3. yüzyıl), Geç Roma (4-5. yüzyıl), 6-7. Yüzyıl Bizans takıları ve 7. yüzyıl Göç dönemi takıları şeklinde 4 gruba ayırmıştır. Bu çalışma Geç Roma ve Erken Bizans Dönemi takıların üslup farklılıklarını ayırt edebilmemiz açısından bize yardımcı olacaktır.

B. Pitarakis'in 2006 yılında yayınlanan "Lescroix-Reliquaires Pectorales Byzantines en Bronze" adlı eserinde; Anadolu, Balkan Ülkeleri, Avrupa Ülkeleri ve ABD'de yer alan çok sayıda müzeye kayıtlı 651 adet röliker haçı, haç tipi ve askı halkalarını çeşitli tiplere ayırarak kataloğunu oluşturmuştur¹¹. Tezimizde yer verdiğimiz röliker haçların değerlendirilmesinde, Pitarakis'in tipolojisinden faydalanılacaktır.

Ünlüler'in 2019 yılı tarihli "Kapadokya Müzeleri'ndeki Bizans Dönemi'ne Ait Madeni Haçlar" isimli, yayınlanmamış yüksek lisans tez çalışmasında, Kapadokya müzesi envanterine kayıtlı 102 pendentif haç, 48 röliker haç, 1 adak haçı, 3 takdis haçı, 5 tören haçından oluşan toplamda 159 haçı, haç tipi ve askı halkalarını çeşitli tiplere

⁷ Dalton 1912.

⁸ Marshall 1907.

⁹ Waldbaum 1983.

¹⁰ Spier 2012.

¹¹ Pitarakis 2006.

ayırıp kataloğunu oluşturarak değerlendirmiş ve tarihlemiştir¹². Bizim çalışmamıza dahil ettiğimiz röliker haçlar ve pendentif haçların karşılaştırma örneklerinin tespitinde eser çeşitli bakımından bize faydalı olacaktır.

Çalışmamızda antik kaynaklara da başvurulacaktır. Yararlanacağımız antik kaynaklar için Topostext, Latin Library ve Perseus gibi veri tabanlarına başvurulacaktır¹³. En başta Plinius'un *Naturalis Historia*'sı için Harward Üniversitesi tarafından yayınlanan, H. Rackham 1938 yılı çevirisinden yararlanılacaktır¹⁴. Plinius'un bu kitabının özellikle 36 ve 37. bölümleri bizim ilgimizi çekmektedir. 36. bölüm kuyumculukta sık kullanılan madenlere ayrılmıştır. 37. bölüm ise değerli-yarı değerli taşlara ayrılmıştır. Antik dönemde değerli-yarı değerli taşların kullanım sıklığı ve isim kökeni hakkında bize yardımcı olacaktır.

Bunların dışında faydalanacağımız modern ve antik kaynaklar, kaynakça kısmında belirtilecektir.

Çalışmaya dahil edeceğimiz eserlerin fotoğrafları müze arşivinden temin edildikten sonra, Adobe Photoshop CC 2018 programı ile düzenlenecektir. Katalogda yer alan eserlerin numaralandırılması, eserlerin işlevlerine göre, baş harfleri numaranın başına gelecek şekilde, kendi için de numaralandırılacaktır. Örneğin didemler Kat. No D1-D2, küpeler Kat. No K1-K16, haçlar Kat. No H1-H16, bilezikler Kat. No. H1-H3, yüzükler Kat. No. Y1-Y26, kemer tokaları Kat. No. KT1-KT6, aynalar ise Kat. No. A1-A3, şeklinde numaralandırılacaktır.

Çalışma sırasında literatür taraması için Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, İstanbul Araştırmalar Enstitüsü Kütüphanesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Kütüphanesi, Bursa Uludağ Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Bursa Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümü kütüphanesi, Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi ile ulusal veya uluslararası veri tabanlarından faydalanılacaktır.

¹² Ünlüler 2019.

¹³ Detaylı bilgi için bkz; <https://topostext.org/>, <https://www.thelatinlibrary.com/>, <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>.

¹⁴ Plin.nat. 1938

BİRİNCİ BÖLÜM

1.BİLECİK MÜZESİ TARİHÇESİ

Marmara Bölgesi'nin güneydoğusunda konumlanan ve 40° 9' 31" kuzey enlemi, 29° 58' 33" doğu boylamı¹⁵ arasında yer alan Bilecik ili, bunun yanında Ege, Karadeniz ve İç Anadolu bölgeleriyle de kesişim noktasındaki tek ildir. Buna göre, kuzeyinde Sakarya, güneyinde Kütahya, doğusunda Bolu ve Eskişehir, batısında ise Bursa yer almaktadır¹⁶ (Harita 1). Yüzölçümü 4310 km² olan şehrin sınırları içerisinde 8 ilçe, 7 belde ve 243 köyü bulunmaktadır (Harita 2). Marmara Bölgesi'nde olmasına karşın denize kıyısı olmayan tek il olan Bilecik, en küçük illerden biridir¹⁷.

Bilecik Müzesi, 1794 yılında jandarma binası olarak inşa edilmiştir (Resim 1). Mülkiyeti hazineye bağlı olan iki katlı binanın alt katı sonraları hapishane olarak dönüştürülmüştür. 1921-1922 yıllarındaki Yunan işgali sırasında tamamı yakılan ve enkaz haline gelen binanın temelli üzerine yeniden iki katlı bir yapı inşa edilmiş, adliye olarak kullanılmıştır. Yine bu yapının alt katı hapishane olarak kullanılmıştır.

Alt katı koğuş, dört oda, üç atölye, üç ambar, üç münferit hücre ve bir hamamı biri hükümlülere ve biri sanıklara mahsus iki avlusu bulunmaktadır (Plan 1).

1995 yılına kadar hapishane olarak kullanılan bina, 1996 yılında müze binası olmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsis edilmiş, 1997 yılında restorasyon çalışmalarına başlanmıştır. 2006 yılında çalışmaların tamamlanmasıyla bir yıl sonrasında hizmete açılmıştır.

Üç adet teşhir salonu bulunan müzede kronolojik sergileme tekniği uygulanmıştır. Bu salonlarda Roma dönemi eserlerinin yoğunlukta olmasının yanı sıra Paleolitik, Neolitik, Tunç, Hellenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait eserler de sergilenmekte, çoğunluğunu seramik ve cam eserlerden oluşmaktadır (Resim 2-3). Bilecik Müzesi'nde toplam envanterlik arkeolojik eser 1102 adet iken, bunlardan 731 adet sikkeleri ve 317 adet etnografik eseri içermektedir.

¹⁵ <https://tr.db-city.com/Türkiye--Bilecik--Bilecik> (Erişim Tarihi 06.02.2023).

¹⁶ Üntüt 1968: 19.

¹⁷ Ünal (tarihsiz): 13.

Bahsedildiği üzere etnografik teşhir salonu da bulunan müzenin bu kısmında Bilecik yöresine ait giysiler ve süs eşyaları, oba yaşantısından kesitler, seramik veya metalden yapılmış gündelik mutfak kapları, savaş aletleri ile Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili betimler ve eserler sergilenmektedir (Resim 4). Ayrıca bu katın koridorlarında Bilecik mimarisine dair panolarda örnekler yer almaktadır.

Müzenin bahçesinde ise yine Bilecik ve çevre illerden ele geçmiş Roma ve Bizans dönemlerine tarihlenen mezar stelleri, sütun parçaları, lahitler ve vaftiz tekneleri gibi taş eserler ziyaretçiler için sergilenmektedir¹⁸ (Resim 5-6).

¹⁸ Bu bölüm Bilecik Müzesi arşivinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ANTİK KUYUMCULUĞUN GELİŞİMİ

Takı, günümüzde insanın kendini süslemeye yönelik derin ihtiyacının karşılamak için kullanılsa da başlangıçta, hastalıklardan ve tehlikelerden korunma ihtiyacına yönelik kullanılmıştır. Henüz yerleşik hayata geçişin sağlanmadığı avcı-toplayıcı düzendeki, Paleolitik insanının yaşantısını anlamak adına mağaralarda yapılan arkeolojik ve antropolojik araştırmalarla çeşitli işlenmiş kemik objeler, istiridye kabukları ve çakıl taşlarının ortası delinip ipe dizilerek oluşturulan pendentif takılar ele geçmiştir. En eski örnekler arasında Monako yakınlarında bir mezarda bulunan ve MÖ 25000-18000 yılları arasına tarihlendirilen üç balık omurgasından oluşan pendentif yer almaktadır¹⁹. Yine benzer tarihlere atfedilen bir başka pendentif Doğu Avrupa da Předmostí’de üç bireyden oluşan toplu mezarda bulunmuştur. Bireylerin her birinin boynunda fildişinden boncuklu pendentifler yer almaktadır.

Takı ve kuyumculuğun gelişimindeki sıçrama MÖ 4. bin yılın son çeyreğinde bakıra tunç karıştırılarak bronzun elde edilmesi ile gerçekleşmiştir. Bronzun keşfedilmesiyle beraber MÖ 3. bin yıl “Bronz Çağ” olarak adlandırılmıştır. Bronzun bulunmasıyla beraber değerli madenlerin ocaklardan çıkartılmasında teknolojik gelişmeler yaşanmıştır. Bu sayede bronzdan daha dayanıklı ve göz alıcı parlaklığı ile ilgi çekici olan altın kolay işlenebilir hale gelmiştir²⁰. İnsanların altını kendilerinde süs eşyası olarak kullanmaya başlaması farklı bölgelerde yine farklı zaman aralıklarında görülmüştür. Anadolu’da, Mezopotamya’da ve Mısır’da farklı zaman dilimlerine tarihlenen altın varaklı takılar keşfedilmiştir. En önemli örnekleri günümüzde Irak’ın Tel el Mukayyer kentinde bulunan Sümer Ur şehrinde Erken Hanedanlık dönemi olarak isimlendirilen çağa tarihlendirilen (MÖ 2600-2500) mezarlarda keşfedilmiştir. Burada Kraliçe Pu-abi’nin bulunduğu mezarda altın varaklardan saç süsleri, lapis lazuli, akik ile süslenmiş altın küpeler, altın zincirli pendentifler ve ince işçiliğe sahip altın yüzükler ele geçmiştir²¹. Bu takılar telkâri ve granülasyon tekniğinin bir arada kullanıldığı en erken

¹⁹ Black 1981: 13.

²⁰ Hill 2008: 11.

²¹ Hill 2008: 12.

örnekler arasında gösterilmektedir. Anadolu bulunan altın varaklı takıların ilk örnekleri ise Alacahöyük ve Eskişehir ve Troia II evresinde bulunmuş, uzmanlar tarafından MÖ 2600-2200 aralığına tarihlenmiştir²².

MÖ 1. bin yıla gelindiğinde ise ticaretin de hızla gelişmesi ile beraber Anadolu’da, Mezopotamya’da ve Yunan anakarasında yer alan toplumlar ile Orta Avrupa’da bulunan barbar kavimler kendi kültürleriyle özdeşleştirdikleri farklı üsluplarda takılar üretmişlerdir. Ancak bizim tezimizin ana metnini Roma ve Bizans dönemlerinde üretilmiş takılar oluşturmaktadır. Bu nedenle antik kuyumculuğun gelişiminde de Roma ve Bizans üsluplarına, takı sanatının stilistik, tipolojik gelişimine dönemin tarihsel özellikleri de ele alınarak değinilecektir. Siyasi, dini ve askeri durumların sanatın her dalını derinden etkilediği bilinmektedir. Geç Roma ve Bizans kuyumculuğu, Hristiyanlığın kabulü ve sonrasında devletin resmi dini haline getirilmesi Geç Roma dönemine rastlamaktadır. Bu yüzden bu alanın bir dalı olan kuyumculuk sanatını da yaşanan inanış değişikliği, iktidar ve halkın özellikle dini yönden çatışması, gerçekleşen savaş, yıkım, zulüm ve buna bağlı zamanla meydana gelen maddi kayıplar oldukça etkilemiştir. Bu etkinin Geç Roma dönemi ile ortaya çıkması nedeniyle, Geç Roma ve Bizans Dönemi birlikte ele alınmıştır.

²² Meriçboyu 2000: 12.

2.1. Roma Döneminde Kuyumculuk Sanatı

Roma, Erken Cumhuriyet döneminde, toprak bütünlüğü için önce korumacı daha sonrasında yayılmacı politikalar izlemesinden ötürü, ekonomik önlemler almak adına farklı dönemlerde yasalar çıkarmıştır. MÖ 5. yüzyılın ortalarında kabul edilen ve Roma hukukunun temelini oluşturan 12 levha kanunlarının (Lex Duodecim Tabularum) Cumhuriyet döneminde takı kullanımı hakkında bize önemli bilgiler sunduğunu antik yazarlardan öğrenmekteyiz. Cicero, bu dönemde korumacı politikalar uygulayan Roma'nın Cumhuriyet döneminde ekonomik gücünü koruması adına 12 levha kanunlarında ölü gömme geleneğinde altın kullanımının yasaklandığından bahsetmektedir²³. Orta Cumhuriyet döneminde yayılmacı politikalar izleyen Roma, Pön Savaşları ve Makedon savaşları ile ekonomik açıdan yıpranmaya başlamış, kamu yararı için özel kullanımlara kısıtlama getiren "Lex Oppia" yasası MÖ 215 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile Orta Cumhuriyet döneminde takı kullanımı konusunda da birtakım kısıtlamalara da gidilmiştir²⁴. Kadınların yarım ons değerinden fazla altına sahip olmaları yasaklanmıştır²⁵. Ayrıca her aile üyesi için sadece birer yüzük, her erkek çocuk için bir bulla, eş ve her kız çocuğu için ise birer altın unciaya eşdeğer gümüş veya bronz takı kullanımı ile sınırlandırılmıştır²⁶. MÖ 195 yılında ise halkın tepkisi ile bu yasa kaldırılmış, bununla beraber altının az kullanıldığı değerli ve yarı değerli taşlar ile beraber ekonomik olması sebebiyle renkli cam taşların takılarda kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır²⁷. Yaşlı Plinius değerli taşların taklidinden kazanılan paranın başka sahtekarlıklardan kazanılamayacağını belirtmektedir²⁸.

MÖ 2. yüzyıldan itibaren yayılmacı politikalar ile beraber Helen ve eski Anadolu kültürünü 4. yüzyılın son çeyreğindeki egemenliklerinin sonlarına dek bünyesinde toplayan Romalılar, sanatsal açıdan Cumhuriyet döneminin başlarında (MÖ 5-3)

²³ Türe 2005: 146; Kökkılıç 2010:131; Şaman 2013: 43; Göral 2019: 60.

²⁴ Detaylı bilgi için ayrıca bkz.: Tac.Agr.ann. 3.33-3.34; liv.:34.7,34.1,34.4; Val. Max. 9.1.3; Gell. 10.23,17.6; Oros. 4.20.14; Zon. 9.17.1; Vir. ill. III.47.

²⁵ L'Hoir 1994:17; Türe 2005: 146; Kökkılıç 2010: 131.

²⁶ Culham 1982:787.

²⁷ Higgins 1980:176; Meriçboyu 2001: 229; Köroğlu 2004: 31; Türe 2005: 140 -141; Özgülner 2007: 8; Demir 2008: 84; Telli 2009: 57; Kökkılıç 2010: 131; Üster 2011: 79; Sezgin 2014: 18; Şaman 2013: 31; Minaz 2013: 95; Türkoğlu: 2013: 82-83; Göral 2019: 60.

²⁸ Plin.nat. 37.22.1.

Etrüsklerden devamında Helen kültüründen, İmparatorluk döneminde ise doğu kültüründen büyük oranda etkilenmiştir²⁹. Hakimiyet altına aldığı bölgelerden, pek çok sanatçıyı ve zanaatçıyı başkent Roma'ya getirterek, Roma'nın kuyumculuk konusunda ön plana çıkmasını sağlamıştır³⁰. Özellikle Helenistik dönemde kuyumculuğun merkezi olan Lapsakos (Çanakkale), Aleksandria (İskenderiye) ve Antiokhia'dan (Antakya) Roma ya gelen doğulu ustalar ile beraber Helen ve doğu sanatı sentezlenerek yeni ve özgün takılar üretilmiştir³¹. Bu sayede Helenistik dönemde olduğu gibi Roma'da da üslup birliği ortaya çıkmış, özellikle İmparatorluk döneminde ilk yüzyılın ikinci yarısından itibaren giderek belirginleşmiştir³².

Yaşlı Plinius'un bize aktardığına göre, Geç Cumhuriyet Döneminde, Komutan Scipio Suriye Kralı III Antiokhos'u Manisa civarında mağlup ederek (MÖ 189), binlerce pound ağırlığındaki gümüş kapları Roma'ya götürmüştür³³. Bu ve benzeri zaferler Roma'nın da doğudan ekonomik anlamda zengin ganimetler topladığını bize ifade etmektedir.

Günümüzde gerçekleştirilen arkeolojik kazılar ve araştırmalar ışığında takıların genelde kadınlar tarafından kullanıldığını, erkeklerin ise yüzük ve diadem taktıklarını bahsetmiştir³⁴. Yaşlı Plinius' İmparator Caligula'nın (37-41) eşi Lolliia Paulina'nın takılarındaki incili ve zümrütlü mücevherlerden bahsederken aynı zamanda sarkaçlı küpelerinin yürürken ses çıkardığını da bize aktarmaktadır³⁵. Buna ek olarak Yaşlı Plinius, Romalı tüm soylu kadınların mücevherlere düşkün olduğunu da belirtmektedir³⁶. Özellikle 79 yılında Vezüv Yanardağı'nın patlamasıyla Pompeii, Herculaneum ve bölgedeki diğer kentlerden elde edilen verilere göre, yaşamını yitiren Romalı zengin kadınların sahip oldukları takılarla karşılaşıldığında Yaşlı Plinius'un söyleminin yanlış olmadığı anlaşılmaktadır³⁷. Ayrıca Palmyra'da gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında ortaya çıkan süslü takılar ile donatılmış Romalı kadın kabartmaları, bu geleneğin

²⁹ Morton 1976: 20. Özüdoğru 1994:130; Meriçboyu 2001: 198; Köroğlu 2004: 33; Kökkılıç 2010: 131; Göral 20219: 60.

³⁰ Coarelli 1970: 128.

³¹ Higgins 1980: 176; Meriçboyu 2001:198; Köroğlu 2004:33; Özgülnar 2007: 8; Kökkılıç 2010: 131.

³² Meriçboyu 2001:19.

³³ Plin.nat. 31-2.14.8.

³⁴ Morton 1976: 20.

³⁵ Plin.nat. 9.58.

³⁶ Plin.nat. 9.56.

³⁷ Coarelli 1970: 136; Spier 2012: 14.

imparatorluğun tümüne yayıldığını da bize göstermektedir³⁸. Günümüzde yapılan arkeolojik kazı ve araştırmalar sayesinde, Romalı kadınların yanı sıra plastik heykellerin de değerli taş ve mücevherlerle süslendiğini biliyoruz. Bu doğrultuda İspanya’da bulunan bir yazıtta, heykellerde diadem, gerdanlık, küpe ve kol takıları kullanıldığını, hatta bu takılarda inci, zümrüt ve garnet gibi değerli taş ve mücevherlerin bulunduğu bahsedilmektedir³⁹.

Bu dönemde takılarda ortaya çıkan bir diğer yeni gelişme ise madalyon, kolye sarkacı ve yüzük kaşlarında sikke kullanımıdır. Araştırmacılar bu tip yüzüklerin askeri rütbe ile ilişkili olduğunu savunmaktadır⁴⁰. Ayrıca İmparator Septimus Severus döneminde (193-211), 197 yılında çıkartılan bir kararname ile tüm askerlere altın yüzük takma ayrıcalığı da verilmiştir⁴¹.

Takılarda kullanılan motifler arasında Helenistik dönemde olduğu gibi uçları topuzlu hilal tekerlekler yaygındır. Bu dönemin takılarının genel teknik özelliğine bakıldığında ise, delik opus interrasile (ajur-delik işi) yapım tekniği ve kurşun, gümüş ve kükürt karışımı olan savat süsleme tekniğinin bir arada kullanılmasıdır⁴². Kuyumculukta savat tekniği en başarılı şekilde bu dönemde uygulanmıştır⁴³. Ayrıca niello, filigre ve emay gibi süsleme teknikleri de kullanılmıştır⁴⁴. Bu dönemde en çok kullanılan takılar küpe ve yüzüktür. Kabartma ve kazıma tekniklerinin bir arada kullanıldığı küpe ve yüzükler ise imparatorluk tarafından 2-3. yüzyıllarla birlikte daha çok kullanılmaya başlamıştır. Sık olmasa da saç iğnesi, gerdanlık, broş ve bilezik de kullanılan takılar arasındadır.

Bu dönemin küpe tipleri üslup ve tekniklerinde yapılan değişim ve gelişimler ile zenginleşmiş ancak genel form özelliği olarak yine halkası disk şeklinde olanlar ile “S” biçimli olanlar olarak iki ana gruba ayırmak doğru olacaktır⁴⁵.

³⁸ Spier 2012: 12.

³⁹ Marshall 1907: 48,49.

⁴⁰ Meriçboyu 2001:199.

⁴¹ Spier 2012: 16.

⁴² Higgins 1980: 173.

⁴³ Morton 1976: 20.

⁴⁴ Higgins 1980: 174-175.

⁴⁵ Higgins 1980: 178-179.

Bu dönemde en yaygın kullanılan küpeler basit görünümlü ince halkalı küpelerdir. Bunların bir ucu kanca şeklinde diğer ucu ilmek şekline getirilip halkaya dolanmaktadır. Bu tip küpelere bazen sarkaç asıldığı bazen de halkaya disk eklendiği görülmüştür. Sarkaç ve diskin bir arada kompoze edildiği örnekler de bulunmaktadır. Çalışmamızda bu tip küpeler de bulunmaktadır. Bunlar; Kat. No. A16-A17 numaralı eserlerdir. Roma İmparatorluk döneminde hem diskli hem de sarkaçlı küpeler 1-4. yüzyıllar arasında görülmektedir⁴⁶. Genellikle sarkaçlara çubuğun ucunda sallanan küresel boncuk eklenmiş, bazen de telkâri tekniğinde “S” biçimli süsler eklenmiştir. “S” biçimli halkaya sahip küpeler ise, 1. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır⁴⁷. Tek boncuklu sarkaç ile süslenen ince basit halkalı küpeler 2. yüzyılda, sarkaçlı küpeler ise 2-3. yüzyıllarda popüler olmuştur.

Ayrıca halkaya eklenen disklerin yerine bazen bombeli amazon kalkanına benzer levha veya rozetler eklenmiştir. Çalışmamızda bu tip küpelerde bulunmaktadır. Bunlar; Kat. No. A11-A15 numaralı eserlerdir.

Bu dönemin gerdanlıkları Helenistik döneme göre farklılık göstermekte ve dört ana grup altında değerlendirilmektedir⁴⁸. İlk grupta zincirli, sarkaçlı veya sarkaçsız gerdanlıklar bulunmaktadır. Sarkaçlı örneklerde birden fazla sarkaç kullanıldığı da görülmektedir. Bu dönemde zincire geçişi sağlayan askı halkaları geniş yapılmıştır. Bununla birlikte gerdanlıkların iki ucunun kilitlenmesine yarayan klips, ince uzun bir kanca ile halkadan oluşmaktadır⁴⁹. Zincirlerde, levha kesiminde oval veya ampul biçimli baklalar kullanılır.

İkinci grubu, boncuklu zincir gerdanlıklar oluşturmaktadır. Bu tiplere bazen sarkaç takıldığı da görülmüştür. Delik işi baklaların arasında bir çubuğa geçirilmiş boncuklar bulunmaktadır. Ayrıca bu tipte altından yapılmış çokgen prizma boncuklarda süsleme amaçlı kullanılmıştır. Bu tipin zincir baklalarında Herakles düğümü de çok sık kullanılmıştır. Üçüncü grupta sadece boncukların kullanıldığı gerdanlıklardan oluşmaktadır.

Dördüncü gruba dahil edilen gerdanlıklar ise çeşitli tipte sarkaçlı olan örneklerdir. Bu sarkaçlar ince levhalardan askı halkası lehimlenen sikke, cameo, renkli taş kakma

⁴⁶ Meriçboyu 2001:199.

⁴⁷ Meriçboyu 2001: 202.

⁴⁸ Higgins 1980: 179-180.

⁴⁹ Meriçboyu 2001:210

veya kabartma portreli madalyondan oluşmakta ve bunlara bazen koruyucu anlamlar yüklenmiştir⁵⁰.

Çeşitli tasvirlerde Roma'da giysileri tutturmak amacı ile süslü, iri yuvarlak tokalar ve "T" biçimli fibulalar kullanıldığı da görülmektedir.

Roma döneminde kullanılmış bileziklere bakıldığında, halkası şerit biçimli bilezikler ve yılan biçimli bileziklerin üretime devam edilmiş, ayrıca kendine has farklı üsluplarda bilezikler de üretilmiştir⁵¹. Bazen şerit biçimli bilezikler madalyon ile süslenmiştir. Bu dönemde halkası burmalı ve uçları açık bilezikler de üretilmeye başlanmıştır. Ayrıca bu tip bileziklerin uçlarında 2-3. yüzyıl itibarı ile çokgen prizma şeklinde süsler de kullanılmıştır⁵².

Tüm bunların yanında bu devirde en sık kullanılan takının yüzük olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yüzükleri iki ana grupta toplamak mümkündür. Estetik güzelliği temsil etmesinin yanı sıra yüzüklerin farklı kullanım amaçları da vardır. Yüzükler askeri rütbeyi ve mevkilerini belirtmesinin yanı sıra kişilerin evlendiklerini belirten nişanları için takılmıştır. Bunun yanında mühür amaçlı veya zehir taşımak için de kullanılmaktadır⁵³. Mühür yüzüklerinde taşın üst yüzeyi kaş yuvasından yukarı taşkın olurdu. Zehir taşıyan yüzüklerde ise kaşın altında bir hazne olur ve zehir bu haznede muhafaza edilirdi. Ayrıca anahtar şeklinde yüzükler de mevcuttu. Yüzüklerin farklı işlevlere sahip olması birden fazla yüzük takma geleneğini ortaya çıkarmıştır.

Statüye göre kullanılan altın yüzükler sağ parmağa takılırdı. Bu tip altın yüzüklerin kullanımı için senato MÖ 23 yılında kişilerin zengin olmasının yeterli olmadığını aynı zamanda soylarının büyükbabadan itibaren hür doğmuş bir aile geçmişine sahip olmaları gerektiğini şart koşmuştur⁵⁴. Bu şartı antik kaynaklar da desteklemektedir. Genç Plinius imparatorluğun ilk yüzyılında kölelikten azat edilerek Cladius ve Nero döneminde Pretorianlar ile eşdeğer mevkiye ulaşarak ayrıcalıklar tanınan Marcus Antonius Pallas'ın (1-61) altın yüzük yerine demir yüzük takarsa

⁵⁰ Köroğlu 2004: 36.

⁵¹ Higgins 1980: 180-182.

⁵² Greifenhagen 1975: tf. 35; Meriçboyu 2001:226.

⁵³ Higgins 1980:184.

⁵⁴ Meriçboyu 2001:228; Spier 2012: 11

senatonun saygınlığını yitireceğinden bahsetmektedir⁵⁵. Askerler için tasarlanan bu yüzüklerin kaşında imparatorluk sikkesi veya imparatora sadakatlerini içeren yazıtlar bulunmaktaydı⁵⁶. Üçüncü yüzyılda popüler hale gelen bu tip yüzükler, Bizans döneminde kullanımı artacak monogramlı yüzüklerin öncüsü niteliğindedir⁵⁷. Ayrıca bu yüzüklerin altından yapılmış olması mevki sahibi, soylu kişiler tarafından kullanıldığı çıkarımını doğurmaktadır⁵⁸. Buna karşın alt sınıf vatandaşlar ve köleler ise demir yüzük kullanmakta özgürdü⁵⁹.

Evlilik ve nişan yüzüklerinin kaşlarında en sık karşılaşılan betim ise tokalaşan iki el (*dextrarum iunctio*) kabartmasıdır. Bunun dışında bazı örneklerde meli (bal) yazdığı görülmektedir.

Bu dönemde estetik güzellik için takılan yüzükler kadınlar ve çocuklar tarafından kullanılırdı. Bunlar değerli metallerin yanı sıra yarı değerli taşlar kullanılarak da üretilmiştir. Kaşı yazıtlı yüzüklerde ise kullananın ismi, adak ise tanrının ismi veya ölü hediyesi ise ölen kişinin ismi yazılıydı⁶⁰. Ancak yaygın olarak kaşları sade bezemesiz biçimde üretilen yüzükler de karşımıza çıkmaktadır.

Yüzüklerin tipolojik gelişimine baktığımızda, imparatorluğun ilk yüzyılında Geç Helenistik-Augustus dönemi formlarının devam ettiği görülmektedir. Ayrıca yine ilk yüzyılda takılan yüzüklerde nikolo taşı da çok sık kullanılmış, dolayısıyla tarihlemeye bize yardımcı olmaktadır. Bir diğer dikkat çeken tip ise çift halkalı yüzüklerdir. Bunlar MÖ 1. yüzyıla başlayıp üçüncü yüzyıla değin yaygın olarak kullanılmıştır. Erken Roma döneminde (1-3. yüzyıl) “D” forma sahip, geniş halkalı, oval kaşlı yüzükler sıklıkla kullanılmıştır. Bu tiplerde ikinci yüzyıla gelindiğinde yüzük halkası yukarıya doğru kalınlaşır, bu sayede halka boşluğu ve kaş yüzeyi yuvarlak forma dönüşür. 3. yüzyıla gelindiğinde ise yuvarlak halka yerini omuzları yukarı kalkık ince kesitli halkalara bırakmıştır. Buna ek olarak yine bu yüzyılda kabartmalı kameolar sıklıkla kullanılmıştır⁶¹.

⁵⁵ Plin.epist.paneg.: 8.6.

⁵⁶ Spier 2012: 18.

⁵⁷ Spier 2012: 16.

⁵⁸ Spier 2012: 11.

⁵⁹ Henig vd. 2004: 24.

⁶⁰ Meriçboyu 2001:229.

⁶¹ Spier 2012: 16.

Geç Roma döneminde (4-5. yüzyıllar) yüzükler de bariz değişikliğe gidilmiştir. Bu dönemle birlikte masif halkalı, dörtgen yüksek kaşlı biçimde yüzükler üretilmeye başlanmıştır. Özellikle 4. yüzyıla gelindiğinde imparatorluğun doğu-batı olarak ayrılması ve Hristiyanlık dininin benimsenmiş olması kuyumculuk sanatında da etkili olmaya başlamış, ancak Batı Roma gelenekleri devam etmiştir. Batı Roma İmparatorluğu 476 yılında Germen ve Got gibi barbar kavimlerin saldırıları ile beraber yıkılmış, Doğu Roma İmparatorluğu diğer bir ifadeyle Bizans Devleti ise 1453 yılına kadar ayakta kalmıştır.

2.2. Geç Roma ve Bizans Dönemi Kuyumculuk Sanatı

Bizans İmparatorluğunun tarihi ve sanat anlayışı Erken-Orta-Geç şeklinde üç ayrı evrede incelenmektedir. Erken evre Byzantium'un başkent seçilip Konstantinopolis'in 324'de isim değiştirmesiyle başlayıp, İkona kırıcı⁶² (726-843) hareketinin başlangıcına veya sonuna dayandırılmaktadır. Ayrıca henüz Batı Roma İmparatorluğunun ayakta olduğu 4-5. yüzyıllar literatürde Geç Roma dönemi olarak da adlandırılmaktadır. Orta evre ise kimi uzmanlar tarafından 1071'de Türklerin Anadolu'ya girişine veya 1204'de Başkent'in Latinler tarafından istilasına dayandırılır⁶³. Geç evre ise Konstantinopolis'in 1453'de Osmanlılar tarafından fethine dek geçen süreçtir.

Bizans imparatorluğu, Roma İmparatorluğunun devamı niteliği taşımasından dolayı başlangıçta sanat anlayışlarının benzer olduğu bilinmektedir. Fakat en büyük yenilik 4. yüzyılda özellikle sikke ve mezar plastiğinde, Mesih İsa'yı sembolize eden "Chi-Rho" sembollerinin ortaya çıkmasıdır⁶⁴. Bizans sanatı ancak 6. yüzyılda, Iustinianus döneminden başlayıp (527-565), değişip gelişerek kendine özgü bir üsluba kavuşmuştur. Bu sanat anlayışının altında bazı siyasî ve dinî olaylar yer almakta ve öncelikle bunlara değinmek gerekmektedir.

Geç Roma döneminde, imparatorluk sınırları içerisinde Hristiyan nüfusun artış göstermesi ile beraber Roma İmparatoru Konstantin tarafından 313 yılında Milano Fermanı yayınlanmış, böylece Hristiyanlık serbest hale getirilerek diğer inançlarla eşit konuma getirilmiştir⁶⁵. Bir yandan da çeşitli dinî ve siyasî sebeplerden ötürü

⁶² İkonaklazma dönemi ile ilgili detaylı bilgi için bkz; Lee 2010: 113-184; Etlik 2019: 38-50.

⁶³ Mango 2006: 9.

⁶⁴ Spier 2012: 17.

⁶⁵ Çetinkaya 2011: 47-48; Kurtbayram 2022: 8-9.

imparatorluğun doğusunda yeni bir başkent arayışına gidilmiştir. Bu doğrultuda doğuda İmparator I. Konstantinus 324 yılında Byzantium’u seçmiş ve burada kentin adını Konstantinopolis olarak değiştirip yeni kamu binaları inşa ettirmiştir. 330 yılında ise Konstantinopolis başkent seçilmiştir. Paganizmi benimseyen Roma İmparatorluğunda, 380 yılında I. Theodosius tarafından Hristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesi ekonomi, toplumsal sınıflaşma ve sosyo-kültürel alanlarda köklü bir değişime sebep olmuştur⁶⁶. Bu durumda Geç Roma- Erken Hristiyanlık Dönemi olarak da adlandırılan 4-5. yüzyıllar içerisinde Milano fermanı ve 395 yılında Roma İmparatorluğunun doğu – batı olarak ikiye ayrılması sürecinde diğer sanat dallarında olduğu gibi kuyumculukta da Hristiyanlık etkisi görülmeye başlanmıştır⁶⁷.

Roma döneminde olduğu gibi, Bizans’ta da farklı zamanlarda çıkartılan kanunlar kuyumculuğun gelişmesine etki etmiştir. Bunlardan ilki II. Theodosius (408-450) ve III. Valentianus (425-455) adına 438 yılında yayınlanan *Codex Theodosianus*’dur. Burada kuyumcu ve cam ustalarından vergi alınmayacağı belirtilmiştir⁶⁸. Bir diğer önemli yasa ise imparator I. Iustinianus (527-565) tarafından 534’de⁶⁹ duyurulan *Codex Iustinianus* dur. Bu yasa idari, dini, vergi, ceza ve özel hukuku içerisinde barındıran toplam 12 kitaptan oluşmaktadır. Burada önceki imparatorların fermanları da yer almaktadır. 11. kitabın 12. paragrafında, İmparator Leo (457-474) döneminde yayınlanan fermanda inci, zümrüt ve safirin fibula, kemer ve eyer süslemelerinde kullanılması yasaklanmıştır⁷⁰. Genel olarak Erken Bizans Dönemi kuyumculuğu ile ilgili detaylar içeren bu paragraf, kullanılması gereken değerli taş ve madenlerin işçiliğinin yanı sıra, yapılan sahtekarlıkların ne şartlarda cezalandırılacağını da içermektedir⁷¹.

⁶⁶ Norwich 2013: 19; Nalcı 2021: 6.

⁶⁷ Koch 2015: 1.

⁶⁸ Köroğlu 2004: 39.

⁶⁹ Nalcı 2021: 7-10.

⁷⁰ Spier 2012: 18.

⁷¹ Codex Iustinianus ile ilgili detaylı bilgi için ayrıca bkz; Cod. Greg. Iust.11.12: “Bundan sonra kimsenin atlarının dizginlerini ve eyerlerini veya kendi kemerlerinde inci ve zümrüt ile süslenmesine izin verilmeyecektir. Ancak atlarının dizginlerini, eyerlerini ve kendi kemerlerini başka mücevherlerle süslemelerine izin veriyoruz. Bundan sonra, her türlü mücevherin çıkarılmasını ve yalnızca altın ve işçiliği açısından değerli olan tokaların askeri pelerinlerde kullanılmasını emrediyoruz. Ayrıca, bu kanuna aykırı davranışların derhal elli altın para cezası verileceği tebliğ olunur. Yine, (genellikle kadınlar tarafından takılan süs eşyaları ve her iki cinsiyete ait yüzükler hariç) İmparatorluğun kullanımı ve süslemesi için ayrılmış olan altın ve mücevherlerden hiçbir kimsenin herhangi bir şey yapmasına izin verilmeyecek. İmparatora duyulan saygı öne sürülerek, imparatora hediye etme bahanesi ile mücevher kullanmalarına izin verilmeyecek, çünkü imparatorun bu tür bağışlara ihtiyacı yoktur. Bundan sonra herhangi biri, bu yasanın hükümlerinden herhangi birini ihlal ederse ve kendisine sunulmak amacıyla, yalnızca İmparatorun kullanımına ayrılan altın ve mücevherlerle süslenmiş herhangi bir süs eşyası üretecek kadar cesur olursa,

Bizans kuyumculuğunda, daha öncede belirttiğimiz gibi, başlangıçta Greko-Romen etkileri devam ederken Hristiyanlık ile beraber Grekçenin yaygın kullanılması diğer sanat dallarında olduğu gibi kuyumculukta da yeni bir geleneğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bu dönemde de Helenistik ve Roma İmparatorluğu'nun merkez kuyumcu atölyeleri Lapsakos (Çanakkale), Aleksandria (İskenderiye), Antiocheia (Antakya) ve Roma aktif faaliyetini sürdürürken, başkent Konstantinopolis de (İstanbul) kuyumculuk sanatında gelişme göstermiştir. Konstantinopolis'de saraya hizmet eden kuyumcular Büyük Saray içinde ve çevresine yerleşirken, halka hizmet eden kuyumcu atölyeleri ise başkent ana caddesi olan Mese Caddesi'ne yerleşmiştir⁷². Saraya hizmet eden kuyumcular, altın ve değerli taşlardan oluşan saray takılarının yanı sıra imparator ve imparatoriçe için metallerle işlenmiş zengin süslemelere sahip kumaşlardan yapılan inci ve değerli taşlar ile süslü saray giysileri de yapmıştır. Geç Roma döneminde ve Erken Bizans Dönemi'nde 5-7 yüzyıllarda imparator ailesinin kullandığı evlilik-nişan yüzüklerinde ise bir haçın her iki yanında kadın ve erkek tasvirleri yer almaktadır⁷³. Ayrıca yine saray için üretilen avize, kandil ve kap kacağın yanında dini törenlerde kullanılan patena, kalis, röliker haç, buhurdanlık gibi liturjik eşyalar ve ikon çerçeveleri üretilmiştir⁷⁴. Halka hizmet eden kuyumcular ise malzeme olarak çoğunlukla cam, demir ve bronz kullanmıştır⁷⁵.

Bu dönemin küpelerinde damla biçimli sarkaçlar da görülmekte ve üretimi 5-6. yüzyıllara kadar sürmektedir. Geç Roma döneminde sarkaçlı halka küpelerde üslup değişikliğine gidilmiştir. Bu dönemde halka boyları uzamış, düz küpeye bağlı bir veya birkaç halkaya çeşitli sarkaçlar takılmıştır, bazen de sarkacın birden fazla bölümden oluştuğu görülmüştür⁷⁶.

yüz altın para cezasına çarptırılacağı ve ayrıca idam cezasına çarptırılacağı da tebliğ olunur. İmparatorluk süslemeleri saraya bağlı zanaatkarlar tarafında özel konutlarda veya atölyelerde ayırım gözetilmeden yapılmalıdır. Bu nedenle, özel kişilerin yalnızca hükümdarın ihtişamı ve süsü için ayrılmış olanı aceleyle yapmaya cesaret etmemesi için bu suçun ibret verici bir şiddetle cezalandırılmasını emrediyoruz. Herhangi biri bu yasaya aykırı bir davranışta bulunursa, yukarıda belirtilen para cezasının saray görevlileri tarafından tahsil edilmesini ve İmparatorluk Hazinesi'ne ödenmesini emrediyoruz.” Scott: 1932.

⁷² Nalcı 2021: 11.

⁷³ Buckton 1994: Kat. No.: 27,106-107.

⁷⁴ Köroğlu 2004: 41.

⁷⁵ Tiryaki-Uzbek 2005: 238-239.

⁷⁶ Ergil 1983: 52-54, kat.no 137-140; Bingöl 1999; Kat. No. 69-70

Konstantinopolis'in diğer merkez atölyelerden sıyrılıp kendine özgü form ve tekniklerde takı üretimine ancak 6. yüzyılda gerçekleşebilmiştir. Bahsedilen bu yüzyılla birlikte Greko-Romen sanatın etkileri azalmış, İsa, Meryem, Vaftizci Yahya, havariler, azizler, din adamları gibi Hristiyan inancında önemli yer tutan kişiler, dini konular ve sembolik anlamlar taşıyan bitki, hayvan ve geometrik şekillerin işlendiği görülmüştür⁷⁷. Bizans'ın 6. yüzyılda en geniş sınırlarına ulaşması ekonomik açıdan refah düzeyini arttırmış, dolayısıyla bu durum kuyumculuğun doruk noktasının 6-7. yüzyıllarda ulaştığını açıklamaktadır.

Ancak bundan sonraki süreçte dini tasvirlerle tapınılmasının yasaklandığı İkonoklazma (726-843) dönemi dolayısıyla dini kişilerin tasvir edilmesi yasaklanmış, dini sembolik anlamlar taşıyan hayvan, bitki ve geometrik desenler ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte bu dönemin en yaygın takıları pandantif haçlar olmuştur.

İkonoklazma dönemi sonrasında 10-12. yüzyıllarda emay tekniği kullanımında en üst noktaya ulaşılmış, bu teknikte takıların yanı sıra ikona kutsal mahfazası ve liturjik eşyaların üzerine dini konuların işlenmesi tercih edilmiştir⁷⁸.

Bu dönemin takıları arasında küpeler Roma üslubuna benzer özelliklerde çeşitlilik göstermektedir. Halka küpelere boncuk ve çeşitli sarkaçlar geçirilmiştir. Erken Bizans döneminde zincir sarkaçlı örneklerde, sarkaç kısmına inci veya küçük haçlar asılmıştır. 6-7. yüzyıllardan sonra ise evlenen çiftlerden geline dış kenarında topçuklar dizilen hilal formu, ortası bir kantharos veya haçın her iki yanına karşılıklı yerleştirilen tavus kuşu kompozisyonlarıyla süslü küpeler hediye edilmeye başlanmıştır⁷⁹. Evlilik yüzüğü, kolyesi ve kemerlerinde ise evlenen çifti taçlandırarak kutsama sahneleri yer almıştır.

Bizans döneminde de her ne kadar kadınlar kadar olmasa da erkeklerin de kendilerinde takı kullandıkları ele geçmiş birçok fresk ve mozaiklerde görülebilmektedir. Erkekler boyunlarına ön kısımlarında madalyon olan ve halkalardan oluşan maniakion takmıştır. Giysilerini tutturmak için ise "T" şeklinde üzeri altın yaldızlı bronz fibulalar ile altın, bronz ve demir kemer tokaları kullanmışlardır⁸⁰.

⁷⁷ Köroğlu 2004: 39.

⁷⁸ Köroğlu 2004:43.

⁷⁹ Köroğlu 2004:45.

⁸⁰ Köroğlu 2004:45.

Hem kadınların hem de erkeklerin boyunlarında taşıdıkları pendentif haç ve röliker haçlar, dinlerine olan bağlılığı simgelemesinin yanında onları hastalık ve kötülöklere karşı koruması amaçlanan materyaller olmuřlardır⁸¹.

Bu dönemin halk arasında kullanılan bileziklerinde ise Greko-Romen geleneği olan yılan başı protomlu, ortası açık bilezikler ile stilize hayvan başlı bilezikler kullanılmaya devam etmiştir.

Bizans döneminin değişik form ve süsleme tekniklerine sahip olan yüzükleri Roma'da olduğu gibi rütbe, evlilik-nişan, mühür ve süslenme amacı ile takılırdı. Ancak dini anlamlar içeren motiflere sahip yüzükler de bulunmaktaydı.

Geç Bizans döneminde Avrupa'da ise birbirini takip eden sırayla Karolenj, Otto ve Romaneks akımları ortaya çıkmıştır. 1204 yılında Latinler tarafından başkent Konstantinopolis'in istila edilmesi ile diğer alanlarda olduğu gibi kuyumculukta da büyük bir gerileme söz konusudur. Konstantinopolis'in işgal edilmesi ile aynı süreçte ortaya çıkan Gotik akım sanatı ise Avrupa'nın tamamına hâkim olarak dönemin her alanında olduğu gibi kuyumculuğa da yön vermiştir.

⁸¹ Köroğlu 2004:43.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TAKILARDA KULLANILAN METALLER, DEĞERLİ ve YARI DEĞERLİ TAŞLAR

3.1.Madenler

3.1.1.Bakır

Bakır (Cu) erime noktası 1084° olup, insanoğlunun doğada ilk keşfettiği ve işlemeye başladığı madenlerin başında gelmektedir⁸². Eridiğinden kabarcıklanması nedeni ile döküm yerine dövme tekniğine uygun bir madendir. Kalay ve arsenik ile karıştırılıp bronz alaşımının elde edilmesi arkeoloji açısından önem arz etmektedir⁸³. Parlak sarı renkte görünüme sahip olup yüzeyi zamanla morumsu yeşil renk almaktadır⁸⁴. Elektrik ve ısı iletkenliği sayesinde kaynaklanması ve haddelenmesi kolaydır. Yumuşak dokusu sebebi ile kolay işlenebilmektedir. Neolitik dönemde Anadolu insanının bakırdan araç-gereç boncuk ve süs eşyaları yaptığı bilinmektedir.

3.1.2.Bronz

Bakır ve kalayın karışımı ile elde edilmektedir. Bronzun erime sıcaklığı 1020-1054°'dir⁸⁵. Eridiğinde bakır gibi kabarcıklanmaması sayesinde döküm için uygun bir alaşımdır. Kızılımsı sarı bir renge sahiptir, ancak zamanla farklı renklere dönüşebilmektedir. Karışım ürünün kullanım amacına ve istenilen rengine göre değişim göstermektedir. Bakırdan daha dayanıklı ve sert olması sebebiyle bronzun keşfedilmesi metalurji alanın da yeni bir çığır açmış, bulunduğu döneme adını vermiştir.

Antikçağda silah yapımı ve çeşitli araç gerecin dışında takı yapımında en sık kullanılan alaşımların başında gelmektedir. Küpe, yüzük, bilezik, fibula ve pendentif zinciri gibi takıların yapımında çok sık kullanılmıştır. Ayrıca daha değerli madenler arasında olan altın ve gümüş ekonomik olması açısından bronz takıların kaplamasında kullanılmıştır.

3.1.3.Demir

Demirin (Fe) erime noktası 1535°, kaynama noktası ise 2750° olup gri-beyaz renktedir. Doğada hem cevher şeklinde hem de doğal halde bulunmakta olup yaygın

⁸² Peker 2013: 9.

⁸³ Göral 2019: 17.

⁸⁴ Erginsoy 1978: 51.

⁸⁵ Göral 2019: 17.

olarak parçalanarak yer yüzüne düşen demir meteoritleri arasında bulunur⁸⁶. Demirin ilk kullanımı MÖ 4.binlere dayanmaktadır. Kısa zamanda yoğun oksitlenmesi sebebi ile estetik açıdan hoş bir görüntü oluşturmayacağından, takıdan ziyade silah yapımında tercih edilmiştir.

3.1.4.Altın

Altının (Au), erime noktası 1063°, kaynama noktası ise 2970°'dir⁸⁷. Parlak sarı rengini okside olmadan koruyabilmesi kolay işlenebilir olması ve doğada az bulunması sebebi ile antik çağın ve günümüzün en değerli madenleri arasındadır. Altının insanoğlu tarafından keşfedilip kullanılması günümüzden yaklaşık 5000 yıl önce bronz çağda olmuştur. Araştırmacılar tarafından altının eritilip işlenmesinin ilk olarak Anadolu da gerçekleştiği kabul görmüştür⁸⁸. Doğada genelde akarsu yataklarında, kum ve kuvars ile karışmış parçacıklar halinde veya kuvars kayaçlarının arasında bulunmakta, bunun yanı sıra bakır ve gümüş ile karışık olarak ta karşılaşılmaktadır⁸⁹. Alüvyonlu akarsu yataklarında keşfedilen altın cevheri geniş leğenlerde suyla karıştırılıp yıkanır, kumdan ağır olduğu için tanecikler dibe çökmektedir. Kayaçlarda ise damarlar kazılıp parçalara ayrıldıktan sonra yine aynı yöntemle su dolu leğen içerisinde çalkalanarak ayrıştırılması sağlanır. Yapı itibari ile dövülmeye ve soğuk şekil verilmeye uygundur bu sayede çok ince tel ve varakların yapımında sıklıkla tercih edilmektedir.

3.1.5.Gümüş

Gümüşün (Ag) erime noktası 960°'dir. Parlak beyaz renkte kolay işlenebilir oksitlenmeye dayanıklıdır. Ancak işlendikten sonra yüzeyinde patina şeklinde kararmalar olabilir. Antikçağda altından sonra en değerli madendir. Doğada hem saf hem de cevher olarak bulunabilen gümüş genellikle Galena cevheri denilen kurşun ve gümüş karışımı halinde bulunmaktadır⁹⁰. Saf halde kullanılmasının yanında yumuşak bir yapıya sahip olmasından dolayı bakır ile karıştırılarak da kullanılmaktadır. MÖ 4. binde Mısır ve Mezopotamya'da yaygın olarak kullanıldığı bilinen gümüşün, Anadolu da ilk örnekleri ile MÖ 3. binde Mahmatlar, Alacahöyük, Eskiyaar ve Horoztepe bulunmuştur⁹¹.

⁸⁶ Yalçın (tarihsiz): 221-225.

⁸⁷ Solak 2010: 17.

⁸⁸ Bingöl 1999: 23.

⁸⁹ Yılmaz 1994: 20.

⁹⁰ Bingöl 1999: 19.

⁹¹ Özudoğru 1994: 128; Özbal-Yener 1983: 78.

3.3. Taşlar

3.3.1. Değerli Taşlar

3.3.1.1.Elmas

Elmas kristalize karbon mineralidir. Bilinen en sert madde olup minerolojide kullanılan sertlik ölçü birimine göre sertlik değeri 10 dur. Renksiz, şeffaf ve kırıklı bir yapıya sahiptir. Doğada az bulunması, ışığı kırması ve oldukça dayanıklı bir yapıya sahip olması nedeni ile takı yapımından aranan en değerli taş olarak kabul görmektedir.

Sonsuz aşkı simgelediğine inanılmakta bu nedenle nişan ve evlilik yüzüklerinde tercih edilmektedir⁹². Sert yapıya sahip olmasından dolayı Roma döneminde yenilmezliği simgelemiş ve askerler tarafından sıklıkla tercih edilmiştir⁹³.

3.3.1.2.Safir

Saydam sert yapıda mavinin her tonunun taşıyan bir görünüme sahiptir ayrıca bu nedenle gökyakutu olarak da adlandırılmaktadır. Ancak sarı, pembe, yeşil, kahve gibi renklerde de görülmektedir⁹⁴. Büyülere karşı insanı koruduğuna inanılmaktadır⁹⁵.

3.3.1.3.Yakut

Korindon cinsinden saydam bir yapıya sahip olup sertlik derecesi 9'dur. Plinius korindon cinsi taşları “adamas” adı altında tanımlamakta ve en değerli taş olarak bahsetmektedir.⁹⁶ Rengi pembeden koyu kırmızıya kadar değişmekte olup, en değerli yakut koyu kırmızı renge sahip olanlardır. Soyluluk taşı olarak da bilinen yakut, kuyumculukta Helenistik dönemden itibaren kullanılmaya başlanmıştır⁹⁷.

3.3.1.4.Zümrüt

Beril mineralinin bir çeşidi olup rengi soluk yeşilden koyu yeşile değişiklik göstermekte⁹⁸. Saydam, köşeleri kesik dikdörtgen görünüme sahiptir⁹⁹. Plinius zümrüt ve yeşim gibi yeşil tonlara sahip taşlardan “Smagradus” olarak bahsetmekte ve ayrıca yakut ve inciden sonra gelen değerli taş olarak tanımlamaktadır¹⁰⁰. Roma döneminde en sık cam taklidi yapılan değerli taşlar arasındadır¹⁰¹. Plinius zümrüt ile cam taklitlerin

⁹² Kocabaş 2006: 53.

⁹³ Demir 2008: 31; Göral 2019: 19.

⁹⁴ Şenocaklı 2008: 51.

⁹⁵ Şenocaklı 2008: 53.

⁹⁶ Plin.nat. 37.15.

⁹⁷ Meriçboyu 2001: 21.

⁹⁸ Köroğlu 2004: 6.

⁹⁹ Şenocaklı 2008: 61.

¹⁰⁰ Plin.nat. 37.16-18.

¹⁰¹ Bingöl 1999: 23.

ayrımının camın içerisinde bulunan hava kabarcıkları sayesinde yapıldığını aktarmaktadır¹⁰².

3.3.2.Yarı Değerli Taşlar

Yarı değerli taşlar kuyumculukta iki ana işlevde bulunmaktadır. İlki altın ve gümüş takılarda yüzük taşı ve taş kakma olarak kullanılması, diğeri ise küpe ve gerdanlıklarda sarkaç süsü ile bocuk şekli verilip ortası oyularak bilezik aksesuarı olarak kullanmaktır. Anadolu da bulunan erken örnekler MÖ 3. Bin yılın ikinci yarısında tarihlenirken aynı zamanda MÖ 3. bin yılda Mısır ve Mezopotamya’da altın ve yarı değerli taşların bir arada kullanıldığı çok sayıda takı örneği bulunmaktadır¹⁰³.

3.3.2.1.Kuvartz

Kuvartz en yaygın bulunan minerallerin başında gelmektedir. Pembe, mor, kahverengi veya sarı renklerde görülen kuvars Antikçağ kuyumculuğunda çok sık kullanılmıştır¹⁰⁴. Sitrin, dumanlı kuvars, saganit, gül kuvarsı ve süt kuvarsı gibi çeşitleri bulunmaktadır¹⁰⁵.

3.3.2.2.Kaya Kristali (Necef)

Kristalin içeren bir tür kuvartz çeşididir. Renksiz ve saydam görünüme sahip olup sert yapıdadır. Anadolu da MÖ 1. yüzyılda yoğun olarak kullanılan bu taş için Plinius, eski Yunancada buz anlamına gelen“krystallos” kelimesinden adını aldığını belirtmektedir¹⁰⁶. Ayrıca ayrıca, Karia bölgesinde özellikle Alabanda ve Orthosia çevresinde düşük kalitede kristalin yatakları olduğundan da bahsetmektedir¹⁰⁷.

3.3.2.3.Ametist

Mor ve eflatun arasında çeşitli tonları olan ametist kuvars ailesindendir¹⁰⁸. Plinius, eski yunanca da sarhoş olmayan anlamına gelen “amethystos” kelimesinden ismini aldığını, ayrıca bu taşı kullanan kişiyi sarhoş olmaktan koruduğuna inanıldığından bahsetmektedir¹⁰⁹. Buna ek olarak Plinius kehribarların boyanarak ametist taklidi olarak kullanıldığını da belirtmektedir¹¹⁰.

¹⁰² Plin.nat. 37.76.

¹⁰³ Meriçboyu 2001: 19.

¹⁰⁴ Meriçboyu 2001: 20.

¹⁰⁵ Menteşeli 2007: 27.

¹⁰⁶ Plin.nat.37.9.

¹⁰⁷ Plin.nat.37.39.

¹⁰⁸ Köroğlu 2004: 6; Göral 2019: 21.

¹⁰⁹ Plin.nat. 37.40.

¹¹⁰ Plin.nat. 37.12.

3.3.2.4.Jasp (Jasper)

Kuvartzın masif çeşidi olmakla beraber, opak farklı renklerde doğada bulunmaktadır. Yüzeyinde bulunan ufak benek ve lekeler ayrımı yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Roma döneminde koyu portakal renkli çeşidi yüzük kaşlarında sıklıkla tercih edilmiştir¹¹¹.

3.3.2.5.Kalseduvan (Kalsedon-Kadıköy taşı)

Kuvartz ailesinin bir çeşidi olup, yarı saydam, beyazdan maviye, mavimsi griden, grimsi kahveye değişen renkleri bulunmaktadır¹¹². Anadolu’da Bilecik ve çevresinde kalseduvan yatakları bulunmakta, genellikle, yüzük taşı, mühür ve boncuk yapımında kullanılmaktadır¹¹³. Adının, sebebi net olarak bilinmese de ihraç edildiği yer olan “Khalkedon” dan almıştır¹¹⁴.

3.3.2.6.Akik (Agat, Oniks, Sardoniks, Nikolo)

Farklı renklerde ve eş merkezli dairelerden oluşan kalseduvan topaklarının genel adı akikdir¹¹⁵. Silisli suların silis çökmeleri ile oluşan akik, kenardan merkeze doğru kalınlaşarak farklı tabakalar oluşturur, her tabaka renkleri, saydamlığı ve sertlik derecesi bakımında değişiklik gösterdiğinden farklı isimlendirilmektedir¹¹⁶. Siyah kırmızı, kahve, beyaz, gri, mavi ve sarı renklerde çeşitleri bulunmaktadır, yatay şekilde kesildiğinde farklı renklerde taş elde edildiğinden kameolarda sıklıkla kullanılmıştır¹¹⁷. Oniks;siyah ve beyaz bantlı, Sardoniks; kahverengi, kırmızı ve beyaz bantlı, Nikolo; beyaz ve mavi bantlıdır. Plinius, Sicilya adasındaki “Achates” isimli nehir yatağında keşfedildiğinden “agat” olarak adlandırıldığını belirtmektedir¹¹⁸. Anadolu da MÖ 2. binden itibaren sıklıkla kullanılmış, Roma döneminde ise camdan birçok taklidi üretilmiştir¹¹⁹.

3.3.2.7.Granat (Grena-Lal Taşı)

Silikatli mineral ailesinden olan grena oldukça sert olup, parlak kırmızı ve oldukça saydam görüme sahip olup sertlik derecesi 7,5’dir¹²⁰. Zümrüt yeşil, siyah, sarı, turuncu ve pembe renkli çeşitleri de bulunan granat doğada volkanik kayaların içerisinde bulunur¹²¹. Helenistik dönemden itibaren yaygın kullanılmaya başlanan grena takılarda

¹¹¹ Meriçboyu 2001: 21

¹¹² Plin. nat. 37.24; Konuk-Arslan 2000: 14.

¹¹³ Konuk-Arslan 2000: 15.

¹¹⁴ Meriçboyu 2001: 20.

¹¹⁵ Meriçboyu 2001: 20.

¹¹⁶ Meriçboyu 2001: 20.

¹¹⁷ Bingöl 1999: 21.

¹¹⁸ Plin.nat. 37.54.

¹¹⁹ Köroğlu 2004: 6.

¹²⁰ Meriçboyu 2001: 19.

¹²¹ Köroğlu 2004: 6.

portre oymacılığında ve kenarlarına keskin hatlar verilerek takılarda aksesuar olarak kullanılmıştır¹²².

3.3.2.8.Cornelian (Kırmızı Akik)

Sarımsı kırmızıdan, kırmızımsı kahve arasında değişen çeşitleri bulunmakta, damarlı, yarı saydam ve sert kırılmaz yapıya sahiptir. Grena taşı gibi antikçağ kuyumculuğunda çok sevilen ve kullanılan taş cinslerinin başında gelmekte, genellikle yüzük kaşlarında ve pendentif sarkaçlarında kullanılmaktadır.

3.3.2.9.Yeşim (Nephrit-Jade)

Pembe ve açıktan koyuya doğru yeşil tonlarını taşıyan yeşim, parlak ve saydam olmayan bir görünüme sahiptir¹²³.Parlak ve saydam olmaması sebebiyle zümrüt ile ayrımı kolay bir şekilde yapılabilmektedir.

3.3.2.10.Lapis Lazuli (Lacivert Taş)

Parıltılı lacivert renkte mat bir görünüme sahip olup içerisinde çeşitli mineraller barındırmakta, sertlik derecesi 5,5'dir¹²⁴. Renginden ötürü gökyüzünün sembolü olarak bilinmekle beraber hastalıkları önlediğine inanılmaktadır¹²⁵. Mezopotamya ve Mısır'da çok kullanılan bu taş türü Roma da Augustus döneminde kameolarda çok sık tercih edilmiştir¹²⁶.

¹²² Türe 2005: 133-136.

¹²³ Köroğlu 2004: 6.

¹²⁴ Meriçboyu 2001: 20.

¹²⁵ Şenocaklı 2008: 79.

¹²⁶ Richter 1956: 28.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TAKININ ÜRETİMİ ve SÜSLEME TEKNİKLERİ

Antik Çağ'da kuyumculuk atölyeleri ve atölye teknikleri hakkında bilgiye yazılı kaynakların dışında çeşitli fresk ve plastik sanat ürünlerinden de ulaşmak mümkündür. Bronz çağ kuyumculuğunu Mısır da bulunan mezar fresklerinden öğrenmekteyiz¹²⁷. Roma İmparatorluğunun ilk yüzyıla tarihlenen ve Pompeii'de keşfedilen bir freskte, kuyumcu atölyesinde, iş başında olan bir usta ve Eros'lar yer almaktadır¹²⁸. Burada ısı kaynağı olarak kullanılan kömür ateşinde ısıtılan madenin, ısı ayarının üfleme borusu ve körük ile hava akımı yaratılarak yapıldığı açıkça görülmektedir. Bunun dışında kuyumculukta kullanılan başlıca araç-gereçler ise; metal veya taş örs, metal levhayı dövmek için çekiç (damgalı-damgasız değişiklik gösterebilir), yontmak için keskiler, sıcak madeni tutmak için maşa, metali perdelamak için çeşitli taşlar, terazi ve pişmiş toprak veya taştan kalıplardır¹²⁹.

Kuyumculukta kullanılan üretim ve süslemenin yapılmasında farklı teknikler kullanılmakta, bu nedenle üretim ve süsleme süreci iki ayrı başlık halinde incelenmelidir.

4.1. Kuyumculukta Üretim Teknikleri

Kuyumculukta ürün elde edebilmek için başlıca iki teknik kullanılmakta, bunlar döküm ve dövme tekniğidir. Her ikisinin de çeşitli ağırlıkta ve ebatla, metal levha ve tellere ihtiyaç duyulmaktadır. Metal levha ve telin yapımında kullanılacak olan madenin sertlik derecesi ve maddi değerine göre yapım tekniği değişiklik göstermektedir. Dövme tekniğinde ise altın ve gümüş gibi hem yumuşak hem de maddi açıdan değerli olan madenler tercih edilirken, döküm tekniğinde genel de demir, bronz gibi sert maden ve alaşımlar kullanılmaktadır¹³⁰.

4.1.1.Dövme Tekniği

Değerli madenlerin keşfi ile başlayan ve gelişen kuyumculuk sanatında en eski kullanılan üretim tekniği dövmedir. Dövme tekniği ince bir metal levhanın kütük veya örs üzerinde taş ve çekiç gibi aletler ile dövülerek tel veya şerit şeklinde

¹²⁷ Black 1981: 20.

¹²⁸ Higgins 1980:11.

¹²⁹ Higgins 1980:11,18.

¹³⁰ Ogden 1992: 43.

biçimlendirilmesine ve devamında ısıtılıp yumuşatılarak kolay şekil alır hale getirilmesine verilen addır¹³¹. Anadolu’da Çayönü’nde ele geçen bir bakır boncuğun üzerinde yapılan inceleme ile Neolitik dönemde bile madenlerin tavlanıp dövme tekniğinin kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Dövme tekniğinde kullanılan en temel araçlar çekiç ve örsdür. Bu teknikte kullanılan metal levhalar ise Antik Çağ’da üretilen metal takıların temelini oluşturmaktadır. Kullanılan metal levha sert ve dayanıklı olması için çekiçlenip form verildikten sonra kızgın duruma gelene kadar ısıtılıp, daha sonrasında soğuk suya batırılmaktadır. Üretmek istenilen form ve kullanılan madene göre bu işlem istenildiğinde tekrarlanmaktadır. Bu işlemin amacı, çekiç darbeleri ile bozulan kristallerin düzeltilerek tekrar işlenmesini sağlamaktır¹³². Metal külçelerin dövülüp inceltilmesinde ideal varak kalınlığı 0,1 mm, altın kaplamalar için ise ideal kalınlık 0,01 mm olarak kabul görmektedir¹³³. Ogden altın madenin safa halde dövülerek ince varak haline getirildiğinde veya tel şekli verildiğin de kırılğan bir yapıya sahip olacağından, altın ısıtılıp sıvı hale getirildiğinde dövülme ve dökümden önce sertleşmesi için içine kükürt tozu karıştırıldığını belirtmektedir¹³⁴.

4.1.2.Döküm Tekniği

Kullanım amacına göre belirlenen madenin ısıtılıp eritildikten sonra ürüne göre form verilen taş, kum veya pişmiş topraktan yapılmış kalıpların içerisine dökülüp dondurulması döküm tekniği olarak adlandırılmaktadır¹³⁵. Dolu döküm ve boş döküm olmak üzere iki ayrı şekilde yapılmaktadır¹³⁶.

Bu teknik ile birden fazla kalıp kullanarak çok sayıda aynı anda eser üretilebilmekte, diğer bir deyiş ile seri üretim yapılabilmektedir. Antikçağ kuyumculuğunda en yaygın kullanılan döküm işlemi “kayıp mum tekniği” idi. Bu teknikte istenilen nesnenin balmumu modeli oluşturulur, sonrasında bu model kil veya alçı katmanı ile kaplanır, modele konik bir delik açıp ısıtılır, bu sayede mum eriyerek kalıptan

¹³¹ Erginsoy 1978: 18.

¹³² Higgins 1980: 8-9.

¹³³ Ogden 1992: 43; Meriçboyu 2001: 28

¹³⁴ Ogden 1992: 44.

¹³⁵ Mayron 1949: 93.

¹³⁶ Köroğlu 2004: 9.

dışarı boşaltılır, devamında kalıba sıvı haldeki metal dökülürdü¹³⁷. Döküm soğuduğunda kalıptan çıkartmak için kalıp kırılırdı. Antikçağda ve günümüzde altın ve gümüş en değerli ve az bulunan bir madenler olmasından dolayı, bu teknikte daha çok bakır, demir ve bronz kullanılmaktadır¹³⁸. Antikçağ kuyumculuğunda küpe, yüzük, bilezik ve fibula yapımında çok sık tercih edilmektedir. Bizans döneminde popüler olan pendentif haçların hemen hemen hepsi de bu teknik ile üretilmiştir. Bu tekniğin en erken örneği Irak Jarmo’da bulunan dökme kurşun olup MÖ 7. binlere tarihlendirilmektedir¹³⁹. En erken Anadolu örneği ise Can Hasan’da bulunan bakır asa başıdır¹⁴⁰.

4.2. Kuyumculukta Süsleme Teknikleri

Dövme ve döküm tekniği ile üretilen kuyumcu eserlerinin süslenmesinde birbirinden farklı teknikler kullanılmıştır. Bronz çağdan beri kullanılan süsleme teknikleri, kullanıldığı dönemlere göre popülerlik kazanmış veya zamanla popülerliğini yitirmiştir. Belirli devirlerde moda haline gelip yaygın kullanılan süsleme teknikleri, eserin kullanıldığı dönemi belirlemede önemli rol oynamaktadır. Bizim çalışmamızda yer verdiğimiz süsleme teknikleri sırası ile; kabartma (repoussé), çalma ve kazıma, delik işi (opus intarsiale /ajur tekniği), telkâri (filigre, kafes işi, vav işi), granülasyon (güverse, taneleme, habbeleme), savatlama (niello), mineleme (emaye), kaplama (yaldızlama), taş kakma ve cameo tekniğidir. Bu bölümde alt başlıklar altında bu süsleme teknikleri hakkında detaylı biçimde inceleneceklerdir.

4.2.1.Kabartma Tekniği (Repoussé)

Repoussé, metal levhaların üzerine çekiç ve keskiler ile yapılan süslemeler için kullanılan genel bir terimdir¹⁴¹. Kuyumculukta kullanılan eski tekniklerden olan bu teknik ile madeni eserlerin yüzeyinde, dıştan (tersten), içten (düzden) veya her iki yüzden kabartma aletleri ve çekiç ile çekiçlenerek süsler oluşturulmaktadır. Dıştan yapılan çekiçleme “alçak kabartma”, içten yapılan çekiçleme ise “yüksek kabartma” olarak adlandırılmaktadır. Metalin ısıtılarak yapıldığı bu işlemde metal kırılğan hale gelmemesi

¹³⁷ Ogden 1992: 50.

¹³⁸ Ogden 1992: 50.

¹³⁹ Moorey 1985:122; Göral 2019:26.

¹⁴⁰ Ufuk 1969: 26; Göral 2019: 26.

¹⁴¹ Higgins 1980: 12.

için düzenli aralıklarla tavlanaştır¹⁴². Asıl amacı eserde düz olmayan bir yüzey elde edilip derinlik verilerek ışık gölge oyunu sağlamaktır¹⁴³.

Varakların süslenmesinde kullanılan en yaygın teknik, kabartma tekniği olup kalemle çekiçleme, modeli çekiçleme (damgalama), pozitif ve negatif çekiçleme olarak dört farklı biçimde uygulanmaktadır¹⁴⁴. Kalemle çekiçleme; eserin arka yüzünden yuvarlak ve ince kalemler yardımı ve çekiç ile vurularak motif veya figürün ortaya çıkartılması sağlanmaktadır. Modeli çekiçlemede (damgalama) ise bir ucunda kabartma olarak işlenen kalemin arka yüzünden çekiç ile vurularak kabartmanın negatifinin eser yüzeyine damgalanır, bu işlem gerektiğinde birden fazla tekrar edilmektedir¹⁴⁵. Pozitif ve negatif modele çekiçleme de ise ahşap veya kemikten yapılan kabartma modelin çekiç ile dövülerek eser yüzeyine kabartmanın şeklinin verilmesi amaçlanmaktadır. Pozitif ve negatif modele çekiçleme de kullanılan en basit kalıp türü küresel boncuk yapımında kullanılan iç bükey kalıplardır. Yuvarlak yüzölçümlü bir çekiç ile bir yarım kürenin içinde bulunan oyuğa saç levha parçasının çakılması ile meydana gelir, devamında bu levha merkezden delinerek, benzer bir yarım küreye lehimlenmektedir¹⁴⁶. Kabartma tekniğinin erken örnekleri Mezopotamya’da, Sümer Ur şehrinde bulunmuş ve MÖ 3. binin ortalarına tarihlendirilmiştir¹⁴⁷.

4.2.2. Çalma ve Kazıma Tekniği

Çalma tekniğinde, ucu küt ya da yuvarlak bir çelik kalemin üzerine çekiç ile vurularak metallerin yüzeyinde düz veya kavisli yivli şekiller oluşturulmaktadır¹⁴⁸. Kazıma tekniğinde ise keskin uçlu çelik kalem ya da keski kullanılarak desen çizilmekte, fakat çalma tekniğinden farklı olarak yivin içindeki maden kesilerek dışarı çıkartılmaktadır.

Çalma tekniğinin ortaya çıkışı MÖ 4. binin sonlarına dayanmakta olup, henüz bu dönemde çeliğin keşfedilmemiş olmasından ötürü, altın ve gümüş gibi yumuşak madenlerin üzerinde uygulandığı bilinmektedir¹⁴⁹. Araştırmacılar tarafından yapılan

¹⁴² Black 1981: 21.

¹⁴³ Köroğlu 2004: 10.

¹⁴⁴ Bingöl 1999: 35.

¹⁴⁵ Higgins 1980: 13.

¹⁴⁶ Higgins 1980: 15.

¹⁴⁷ Black 1981: 22.

¹⁴⁸ Göral 2019: 27.

¹⁴⁹ Telli 2009: 37.

incelemeler sonucu kazıma tekniğinin ise MÖ 1. bin itibari ile ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

4.2.3. Delik İşi (Opus Interrasile /Ajur Tekniği)

Bu teknikte işlenmiş metaller üzerine kesici ve delici aletler ile delik açılarak çeşitli süslemeler yapılmaktadır. İnce işçilik gerektiren nesnelerde, kuyumcu, önce uygulanacak olan varanın yüzeyine, istenilen desenin çizimini daha sonra çizimi takip ederek delik işini gerçekleştirirdi¹⁵⁰. Geometrik desenlerde yapılan oyma çalışmaları “Opus interassite” olarak tanımlanmaktadır¹⁵¹. Erken örneklerde altın ve gümüş gibi yumuşak madenler tercih edilmiş ve ayrıca en erken örneği Alacahöyük Kral mezarında bulunan kafes motifli altın taçtır¹⁵². Roma İmparatorluğunun ilk yüzyılından itibaren takılarda sıklıkla kullanılmıştır¹⁵³.

4.2.4. Telkâri Tekniği (Filigre, Kafes işi, Vav İşi)

Bu süsleme tekniğinde, farklı biçim ve kalınlıkta, dövülüp kesilip yuvarlatılarak tel biçimi verilen yumuşak madenlerin, eserler üzerine eğip bükerek sarılması veya örülmesi ile oluşturulan desenlerin, devamında esere lehimlenme işlemi yapılmaktadır¹⁵⁴. Bu teknikte kullanılan tellerin yapımında kullanılan diğer bir yöntem ise, ısıtılarak sıva hale getirilen madenin, önceden hazırlanan yuvarlatılmış düz oluklu ahşap kalıplara dökülüp soğutulma işlemidir¹⁵⁵. Bir başka yöntem ise çekme yöntemidir. İçi dairesel şekilde oyulan pişmiş toprak veya taşlardan kalıp yapılır, bu kalıpların içerisinde sıvı haldeki madenin boşaltılır, soğuduğunda ise kalıbın içerisinden çekilir¹⁵⁶. Bu süslemenin kullanıldığı en popüler desenler, daire, spiral ve düz çizgi şeklindedir¹⁵⁷. Ayrıca bu teknikte yumuşak olması sebebiyle genelde bakır, altın ve gümüş madenleri tercih edilmiştir¹⁵⁸. Bu yöntem ile pendentif zincirleri, küpe, yüzük ve bilezikler de üretilmiş, Geç Helenistik’ten itibaren, Roma döneminde halka küpelerin etrafına spiral şeklinde teller sarılarak süslemeler yapılmıştır¹⁵⁹. Erken örnekleri MÖ 3. bin yılın başlarında Mısır

¹⁵⁰ Ogden 1992: 49.

¹⁵¹ Göral 2019: 28.

¹⁵² Uslu 1985: 50.

¹⁵³ Bingöl 1999: 28.

¹⁵⁴ Ergenekon 1980: 13.

¹⁵⁵ Higgins 1980: 16.

¹⁵⁶ Black 1981: 26.

¹⁵⁷ Higgins 1980: 19.

¹⁵⁸ Göral 2019: 31.

¹⁵⁹ Higgins 1980: 17; Ogden 1992: 42.

ve Mezopotamya’da, Anadolu da ise MÖ 2500’lerde Troia II evresinde görülmektedir¹⁶⁰. Aynı zaman granülasyon tekniğinin öncüsü sayılan bu süsleme tekniği Eski Yunan’da Orientalizan dönemde gelişimini tamamlamıştır¹⁶¹.

4.2.5.Granülasyon Tekniği (Güverse, Taneleme, Habbeleme)

Bu teknik, metal bir zemin üzerine metal topçukların farklı şekillerde dizilmesi ile oluşturulmakta ve genelde altın takılarda kullanılmaktadır¹⁶². Kömür tozu tabakasının üstüne açılan küçük killi çukurlara serpilen altın kırıntıları, ısıtıldığında çeşitli boyutlarda ve formlarda kürecikler elde edilmektedir¹⁶³. Sonrasında bu kürecikler boyutlarına göre ayrılıp motiflerin içine dolgu süsleme veya yüzeylerinde lehimlenerek veya doğrudan sıcak halde kaplama için kullanılmaktadır¹⁶⁴. Basit doğrusal desenler veya geometrik desenler elde etmek için kullanılan bu topçuklar ile, kullanılan yüzeyde bordürler oluşturulabilir veya figürlerin yüzeyi kaplanarak silüet elde edilebilir¹⁶⁵. Bu tekniğin erken örnekleri MÖ 2500-2400 yıllarına verilen Ur Kral mezarlarında görülür¹⁶⁶. Erken Anadolu örnekleri ise yine MÖ 3. bin yılın ortalarında Troia da görülmektedir. Eski Yunan kuyumculuğunda Orientalizan dönemden itibaren görülmektedir¹⁶⁷.

4.2.6.Savatlama Tekniği (Niello)

Genellikle gümüş takılarda siyah-beyaz zıtlığı oluşturmak için kullanılan bu teknikte, önceden belirlenen desenlere göre yivler oluşturulur. Bu yivlerin arasına latince siyah anlamına gelen “nigellus” kelimesinden esinlenilen kükürt, bakır, kurşun ve gümüş karışımı koyu renkli niello adı verilen karışım dökülerek doldurulur¹⁶⁸. Daha sonrasında fırınlanıp, yüzeyi keçe, silisyumlu kil ve zeytinyağı ile parlatılır. Bu tekniğin kullanımı Eski Yunan’da, Helenistik Dönem ile başlayıp Roma ve Bizans Dönemlerinde giderek artmıştır¹⁶⁹.

¹⁶⁰ Higgins 1980: 17; Köroğlu 2004: 14.

¹⁶¹ Black 1981: 29.

¹⁶² Kökkılıç 2014: 28.

¹⁶³ Köroğlu 2004: 11; Meriçboyu 2001: 36.

¹⁶⁴ Ogden 1992: 51.

¹⁶⁵ Higgins 1980: 21.

¹⁶⁶ Carrol 1983: 551-554.

¹⁶⁷ Higgins 1980: 23.

¹⁶⁸ Köroğlu 2004: 11.

¹⁶⁹ Meriçboyu 2001: 36.

4.2.7.Mineleme Tekniği (Emaye)

Bu teknik, metal bir zemin üzerine belirli bir desen veya konuya göre hazırlanan oyma veya tel ile hazırlanan yuva içerisinde çeşitli renkte camların sıvı veya toz halde doldurulup fırınlanma işlemidir¹⁷⁰. Bu sayede fırınlanan cam madene yapışarak renkli ve parlak mine dolgusu oluşturulur¹⁷¹. Isı derecesi ve süresine bağılı olarak farklı renklerde mine dolgusu oluşturulan bu teknik, için en uygun maden ve metaller, altın, gümüş, bakır ve bronzdur¹⁷². Bu tekniğin ilk tam olarak ne zaman ve kimler tarafından uygulandığı tartışmalıdır. Higgins ve Meriçboyu bu tekniğin erken örneklerinin MÖ 2.binlerin başında Mısır da görüldüğünü belirtmektedir¹⁷³. Ancak Köroğlu'na göre bu tekniğin bilinen erken örnekleri Kıbrıs'ta, MÖ 1200 yıllarına tarihlenen Miken mezarında bulunan yüzüklerdir¹⁷⁴. Ayrıca Köroğlu, Roma Döneminde de severek kullanılan bu tekniğin Bizansta 10-12. yüzyıllarda gelişimini tamamladığını belirtmekle beraber, takıların yanı sıra kilise altınlarında ve fresklerde dini konuların işlenmesinde de sık sık tercih edildiğini ifade etmiştir¹⁷⁵.

4.2.8.Kaplama Tekniği (Yaldızlama)

Bu süsleme tekniği bakır ve bronzdan oluşan çeşitli eşya ve takıların, altın ve gümüş gibi değerli madenler ile kaplanması işlemidir¹⁷⁶. Mekanik ve kimyasal olarak iki farklı şekilde uygulanmaktadır. İnce altın veya gümüş varakların ahşap ve daha değersiz metaller üzerine kaplanması mekanik yöntemdir. Kimyasal yöntem olan yaldızlama da ise altın veya gümüş tozu ile cıva karışımından oluşan alaşımın uygulanacak eserin yüzeyine sürülerek fırınlanmasıdır¹⁷⁷. Fırınlanma sırasında yüksek ısıya maruz kalan cıva uçarak buharlaşır, böylece karışıma katılan altın veya gümüş, uygulanan eserin yüzeyine yapışmış olur. İlk defa Romalılar tarafından keşfedilen bu kimyasal yöntem, eserlerin daha dayanıklı ve sağlam olmasına da katkıda bulunmaktadır¹⁷⁸.

¹⁷⁰ Higgins 1980: 24; Köroğlu 2004: 12.

¹⁷¹ Göral 2019: 30.

¹⁷² Bingöl 1999: 27.

¹⁷³ Higgins 1980: 24; Meriçboyu 2001: 36.

¹⁷⁴ Köroğlu 2004: 12.

¹⁷⁵ Köroğlu 2004: 13.

¹⁷⁶ Meriçboyu 2001: 37.

¹⁷⁷ Higgins 1980: 31.

¹⁷⁸ Türe-Savaşçın 1988: 14.

4.2.9. Taş Kakma Tekniği

Metal takıların üzerinde açılan oyuklara işlenmiş cam parçaları veya renkli taşların yerleştirilerek, takıların süslenmesi işlemidir. Taşların yuvada sabit kalması için toz kireçtaşı veya alçı taşı gibi kalkerli bir malzeme eritilip reçine haline getirilir ve taşın oturacağı yuvaya sürülür, sonrasında taş yuvaya yerleştirildiğinde yapışmış olur¹⁷⁹. Ayrıca bu teknikle kullanılan taşlar metal hücreye güvenli bir biçimde oturması için, oturduğu yüzey düz, üst yüzeyi ise bombeli olacak şekilde, diğer bir deyiş ile kabaşon şekilde kesilmektedir¹⁸⁰. Erken örnekler Sümer Ur Kral mezarlarında görülmekte olup, Anadolu da ise MÖ 6. yüzyılda Pers istilasından sonra görülmeye başlanmıştır¹⁸¹. Eski Yunan'da Helenistik Dönem'de ve Roma da MÖ 2. yüzyıl itibari ile yaygın kullanılmıştır.

4.2.10. Cameo Tekniği

Bu teknik için taş kakma tekniğinin gelişmiş versiyonu denilebilir. Eski Yunan'da Helenistik Dönem'de ve Roma'da MÖ 2. yüzyıl itibari ile yaygın yaygınlaşan değerli-yarı değerli taşların kullanım sıklığına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bu teknikte genellikle iki farklı renk katmanına sahip olan oniks, sardoniks ve agat gibi taşlar kullanılmıştır¹⁸². Bu tekniğin amacı üstte bulunan renk katmanına kabartma şeklinde figür veya motif işlenerek farklı renkte olan alt katman ile beraber kontrast oluşturmaktır¹⁸³.

¹⁷⁹ Higgins 1980: 27.

¹⁸⁰ Higgins 1980: 27.

¹⁸¹ Köroğlu 2004: 11.

¹⁸² Göral 2019: 32.

¹⁸³ Bingöl 1999: 28.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BİLECİK MÜZESİ'NE KAYITLI ROMA VE BİZANS DÖNEMİ METAL TAKI VE SÜS EŞYALARI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Bilecik Müzesi'ne kayıtlı Roma ve Bizans dönemlerine ait 71 adet metal takı ve süs eşyalarını değerlendireceğiz. Bunlar; baş takıları grubunda diademler ve küpelerden, boyun takıları grubunda, röliker ve pendentif haçlardan,, el-kol takıları grubunda ise yüzük ve bileziklerden oluşacak, bunlarla birlikte, süs eşyaları grubunda ise kemer tokaları ve aynalar farklı başlıklar altında ele alıp malzeme, form, üslup bakımından benzer örnekler ile karşılaştırılarak değerlendirilecek ve tarih önerisinde bulunulacaktır (Grafik 1-2)

5.1. Baş Takıları

Müze de yer alan ve kataloğa dahil edilen eserlerden olan baş takıları çalışmanın ilk grubunu oluşturmaktadır. Bu başlık altında iki ayrı altı başlıkta diadem ve küpeler yer almaktadır. Tipolojik özelliklerine göre betimlemeleri yapılan eserler, benzer örnekler üzerinden karşılaştırılacak ve tarih önerilerinde bulunulacaktır.

5.1.1. Diademler

Diadem, bir diğer anlamıyla alınlık; statü göstergesi, mezar hediyesi ve baş sunu eşyası gibi amaçlarda kullanılmıştır¹⁸⁴. Ayrıca Plinius, antikçağda diademlerin tanrı simgesi olarak da kullanıldığını belirtmektedir¹⁸⁵. Diademler genellikle altından üretilmiş, MÖ 4. bin yılın sonlarına tarihlendirilen ilk örnekleri ile İran'da karşılaşmıştır¹⁸⁶. Anadolu da ise ilk kez Korucutepe'de açığa çıkarılmış ve Geç Kalkolitikte tarihlendirilmiştir¹⁸⁷. Helenistik dönem ile tip olarak değişikliğe uğrayarak genellikle alınlıklı, Roma'da ise çoğunlukla düz bant şeklinde diademler tercih edilmiştir¹⁸⁸.

Bilecik Müzesi'ne kayıtlı olup tezimizde baş takıları grubunda yer verdiğimiz Kat. No. D1-D2 numaralı iki adet diadem bulunmaktadır. Bu eserler Bilecik Müzesi

¹⁸⁴ Dili 2011: 50.

¹⁸⁵ Plin.nat. 37.

¹⁸⁶ Schmidt 1937: 131.

¹⁸⁷ Loon 1975: 11.

¹⁸⁸ Meriçboyu 2001: 240.

envanterine, Söğüt Müze Müdürlüğü'nden devir edilerek dahil edilmiştir. Her iki eser de altın madeni kullanılarak dövme tekniğinde, altın safihallardan işlenmiş zeytin dalı şeklindedir. Omurgaları düz sade şerit şeklindedir. Şeridin bir ucunda tel halka, diğer ucunda ise birbirine paralel iki delik bulunmaktadır. Şeride, ikili ve üçlü zeytin yaprakları lehimlenerek aplike edilmiştir. Bu diademlerin benzer örnekleri ile Anadolu Medeniyetler Müzesi envanterinde rastlanmaktadır¹⁸⁹. Anadolu Medeniyetler Müzesi'nde yer alan takıların kataloğunu hazırlayan Bingöl, hacim olarak daha geniş yaprak uçlarına sahip benzer bir diadem örneğini, MÖ 1. yüzyıla¹⁹⁰, keskin hatlı yaprağa sahip diademi ise 1-2. yüzyıllara¹⁹¹ tarihlemektedir. Anadolu Medeniyetler Müzesi envanterine kayıtlı olup verdiğimiz ikinci örneğin, yaprak hatlarının kataloğumuzdaki eserlere daha benzer olması sebebi ile, diğer bir ifadeyle Kat. No. D1-D2 numaralı diademleri, Roma İmparatorluğu dönemi olarak da anılan 1-2. yüzyıllara tarihlemek yanlış olmayacaktır.

5.1.2. Küpeler

Bilecik Müzesi'ne kayıtlı olan ve çalışmamızda baş takıları grubunun ikinci başlığında yer verdiğimiz küpeler bölümünde toplamda 16 adet eser bulunmaktadır (Kat. No. K1-K16). Bu küpelerden Kat. No. K1 numaralı küpe, Bilecik'in Pazaryeri ilçesinde 1981-1983 yıllarında Ahmetler Köyü Nekropolü kurtarma kazılarından; Kat. No. K2, K5-K10, K13-K16 Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden ve Kat. No. K3-K4 numaralı eserler Söğüt Müze Müdürlüğü'nden devir yoluyla; bunun yanında Kat. No. K11-K12 numaralı eserler ise Bilecik Cumhuriyet Baş Savcılığı tarafından müsadere ile Bilecik Müzesi envanterine kazandırılmıştır. Bu bağlamda Kat. No. K1 numaralı eser dışındaki katalogdaki diğer küpelerin buluntu yeri belirsizdir.

Değerlendirmeye alınan küpeler halka tiplerine göre sınıflandırılmıştır. Buna göre, basit halka formlu (Kat. No. K1-K5), halkası diskli sarkaçsız (Kat. No. K6-K10), basit halka formlu tek boncuk sarkaçlı (Kat. No. K11-K13), halkası "S" kancalı tek boncuk sarkaçlı küpe (Kat. No. K14) ve halkası hilal biçimli (Kat. No. K15-K16) küpeler şeklinde tanımlanmıştır.

¹⁸⁹ Bingöl 1999: Kat. No. 15-16.

¹⁹⁰ Bingöl 1999: Kat. No. 15.

¹⁹¹ Bingöl 1999: Kat. No. 16.

5.1.2.1. Basit Halka Formlu Küpeler

Basit halka formlu küpeleri, genel olarak halka biçiminde, ince oval kesitli telin bir ucu ilmek, diğ r ucu ilmeğ n içinden geçen engel şeklinde tanımlamak mümkündür. Helenistik dönemde ortaya çıkan basit halka formlu küpelere, zaman içinde disk ve sarkaçlar eklenmiş, Roma İmparatorluğ  döneminde (1-4. yüzyıl) bu tipin kullanımı yaygınla mı tır. Çalışmamızda da Kat. No. K1-K5 numaralı eserler bu grupta yer almaktadır.

Katalogumuza dahil ettiğ miz ilk örnek olan Kat. No. K1 numaralı küpe bronz olup, oval kesitli, iki ucu sivri ve açık, hilal görünüme sahiptir. Orta kısma doğru gövde kalınla maktadır. Bilecik/Pazaryeri, Ahmetler nekropolü 8 numaralı mezar içerisinde ele geçmiştir. Burada bulunan mezar buluntuları ile ilgili ilk yayın 2014 senesinde Ceyda Can tarafından yapılmış ancak yalnızca buradan çıkarılan seramik buluntuları ele alınmıştır. Çalışmamıza dahil ettiğ miz küpenin açığı çıkarıldığı 8 numaralı mezarda yer alan unguentariumlar M  2-1 yüzyıllara tarihlenmi tir¹⁹². Bir diğ r yayında ise yine bu nekropolden ele geçen ve Bursa Arkeoloji Müzesi te hirinde sergilenen megara kaseleri 2016 yılında Ceyda Can ve e i Prof. Dr. Birol Can tarafından incelenmiş ve bunlar da M  2-1. yüzyıllara tarihlenmi tir¹⁹³. Bu nedenle bizim de bahsi geçen k pemizi kontekse göre değ rlendirerek M  2-1. yüzyıllara tarihlememiz doğru olacaktır.

Bir diğ r basit halka formlu küpeler, Kat. No. K2-K3 numaralı eserlerdir. Basit sade halka şeklinde olup, halkanın bir ucu ilmek diğ r ucu engel  eklindedir. Halka üzerinde çentik şeklinde enine kazıma çizgili süslemeler bulunmaktadır. Bu tip küpelerin çok sayıda benzer  rneğ  bulunmaktadır. British Museum envanterine kayıtlı benzer örneklerini Marshall, 2-3. y zyıllara¹⁹⁴; İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne kayıtlı küpelerin katalogunu hazırlayan Ergil ise benzer örneklerini 1-2. yüzyıllara tarihlemektedir¹⁹⁵. Bunun yanında Sardes kazılarında ele geçen benzer örnekleri ise Waldbaum değ rlendirmi  ve 1-2. yüzyıllara tarihlemi tir¹⁹⁶. Bunların dışında Perge Nekropolis kazılarında ele geçen halka formlu benzer örnekler ise Özgülnar tarafından 1-3. yüzyıllara

¹⁹² Can 2014: 55-56; Kat. No. 19,22.

¹⁹³ Can-Can 2016: 1-19.

¹⁹⁴ Marshall 1911: 289, Plate LIII 2464.

¹⁹⁵ Ergil 1983: 32, Kat. No. 45-50.

¹⁹⁶ Waldbaum 1983: 124, Plate 45, 733-734.

tarikhlenmiştir¹⁹⁷. Bu nedenle biz de Kat. No. K2-K3 numaralı küpeleri 1-3. yüzyıllara tarihlemeyi uygun gördük. Kat. No. K4-K5 numaralı küpeler de belirttiğimiz küpeler ile benzerlik göstermekte olup ayrıca halka üzerinde telkârî tekniğinde süslemeleri bulunmaktadır. Bu benzerliklerinden ötürü, bu küpelerin de 1-3. yüzyıllara tarihlenmesi tarafımızca uygun görülmüştür.

5.1.2.2. Halkası Diskli Sarkaçsız Küpeler

Kat. No. K6-K10 numaralı eserler altından üretilmiş ve halkasına amazon kalkanına benzer disk aplike edilmiş küpe örnekleridir. Bu disklerde kimi zaman sade kimi zaman ise bordüründe granülasyon tekniğinde süslemeleri bulunmaktadır. 1. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan bu tip küpelerin 2. yüzyıl örneklerinin yoğun olması sebebiyle uzmanlar genellikle 2-3. yüzyıllara tarihlemektedir¹⁹⁸. Benzer örneklerini Marshall 1-3. yüzyıllara¹⁹⁹, Ergil ise 2. yüzyıla²⁰⁰ tarihlemiştir. Anadolu Medeniyetler Müzesi envanterine kayıtlı takıları değerlendiren Bingöl ise 2-3. yüzyılları uygun görmüştür²⁰¹. Anadolu takılarını inceleyen Meriçboyu ise 1-2. yüzyılları vermektedir²⁰². Perge²⁰³, Myra ve Andriake’de ele geçen benzerleri de bu yoğunluktan ötürü 2-3. yüzyıllara tarihlenmiştir²⁰⁴. Belirttiğimiz bu örneklerden yola çıkarak Kat. No. K6-K10 numaralı küpelerin 2-3. yüzyıl aralığına tarihlemek uygun olacaktır.

5.1.2.3. Basit Halka Formlu Tek Boncuk Sarkaçlı Küpeler

Çalışmalar, Roma İmparatorluk Dönemi’nde 1-4. yüzyıllarda sarkaçlı küpelerin yoğun kullanıldığını ve hatta tek boncuk sarkaçlı küpelerin 2. yüzyıl itibari ile popülerlik kazandığını göstermektedir²⁰⁵. Halka formlu tek boncuklu sarkaçlı küpeler grubu arasında bizim çalışmamıza dahil ettiğimiz 3 adet küpe yer almaktadır (Kat. No. K11-K13). Kat. No. K11-K12 numaralı küpelerin halkası basit ince oval kesitli olup, önceden bahsettiğimiz örneklerdeki gibi bir ucu ilmek, diğer ucu ilmeğin içinden geçen çengel şeklindedir. Bu halkaya, yassı kesitli ince, bir ucu ortası boş çember biçiminde, diğer

¹⁹⁷ Özgülnar 2007: 49, Kat. No. K4-K7.

¹⁹⁸ Talu 2020: 59.

¹⁹⁹ Marshall 1911: 292-294, Plate LIII, 2509, 2516, 2524, 2526, 2532.

²⁰⁰ Ergil 1983: 37, Kat. No. 72-74.

²⁰¹ Bingöl 1999: Kat. No. 48,50.

²⁰² Meriçboyu 2001: 200.

²⁰³ Özgülnar 2007: 52, K16-17

²⁰⁴ Talu 2020: 58-62, Kat. No. 9-16.

²⁰⁵ Meriçboyu 2001: 199.

ucunda ise yeşil hafif silindirik biçimde tek boncuğun aplike edildiği tel sarkaç takılmıştır.

Kat. No. K13 numaralı küpenin halkası ise yine basit ince oval kesitlidir. Halkanın bir yarısının üzerinde enine kazıma çizgili yivler, repoussé (kabartma) tekniğinde başlayan ve telkâri tekniğinde devam eden süslemeler yer almaktadır. Bu süslemeler çember biçimli ilmek ile sonlanmakta ve çengel biçimli diğer uç bu ilmeğin içinden geçmektedir. Sarkaç, Kat. No. K11-K12'ye oranla daha kısadır. Oval biçimli yeşil camdan tek boncuk, sarkaç yüzeyinin tamamını kaplamaktadır.

Kat. No. K11-K13 numaralı bu 3 küpeği halka tipi açısından değerlendirecek olursak benzer basit halka küpe örneklerinin 1-3. yüzyıla tarihlendiğini belirtmiştik. Meriçboyu da bu tip tek boncuklu sarkaçların 2. yüzyıl itibari ile popüler olduğunu belirtmektedir. Diğer bir yandan Ergil ise bu tip tek boncuk sarkaçlı küpeleri Geç Roma dönemine yani 4-5. yüzyıllara vermektedir²⁰⁶. Perge'de bulunan benzer örnekler 2. yüzyıla²⁰⁷, Myra ve Andriake'de ele geçen örnekler ise 2-3. yüzyıllara²⁰⁸ tarihlenmektedir. Ele alınan örnekler ışığında bu grupta yer alan küpelerin 2-4. yüzyıl aralığına tarihlenebileceğini söyleyebiliriz.

5.1.2.4. Halkası “S” Kancalı Tek Boncuk Sarkaçlı Küpe

Bilecik Müzesi envanterine kayıtlı olan ve kataloğumuza dahil ettiğimiz 1 adet “S” biçimli tek boncuk sarkaçlı küpe bulunmaktadır (Kat. No. K14). Özgülner, bu tip küpelerin kulak memesini sıkıştırarak veya delikten geçirilerek kullanıldığını belirtmektedir²⁰⁹. Bu tip “S” biçimli küpeler 1. yüzyıl itibari ile görülmeye başlanmış olup, 2. yüzyıl ile beraber kullanımı giderek yaygınlaşmıştır²¹⁰.

Kataloğumuzda yer alan Kat. No. K14 numaralı küpe “S” biçimli kancaya sahip olup, kancanın bir ucunda tırnak gibi yassı kesitli tel ile tutturulmuş ve yeşil camdan yapılmış köşeli bir boncuk yer almaktadır. Halka yönünden inceleyecek olursak benzer tipte “S” biçimli kancaya sahip küpe örneği Ergil tarafından 1. yüzyıla tarihlenmektedir²¹¹. Ancak bu örnekte, kancanın ucunda, kaynak ile birleştirilen hazne

²⁰⁶ Ergil 1983: 34, Kat. No. 62.

²⁰⁷ Özgülner 2007: 53-54, Kat. No. K28.

²⁰⁸ Talu 2020: 67, Kat. No. 19.

²⁰⁹ Özgülner 2007: 55.

²¹⁰ Bingöl 1999: 93.

²¹¹ Ergil 1983: 49, Kat. No. 131.

içerisinde taş bulunmakta ve bu taşın her iki yanında üzerinde sarmal telkâri süslemeler olan tel sarkaç bulunmaktadır.

Bu tip kancaya sahip bir başka küpe Meriçboyu tarafından 3. yüzyıla tarihlenmektedir²¹². Bu örnekte kancanın ortasında bir mavi boncuk bulunan rozet motifi yer almakta ve bu motifin hemen altına kaynaklanan kavisli tellerde üç adet tek boncuk yer almaktadır. Meriçboyu tarafından verilen küpe örneğinin bir benzeri Perge’de bulunmuş ve bu örnek Özgülnar tarafından 2-3. yüzyıllara tarihlenmiştir²¹³. Tokat Müzesi envanterine kayıtlı olup Göral’ın 1-2. yüzyıl olarak değerlendirdiği bu tip kancaya sahip küpelerin uç kısmında ise disk biçimli başlıklar, granülasyon ile kaynaklanan üç yapraklı yoncalar, topçuklar bulunmaktadır²¹⁴. Yine Tokat Müzesi’ne kayıtlı olan bir başka örnekte ise kancanın uç kısmında hazne içerisinde Nike tasvirli cameo bulunmaktadır ve bu örnek 3-4. yüzyıllara tarihlendirilmiştir²¹⁵.

Verdiğimiz örneklerden yola çıkarak “S” biçimli kancaların Roma İmparatorluğu Dönemi’nde 1-4. yüzyıllarda aralıksız kullanıldığını söyleyebiliriz. Ancak tek boncuklu küpelerin 2. yüzyıl itibari ile yaygınlaştığını daha önce belirtmiştik. Bu nedenle Kat. No. K14. numaralı küpemizin birebir örneğini tespit edemesek de kanca ve boncuk örneklerine baktığımızda değerlendirmeye aldığımız örneğimizin 2-4. yüzyıllara tarihlenmesi tarafımızca uygun görülmüştür.

5.1.2.5. Halkası Hilal Biçimli Küpeler

Halkası hilal biçimli küpeler grubunda değerlendirdiğimiz Kat. No. K15-K16 numaralı 2 adet küpe bulunmaktadır. Genel olarak baktığımızda hilal biçimli halkaya sahip olup, halkanın ortasında granülasyon tekniğinde tanelerden oluşan üçgenler ile bezenen çember veya plaka olan bu küpelerin üst yarısında, her iki yandan küreciklerin olduğu ve alt kısımda ise yine her iki yanda halkacık şeklinde telkâri süslemeler ve bu süslemeleri arasında yine granülasyon tekniğinde tanelerden oluşan üçgen süslemelerin yer aldığını söyleyebiliriz. Bu iki eser, her ne kadar benzer özellikleri bulunan küpeler gibi gözükseler de en dikkat çeken farklılıkları, Kat. No. 16 numaralı küpenin alt

²¹² Meriçboyu 2001: 206.

²¹³ Özgülnar 2007: 55-56, Kat. No. K37.

²¹⁴ Göral 2019: 71-74, Kat. No. 17-18,21-23.

²¹⁵ Göral 2019: 71-74, Kat. No. 24.

yarısında merkezde küresel düğme olması ve yine bu küpenin üst yarısında merkezde çember yerinde dairesel plaka olması şeklinde özetleyebiliriz.

Köroğlu bu tip küpelerin Erken Bizans Dönemi'nde 6-7. yüzyıllar itibari ile evlenen çiftlerden geline hediye edildiğini ve erken örneklerinin dış kenarında topçuklar dizilen hilal formlu, ortası bir kantharos veya haçın her iki yanına karşılıklı yerleştirilen tavus kuşu kompozisyonlarıyla süslü küpelerden oluştuğunu belirtmektedir²¹⁶.

Kat. No. K15 numaralı küpenin benzer bir örneği mezar buluntusu olup konteks dahilinde, Davidson tarafından 6-7. yüzyıllara tarihlenmiştir²¹⁷. Yine Davidson tarafından bir başka benzer örnek ise başka bir konteks dahilinde 9. yüzyıla tarihlenmektedir²¹⁸. Ergil ise bu tip küpelerin kullanım aralığını geniş olduğuna dikkat çekerek 7-12. yüzyıllara tarihlenmektedir²¹⁹. Aizanoi'da mozaikli hamam yapısı içerisinde bulunan bir mezarda ele geçen bir başka benzer örnek ise 9. yüzyıla tarihlenmektedir²²⁰. Karpat havzası ve Balkanlar'da bulunan bazı mezar buluntularını, farklı malzemeler üzerindeki motifler ile beraber değerlendiren Bollók, bizim küpemizin benzer örneklerini 9-11. yüzyıllara aralığını vermektedir²²¹.

Verilen örnekler dahilinde bu grupta yer alan Kat. No. K15-K16 numaralı küpelerimizin benzerlerinin kesin olarak Orta Bizans Döneminde, geniş bir aralıkta tercih edildiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat yine konteks dahilinde tarih aralığının daraltılabildiğini de görmekteyiz. Bizim eserlerimizin buluntu yerlerinin belirsiz olması sebebi ile 7-12. yüzyıl aralığına verilmeleri doğru olacaktır.

5.2. Boyun Takıları

Çalışmamıza dahil ettiğimiz boyun takıları grubunu hem dönemin dini inancının yansıtılması hem de estetik güzellik açısından çoğunlukla tercih edilen haçlar oluşturmaktadır.

²¹⁶ Köroğlu 2004:45.

²¹⁷ Davidson 1952: 235, Kat. No: 2036.

²¹⁸ Davidson 1952: 236, Kat. No: 2043.

²¹⁹ Ergil 1983: 56-57, Kat. No. 144-148.

²²⁰ Cesur 2019: 31, Kat. No. A8.

²²¹ Bollók 2010: 179-183.

5.2.1. Haçlar

Hem kadınların hem de erkeklerin boyunlarında taşıdıkları pendantif haç ve röliker haçlar, dinlerine olan bağlılığı simgelemesinin yanında onları hastalık ve kötülöklere karşı koruması amaçlanan materyaller olmuştur.

Bilecik Müzesi'ne kayıtlı olup çalışmamızda boyun takıları grubunda yer verdiğimiz haçlar toplamda 15 adettir (Kat. No. H1-H15). Bunlardan, Kat. No. H1-H5 röliker, Kat. No. H6-H15 numaralı eserler ise pendantif haçtır. Bronzdan çeşitli ölçülerde üretilen bu haçlar, kalıba döküm tekniğinde üretilmiştir. Yüzeylerinde figürlü, geometrik ve dini sembolleri ifade eden süslemeler, kazıma veya repoussé (kabartma) tekniğinde yapılmıştır. Röliker ve pendantif haçları iki ayrı grupta inceleyeceğiz.

5.2.1.1. Röliker Haçlar

Hristiyanlık inancına yaşamlarını adanmış ve bu inanç uğruna vazgeçemedikleri için, çoğunlukla işkencelerle şehit edilen kutsal kişilere martyr denmektedir²²². Bu kişilere ait eşya veya kişilerin fiziksel parça ve uzuvları kutsal olarak kabul edilerek rölik olarak tanımlanmaktadır²²³. Kutsal kişilere ait bu röliklerin içine konarak muhafaza edildiği, çeşitli formda objeler ise röliker olarak adlandırılmaktadır²²⁴. İnanan kişilerin yanlarında taşıyabilmelerini sağlayan, menteşeler yardımıyla açılıp kapanabilen iki parçanın birleştirilmesiyle oluşturulan *enkolpion* diğer bir adıyla röliker kolyeler içerisinde rölike ait bir parça veya kutsal metinler barındırıyordu. Enkolpion malzeme olarak altın, gümüş ve bronz kullanılmış, en fazla tercih edilen form ise haç olmuştur²²⁵. Röliker haçların Orta Bizans Döneminde, 9. yüzyıl itibari ile ortaya çıktığı ve 12. yüzyıla kadar sıklıkla kullanıldıkları bilinmektedir²²⁶.

Bilecik Müzesi envanterine kayıtlı olup çalışmaya dahil ettiğimiz toplamda beş adet, Kat. No. H1-H5 numaralı röliker haç eser olduğunu belirtmiştik. Bunların tamamının tek yüzü bulunmaktadır. Bu eserler arasında Kat. No. H1 numaralı eserin yatay sol kolundan kırıklık ve noksanlık bulunmakta, diğer eserlerin yatay ve dikey kolları ise sağlamdır.

²²² Kazhdan 1991: 1308-1309.

²²³ Aydın 2011: 21.

²²⁴ Aydın 2011: 30.

²²⁵ Onasch 1981: 101; Aydın 2011: 30.

²²⁶ Ünlüler 2019: 20.

Röliker haçlar, yatay ve dikey kol uzunlukları ve şekli bakımından farklılık göstermektedir. Pitarakis, röliker haçları formuna göre belirli tiplere ayırmıştır (Tablo 1). Buna göre Tip I; Latin haçı formunda olup, alt kol, üst ve yatay kollardan daha uzun, üst ve yatay kolların uzunluğu ise birbirine eşit ve kollar merkezden dışarı doğru genişlemektedir. Tip II; Tip I ile benzerlik göstermekte, ancak kol uçlarının köşelerinde ikiye damla şeklinde çıkıntılar mevcuttur. Tip III; Tip I ve Tip II ile kolların uzunluğu bakımından benzerlik göstermekte, ancak kol uçları oval biçimde sonlanmaktadır. Tip IV; Tip I ve Tip II ile dikey kolları açısından benzerlik göstermekte, fakat yatay kollar, üst koldan kısadır. Tip V; Yatay ve dikey kolların uzunluğu bakımından Tip I ile benzerlik göstermekte, fakat kollar, merkezden uçlara doğru genişlemektedir. Kol uçları, köşelerinde damlacık şeklinde çıkıntıları olan yarım daire biçiminde sonlanmaktadır. Tip VI; Tip V ile benzerlik göstermekte, fakat kolları Tip V'e göre daha incedir. Ayrıca uç kısımları oval biçimde sonlanmakta ve uçların köşelerinde daha derin damlacık şeklinde çıkıntılar bulunmaktadır. Tip VII; Yine Latin haçı formundadır. Yatay ve dikey kol uzunlukları merkezden uca aynı düzlemde devam etmektedir. Tip VIII; Önceki tiplerde olduğu gibi alt kol diğer kollardan daha uzun, üst kol yatay kollardan daha kısadır. Kol uçları oval biçimde sonlanmakta ve kolların her iki ucunda birbirine paralel çıkıntılar bulunmaktadır. Kollar merkezde dar, uca doğru genişlemektedir. Tip IX; Tip VIII, ile benzerlik göstermektedir. Ancak kollar merkezden uca aynı düzlemde devam etmekte ve uçlarında bulunan çıkıntılar görece daha küçüktür. Tip X; Yunan haçı formunda, yatay ve dikey kol uzunlukları birbirine eşittir. Kol uçları yine oval biçimde sonlanmakta ve uçların her iki yanında yine küçük çıkıntılar bulunmaktadır²²⁷.

Pitarakis'in bu tipolojisine göre bizim çalışmamıza dahil ettiğimiz röliker haçlardan, Kat. No.H1-H3 numaralı röliker haçlar Tip IV, Kat. No. H4 numaralı röliker haç Tip I, Kat. No. H5 numaralı röliker haç ise Tip VII sınıfına dahil olmaktadır.

Röliker haçlara detaylı biçimde bakacak olursak, Kat. No. H1 numaralı haçın merkezinde, ayakta orans pozisyonunda, başı haleli, stilize basit formda aziz tasviri görülmektedir. Tasvirin sağ ve solunda olmak üzere, yukarıdan aşağıya doğru büyük Yunan harfleri ile ΘΕΟΔΩΡΟΣ yazıtı görünmekte, bu sayede Aziz Theodoros'un tasvir edildiği anlaşılmaktadır Aziz, süslemeli uzun bir elbise giymektedir. Hem merkezde hem

²²⁷ Pitarakis 2006: 30.

de kolların merkezinde taş kakma için açılmış taş yuvaları bulunmaktadır. Bu eserin; Ürgüp Müzesi'nde, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde, Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi'nde ve Saint Petersburg Müzesi'nde sergilenen benzer örnekleri, Pitarakis tarafından 11. yüzyıla tarihlenmektedir²²⁸. Ünlüler de bu benzerlerden yola çıkarak Aksaray Müzesi'nde sergilenen bir başka benzer röliker haçı belirtilen yüzyıla tarihlemiştir. Buna bağlı olarak Kat. No. H1 numaralı eserimizi 11. yüzyıla tarihleyebiliriz²²⁹.

Kat. No. H2 numaralı röliker haç, Latin haçı formunda, bir yüzü eksiktir. Merkezde, ayakta orans pozisyonunda, maphorion giyimli Meryem ve kucağında çocuk İsa yer almaktadır. Başın hemen üzerinde “MP ΘV” (Meter Theou) Tanrı Anası monogramı yer alır. Her iki kolun altında haç yer almaktadır. Kazıma tekniği kullanılmıştır. Bu eserin benzer örnekleri, Atina Canellopulos Müzesi, Yalvaç Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Fransa Privee Koleksiyonu ve Konya Arkeoloji Müzesi'nde yer almakta ve Pitarakis tarafından 11. yüzyıla tarihlenmektedir²³⁰. Diğer örnekteki gibi Ünlüler aynı şekilde Aksaray Müzesi, Kırşehir Müzesi ve Niğde Müzesi'nde bulunan benzer örnekleri 11. yüzyıla tarihlemiştir²³¹. Ancak Anadolu'da bulunan bazı örneklerle baktığımızda 10-12. yüzyıla tarihlendiğini de görmekteyiz²³². Bunun yanı sıra Davidson da Korint'te bulunan benzer tasvire sahip haçları da 10-12. yüzyıl aralığına vermektedir²³³. Bu nedenle orans pozisyonunda kazıma çizgili Meryem tasvirli bu röliker haçın 10-12. yüzyıla tarihlenmesini önermekteyiz.

Kat. No. H3, numaralı röliker haç, Latin haçı formunda, bir yüzü eksiktir. Merkezde, ayakta orans pozisyonunda maphorion giyimli Meryem yer almaktadır. Meryem'in sağ ve sol kollarının altında “MP/ΘV” (Meter Theou) Tanrı Anası monogramı yer alır. Figürün etek kısmında bir adet delik bulunmaktadır. Tasvir repoussé (kabartma) tekniğinde yapılmıştır. Repoussé tekniğinde yapılmış örneklerle kazıma çizgili örneklerle göre daha az rastlanmaktadır. Bu eserimizin kazıma çizgili benzerlerinin Pitarakis tarafından 11. yüzyıla, ancak diğer örneklerle baktığımızda 10-12. yüzyıla tarihlendiğini

²²⁸ Pitarakis 2006: 288, Kat. No. 483, 522, 526, 528, 529.

²²⁹ Ünlüler 2019: 252, Kat. No. 144.

²³⁰ Pitarakis 2006: Kat. No. 310, 318, 321, 373, 378;

²³¹ Ünlüler 2019: Kat. No. 120,122,123.

²³² Anadolu da bulunan bazı benzer ikonografiye sahip örnekler için bkz; Buyruk 2014b: Kat. No. 3; Koçyiğit 2018: 114, Kat. No. 6; Çakmakçı 2017: 52-54, Kat. No. 6.

²³³ Davidson 1952: 255-206, Plate 110, No. 2058-2060.

belirtmiştik. Bu eserimizin üzerinde yer alan orans pozisyonunda Meryem tasviri her ne kadar repoussé tekniğinde yapılmış olsa da kazıma çizgili benzerlerinin genel olarak 10-12. yüzyıla tarihlenmesi sebebi ile bu eserimiz için de 10-12. yüzyıl aralığına tarihlemeyi doğru bulduk.

Kat. No. H4-H5 numaralı röliker haçlar, Latin haçı formundadır. Merkezde çarmıha gerili başı sağa dönük İsa tasviri yer alır. Kat. No. H4' de tasvir kazıma çizgili, Kat. H5'de ise tasvir repoussé tekniğinde yapılmıştır. Kat. No. H4'de İsa'nın başının üzerinde ve kollarının alt bölümünde İsa'yı sembolize eden IC XC monogramı yer almaktadır. Uzmanlar, repoussé tekniğinde, benzer ikonografiye haçların genellikle 9-12. yüzyıllarda görüldüklerini ifade etmekle beraber, kazıma çizgili örneklerin ise genellikle 10-11. yüzyıllara tarihlendiğini ifade etmektedir²³⁴. Anadolu müzelerine kayıtlı benzer ikonografiye sahip birçok örnek bulunmaktadır²³⁵. Acara bu örneklerden yola çıkarak Thyateira kazılarında bulunan üç benzer ikonografiye sahip fakat form açısından farklılık gösteren üç haçın tarih önerisi için, 10-11. yüzyıl, 9-11. yüzyıl ve 11-12. yüzyılları önermektedir²³⁶. Bu örneklerden yola çıkarak, ikonografiyi ön planda tutup Kat. No. H4-H5 numaralı haçların 9-12. yüzyıllara tarihlenme olasılığı daha muhtemel olacaktır.

5.2.1.2. Pandantif Haçlar

Bilecik Müzesi envanterine kayıtlı olup çalışmamıza dahil ettiğimiz toplamda 10 adet pandantif haç bulunmaktadır. Bunlar sırası ile, Kat. No. H6-H15 numaralı eserlerdir. Tamamı döküm olarak üretilmiştir. Bu pandantif haçlar, yassı ve oval kesitli olmak üzere iki ayrı alt grupta değerlendirilecektir.

²³⁴ Çakmakçı 2021: 246-247.

²³⁵ Anadolu müzelerinde, çarmıha gerili Mesih İsa ikonografisine sahip röliker haçlar için bkz; Anadolu Medeniyetler Müzesi (Abb.2 a-b), Pitarakis 2006: 206, Kat. No. 58 (10-11. yüzyıl); Bursa Arkeoloji Müzesi (env.5791), Pitarakis 2006: 208, Kat. No. 66 (10-11. yüzyıl); Ereğli Müzesi (env.2082), Ünlüler 2019:131 Kat. No. 109 (10-11. yüzyıl); Ermitan Müzesi, Koçyiğit 2018: 116, Kat. No. 3 (10-12. yüzyıl); İstanbul Arkeoloji Müzesi (env.4511), Pitarakis 2006: 206, Kat. No. 61 (10-11. yüzyıl) ve Acara -Eser 2007: 183 (10-12. yüzyıl); Konya Arkeoloji Müzesi (env.1990/19/14), Pitarakis 2006: Kat. No. 60 (10-11.yüzyıl).

²³⁶ Çakmakçı 2021: 239-247, Kat. No. 2-4.

5.2.1.3. Yassı Kesitli Pandantif Haçlar

Yassı kesitli pandantif haçlar hem biçimsel olarak hem de boyut olarak geniş bir yelpazeye sahiptir. Genel olarak baktığımızda kol uçları; iç bükey, dış bükey, düz, yarım daireli veya yuvarlak, kol uçlarının köşeleri topuzlu, yassı daire veya topuzsuz biçimde sonlanmaktadır²³⁷. Ünlüler, Kapadokya Müzelerine kayıtlı yassı kesitli pandantif haçları, kol uçları ve köşelerinin biçimine göre 11 alt gruba ayırmıştır²³⁸ (Tablo 2). Buna göre Tip I; Kol uçları düz, iç bükey dış bükey yassıdır. Tip II; Kol uçları köşelerden ikişer yası dairelidir. Tip III; Kol uçları köşelerden ikişer damlalıdır. Tip IV; Kol uçları köşelerden ikişer ve üçer topuzludur. Tip V; Kol uçları yarım kabara daireli ve köşelerden ikişer topuzludur. Tip VI; Kol uçları dışa taşkın ve üçgenimsi yassıdır. Tip VII; Kol uçları yarım daireli ve her iki yandan dışa çıkıntılı yassıdır. Tip VIII; Yarım dairesel kol uçları hem ortadan hem iki yandan dışa küçük dairesel çıkıntılıdır. Tip IX; Kol uçları dışa taşkın yarım yuvarlak, iki yandan dışa çıkıntılıdır. Tip X; Kol uçları dışa taşkın kabara daireli ve yanlardan ikişer ve üçer küçük topuzludur. Tip XI; Dairesel kolludur.

Ünlüler 'in tipolojisinde göre bizim katalog çalışmamızda yer alan yassı kesitli pandantif haçlardan Kat. No H6-H7 numaralı pandantif haçlar Tip Ic, Kat. No. H8 numaralı yassı kesitli pandantif haç Tip Id, Kat. No H9 numaralı yassı kesitli pandantif haç Tip IX, Kat. No H10 numaralı yassı kesitli pandantif haç ise Tip IVa grubuna girmektedir.

Çalışmamıza dahil ettiğimiz yassı kesitli pandantif haçlara detaylı olarak bakacak olursak, Kat. No. H6-H8 benzer olup döküm tekniğinde üretilmiş, Yunan haçı formundadır. Kat. No H6-H7 numaralı pandantif haçların kolları merkezden uca doğru genişlemekte düz biçimde sonlanmaktadır. Kat. No H8 numaralı pandantif haçın kolları ise Kat. No H6-H7'de olduğu gibi merkezden uca doğru genişlemekte, yatay kol uçları düz biçimde sonlanırken, dikey kol uçları ise dışbükey sonlanmaktadır. Her üç pandantif haçın üst kolunun ucunda iplik halkası bulunmaktadır. Ayrıca bu pandantif haçların yüzeyinde, merkezinde ve kol uçlarında olmak üzere toplamda beş adet konsantrik dairelerden oluşan bezeme bulunmaktadır. Bu tip yassı kesitli pandantif haçlar Erken Bizans Döneminde 6. yüzyıl itibari ile görülmeye başlamış, Orta Bizans Döneminde de yaygın olarak kullanılmıştır. Bu yassı kesitli pandantif haçların Korinth'te bulunan

²³⁷ Ünlüler 2019: 199.

²³⁸ Ünlüler 2019: 199 (Tablo 3).

benzerlerini, Davidson 10-12. yüzyıllara tarihlemektedir²³⁹. Özdemir-Öztaşkın, Denizli Müzesi envanterine kayıtlı benzer örneklerin buluntu yeri bilinmediği için, Orta Bizans dönemine tarihlemesini önermektedir. Boğazköy’de bulunan bir başka örnek ise konteks olarak değerlendirildiğinde 11. yüzyıla tarihlenmiştir²⁴⁰. Taş-Özcan, Sadberk Hanım Müzesi envanterine kayıtlı bir benzerini ise, Erken Bizans dönemine tarihlenen ve üzerinde konsantrik dairelerden oluşan bezemeler olan kemer tokaları ve kandillerden yola çıkarak 6-7. yüzyıllara tarihlemektedir²⁴¹. Altun, Kuşadası Kadıkalesi kazılarında bulunan bir benzer örnek ile aynı seviyede, İmparator VIII. Mikhail Palaiologos (1259-1282) dönemine ait bir sikke ile bulunduğunu belirtmiş ve nedenle konteks dahilinde 13. yüzyıla tarihlenmiştir²⁴². Koçyiğit ise Erimtan Müzesi envanterine kayıtlı bir benzer eseri, diğer benzerleri ile yaptığı karşılaştırma sonrasında 11. yüzyıla tarihlemektedir²⁴³. Batheonea kazılarında bulunan bir benzer örnek ise Enez tarafından konteks dahilinde 10-12. yüzyıllara tarihlenmiştir²⁴⁴. Ünlüler ise Kapadokya bölgesi müzelerinde yer alan çok sayıda benzer örneği 6-10. yüzyıllara tarihlenmiştir²⁴⁵. Verdiğimiz örnekler ışığında, konteks ile beraber tespit edilen yassı kesitli pendentif haçların benzerlerinin yüzyıl aralığı daraltılabilirken, bizim eserlerimizde olduğu gibi buluntu yerleri bilinmeyen eserlerin yüzyıl aralığının daraltılabilmesi pek mümkün olmamıştır. Genel olarak baktığımızda uzmanlar Erken Bizans döneminin sonları ve Orta Bizans dönemine tarihlemektedir²⁴⁶. Bu nedenle biz de Kat. No. H6-H8 numaralı eserlerin geniş bir tarih aralığına alarak 6-13. yüzyıla tarihlemek yanlış olmayacaktır.

Kat. No H9 numaralı eser yassı kesitli dört kollu Latin haçı formundaki eserin dikey kolları yatay kollara göre daha uzundur. Ayrıca kol uçları yarım daire-yuvarlak biçimde sonlanmakta, kol uçlarında paralel çıkıntılar bulunmaktadır. Kol uçlarında stilize rozet motifi, kazıma tekniğinde İsa tasviri yer almaktadır. Arka yüzde ise tasvir yer almamakla beraber düzdür. Davidson benzer forma sahip, ancak kol uçlarında ve merkezde konsantrik daire bezemeli örnekleri 10-12. yüzyıla²⁴⁷, yazıtlı bir benzer örneği

²³⁹ Davidson 1952: 258, Plate 110, No. 2073-2074.

²⁴⁰ Böhlendorf-Arslan vd. 2012: 352-367, Abb. 13 (21)

²⁴¹ Taş-Özcan 2015: 269, Kat. No. 18.

²⁴² Altun 2015: 18, Kat. No. 13.

²⁴³ Koçyiğit 2018: 118, Kat. No. 10.

²⁴⁴ Enez 2019: 24-25, Kat. No. 27.

²⁴⁵ Ünlüler 2019: 242-243, Kat. No. 8-32.

²⁴⁶ Özdemir-Öztaşkın 2010: 491-497 Res. 1, Kat. No.1,3,4,7.

²⁴⁷ Davidson 1952: 259, Plate 110, No. 2080-2082.

ise 11-12. yüzyıllara tarihlenmiştir²⁴⁸. Ünlüler ise Kapadokya müzeleri envanterine kayıtlı konsantrik daire bezemeli benzerleri 8-11. yüzyıl aralığına²⁴⁹, kol uçları ve merkezinde aziz kabartması olan bir örneği 11-12. yüzyıllara²⁵⁰, kol uçlarında topuz benzeri çıkıntılar olan örnekleri ise 9-12. yüzyıl aralığına tarihlenmiştir²⁵¹. Sagalassos'ta bir çocuk mezarında bulunan, kol uçlarında taş kakma yuvası ve emaye kalıntıları olan benzer örnekler ise Cleymans ve Talloen tarafından 11-12. yüzyıllara tarihlenmiştir²⁵². Bursa Arkeoloji müzesine kayıtlı benzer bir örnek Yiğit tarafından 9-12. yüzyıl aralığına tarihlenmiştir²⁵³. Altun, Kuşadası, Kadıkalesi kalesinde ele geçen bir benzer örneği 12-13. yüzyıla tarihlenmiştir²⁵⁴. Verdiğimiz örnekler ışığında Kat. No. H9 numaralı yassı kesitli pendentif haçın benzerlerinin genel olarak 9-12. yüzyıl aralığına tarihlendiğini söyleyebiliriz. Ayrıca röliker haçları değerlendirirken İsa ikonografisine sahip haçların genel olarak 9-12. yüzyıllara tarihlendiğini de belirtmiştik. Tüm bu örneklerle baktığımızda bu haç örneğinin 9-12. yüzyıl aralığına tarihlenmesi yerinde olacaktır.

Kat. No. H10 numaralı eser dört kollu Yunan haçıdır. Kolları yonca yaprağı formuna benzemektedir. Dört kolunda uç kısmı çift başlı olup dairesel formlu yuvarlatılmıştır. Arkası düz ve işlemesizdir. Üst bölümde, iplik/zincir halkası bulunur. Sagalassos'ta bir çocuk mezarında ele geçen bir benzer örnek, Cleymans ve Talloen tarafından konteks ve karşılaştırmalar dahilinde 9-12. yüzyıla tarihlenmiştir²⁵⁵. Bir başka benzer örnek ise Boğazköy'de konteks içerisinde değerlendirildiğinde 11. yüzyıla tarihlenenmiştir²⁵⁶. Kapadokya müzelerinde bulunan çok sayıda benzer örnekleri de Ünlüler, Sagalassos örneğinde olduğu gibi 9-12. yüzyıl aralığına tarihlenmektedir²⁵⁷. Bu örneklerden yola çıkarak çalışmamızdaki Kat. No. H10 numaralı yassı kesitli pendentif haçın 9-12. yüzyıllara tarihlenmek yararlı olacaktır.

²⁴⁸ Davidson 1952: 259, Plate 110, No. 2083.

²⁴⁹ Ünlüler 2019: 245-246, Kat. No. 69-72.

²⁵⁰ Ünlüler 2019: 246, Kat. No. 73.

²⁵¹ Ünlüler 2019: 246-247 Kat. No. 75-79.

²⁵² Cleymans-Talloen 2017: 7-16, Fig. 5h-j.

²⁵³ Yiğit 2022: 196, Kat. No. 7.

²⁵⁴ Altun 2015: 18, Kat. No. 12.

²⁵⁵ Cleymans-Talloen 2017: 7-16, Fig. 5k

²⁵⁶ Böhlendorf-Arslan 2012: 352-367, Abb. 13 (20);

²⁵⁷ Ünlüler 2019: 245, Kat. No. 58-63.

5.2.1.4. Oval Kesitli Pandantif Haç

Oval kesitli pandantif haçlarda yassı kesitli pandantif haçlarda olduğu gibi hem biçimsel olarak hem de boyut olarak geniş bir yelpazeye sahiptir. Ünlüler, Kapadokya bölgesi müzelerinde yer alan oval kesitli pandantif haçları tipolojik olarak 8 alt grupta incelemiştir²⁵⁸ (Tablo 3). Buna göre Tip I; Kol uzunluğu birbirine eşit, kolları boğumlu ve kol uçları kesik koni biçimli, ayrıca merkezinde haç motifi yer alır. Tip II; Tip I’de olduğu gibi yine kol uzunlukları birbirine eşit, kolları silmeli ve kol uçları kesik koni biçiminde, ayrıca merkezi kabaralıdır. Tip III; Kol uzunlukları yine eşit, merkez de kare biçiminde kabartma vardır. Tip IV; Kol uzunlukları, Tip I, II, III’de olduğu gibi eşittir. Kol uçları yivli/çizi bezemeli veya sadedir. Tip V; Dikey kollar, yatay kollara göre daha uzun, üst dikey üst kol, dikey alt kola göre daha kısa ve kol uçları sadedir. Tip VI; Kol uzunlukları Tip V ile benzerdir. Kollar silmeli ve kol uçları boğumludur. Ayrıca merkezde dikdörtgen biçimli kabartma yer alır. Tip VII; Dikey kolları yatay kollarından uzun ve kol uçları boğumludur. Tip VIII; Üst kol, alt ve yatay kollardan daha uzun, kol uçları boğumludur.

Bilecik Müzesi envanterine kayıtlı olup tezimizde yer verdiğimiz oval kesitli pandantif haçlar Kat. No. H11-H15 numaralı eserlerdir. Ünlüler’in oval kesitli pandantif haçlar için hazırlamış olduğu tipoloji ile bizim tezimizde yer alan oval kesitli pandantif haçlardan, Kat. No. H11 numaralı oval kesitli pandantif haç Tip I, Kat. No. H13 numaralı oval kesitli pandantif haç Tip IV, Kat. No. H14 numaralı oval kesitli pandantif haç Tip V ile benzerdir. Kat. No. H12 numaralı oval kesitli haç ise kol uzunlukları ve merkezinde bulunan kare formlu kabartma sebebi ile Tip III ile benzerlik göstermekte, fakat kol uçları silmelidir, Kat. No. H15 numaralı oval kesitli pandantif haçımızın ise dikey kolları yatay kollara oranla daha uzun, yatay ve alt kol ucu sade, üst kol ucu ise konik biçimlidir. Kolların birleştiği merkez de kare biçiminde kabartma vardır. Ünlüler’in oval kesitli pandantif haç tipolojisinde ki Tip II ile kısmen benzerlik göstermekte, ancak kolları silmeli değil sadedir.

Çalışmamıza dahil ettiğimiz oval kesitli pandantif haçlara detaylı olarak bakacak olursak Kat. No. H11 numaralı eser, dört kollu, Yunan haçı şeklindedir. Üst kısımda iplik/zincir halkası bulunmaktadır. Kolların uçları konik biçimde topuz başı ile sona

²⁵⁸ Ünlüler 2019: 207-210 (Tablo 4).

ermektedir. Yüzeyde hafif plastik şekva motiflerinden meydana gelen silme dekorasyon vardır. Merkezde ise haç betimi yer alır. Denizli Arkeoloji Müzesinde yer alan bir benzer örnek Özdemir ve Öztaşkın tarafından, Orta Bizans dönemine tarihlenmiştir²⁵⁹. Bu eserin Boğazköy’de bulunan bir benzeri Böhlendorf-Arslan ve Ricci tarafından da Orta Bizans dönemi konteksi içerisinde değerlendirilmiştir²⁶⁰. Kapadokya bölgesinde bulunan benzerleri ise Ünlüler tarafında 9-12. yüzyıllara tarihlenmiştir²⁶¹. Genel olarak baktığımızda Orta Bizans dönemine tarihlediği görülen Kat. No. H11 numaralı oval kesitli pendentif haçımızın Kapadokya bölgesi müzeleri envanterine kayıtlı örnekler ile birebir benzerliğinden ötürü bizde 9-12. yüzyıl aralığına tarihlenmesini makul görüyoruz.

Kat. No. H12 numaralı oval kesitli pendentif haç, Yunan haçı şeklindedir. Üst kısımda iplik/zincir halkası bulunmaktadır. Dikey kollar yatay kollardan uzun, kol uçları silmeli ve merkezinde kare biçiminde kabartma yer alır. Bu eserin bir benzeri Sagalassos’ta mezar buluntusu olarak ele geçmiştir. Cleymans ve Talloen, bu mezarlarda bulunan iskeletlerin radyokarbon analizi ve konteks dahilinde benzer oval kesitli pendentif haçı 11-13. yüzyıl aralığına tarihlemiştir²⁶². Bizde bu nedenle Kat. No. H12 numaralı oval kesitli pendentif haçın 11-13. yüzyıl aralığına tarihlenmesini öneriyoruz.

Kat. No. H13 numaralı oval kesitli pendentif haç, Yunan haçı şeklinde sade ve süslemesizdir. Yatay ve dikey kollar merkezde kaynaklanmış. Üst kısımda iplik/zincir halkası bulunmaktadır. Acara-Eser, Kütahya Müzesi envanterine kayıtlı olan bir benzer eseri Orta Bizans dönemine tarihlemiştir²⁶³. Ünlüler ise Kapadokya müzelerinde yaptığı çalışmasında bulunan benzer örneklerini malzeme-teknik ve form özelliklerinden yola çıkarak 9-12. yüzyıl aralığına tarihlemektedir²⁶⁴. Bu nedenle çalışmamızdaki karşılaştırma örneklerine göre, Kat. No. H13 numaralı oval kesitli pendentif haçın 9-12. yüzyıllara tarihlemek doğru olacaktır.

Kat. No. H14 numaralı oval kesitli pendentif haç, Yunan haçı şeklinde sade ve süslemesizdir. Yatay kollar, dikey kollara oranla kısadır. Üst kol ise diğer kollara oranla daha uzundur. Alt kolun uç kısmı topuz şeklinde sonlanmaktadır. Üst kısımda iplik/zincir

²⁵⁹ Özdemir-Öztaşkın 2010: 491-492, Kat. No. 10.

²⁶⁰ Böhlendorf-Arslan vd. 2012: 352-367, Abb. 13 (22).

²⁶¹ Ünlüler 2019: 247, Kat. No. 81-83.

²⁶² Cleymans-Talloen 2007: 7-16, Figure 5g

²⁶³ Acara-Eser 2007: 248.

²⁶⁴ Ünlüler 2019: 248, Kat. No. 96-98.

halkası bulunur. Sagalassos'ta bulunan bir kilisede bebek mezarı içerisinde bulunmuş, iskelet üzerinde yapılan radyokarbon analizi (1170-1285) ve konteks dahilinde 11-13. yüzyıl aralığına tarihlenmiştir²⁶⁵. Boğazköy kazılarında ele geçen bir başka benzer örnek Orta Bizans konteksine içerisinde değerlendirilmiştir²⁶⁶. Biz de Kat. No. H14 numaralı eserimizin Sagalassos örneği ile olan benzerliğinden ötürü 11-13. yüzyıla tarihlenmesini uygun bulduk.

Kat. No. H15 numaralı eserde ise, oval kesitli, dört kollu Latin haçı olduğu anlaşılmaktadır. Dikey kollar yatay kollara oranla daha uzun, yatay ve alt kol ucu sade, üst kol ucu ise konik biçimlidir. Kolların birleştiği merkezde kare biçiminde kabartma vardır. Üst bölümde askı halkası bulunmaktadır. Ünlüler, Kapadokya bölgesinde bulunan müzelerin envanterine kayıtlı eserlerde yaptığı çalışmada, bizim eserimize benzer formda olan ve merkezinde kare kabartma yer alan örnekleri form, boyut ve bezeme yönünden 9-12. yüzyıllara tarihlemektedir²⁶⁷. Bu örnekler arasında Ereğli Müzesi envanterine kayıtlı (env.1174-33.69) bir benzer örneğin, bizim eserimize form, boyut ve bezeme yönünden diğer örneklerle oranla daha yakın olduğu görülmüştür²⁶⁸. Bu nedenle biz de Ereğli Müzesine kayıtlı bu örnekten yola çıkarak, Kat. No. H15 numaralı oval kesitli pandantif haçın 9-12. yüzyıllara tarihlenebileceğini tespit ettik.

5.3. El-Kol Takıları

Çalışmamızın üçüncü alt başlığı olan el-kol takıları grubunda çeşitli formda üç adet bilezik ve 26 adet yüzük yer almaktadır. Boyut, form, bezeme özellikleri ele alınan buluntuların benzerlerine göre karşılaştırma ve değerlendirmesi yapılacak, sonrasında uygun tarihlendirme önerilerinde de bulunmaya çalışılacaktır.

5.3.1. Bilezikler

Bilezik Müzesi'ne kayıtlı olup çalışmamızda el-kol takıları grubunda yer verdiğimiz Kat. No. B1-B3 numaralı 3 adet bilezik bulunmaktadır. Tamamı bronzdan üretilmiştir.

Kat. No. B1 numaralı bilezik oval kesitli, dairesel formudur. Uçları yassılaştırılıp, genişletilerek yılan başı görünümü verilmiştir. İki yılan başlı ucun arasında geniş bir

²⁶⁵ Cleymans-Talloon 2007: 8, Fig. 5b.

²⁶⁶ Böhlendorf-Arslan vd. 2012: 352-367, Abb. 13 (19).

²⁶⁷ Ünlüler 2019: 247, Kat. No. 86-93.

²⁶⁸ Ünlüler 2019: 247, Kat. No. 86.

açıklık vardır. Uçları yılan başı şeklinde açık uçlu bileziklerin kullanım aralığı Urartulardan Bizans'ın sonlarına dek yüzyıllarca tercih edilmiştir. Bizim değerlendirmeye aldığımız bileziğin benzer örneği Aizonai'da 2. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlendirilen ve 4. yüzyılda terk edildiği anlaşılan bir hamam yapısının *phrigidarium* bölümünde tespit edilmiştir²⁶⁹. Eser, yapısal konteks dahilinde 2-4. yüzyıllara tarihlenmiştir. Bu nedenle Kat. No. B1 numaralı bileziğin, Aizonai'da olan benzer özellikte olmasından 2-4. yüzyıllara tarihleme fikri yanlış olmayacaktır.

Kat. No. B2-B3 numaralı bilezikler, oval kesitli, dairesel formlu olup birbirine benzerdir. Genel olarak baktığımızda bilezikler uçlara doğru daralmakta ve bu daralan uçlar birbiri üzerine bindirilip bükülerek birleşmektedir. Her iki bileziğin de birleştiği kısımda iki boğum yer almakta ve bezemesiz sade yapıdadır. Uzmanlar bu tür bileziklerin Urartulardan itibaren antikçağda yüzyıllar boyunca kullanıldığını belirtmektedir²⁷⁰. Roma döneminde de halk tarafından kullanılan benzer şekilde bükülmüş bir bileziği, Greinfenhausen 3. yüzyıla tarihlemektedir²⁷¹. Bu bileziklerin bağlama şekli ile benzer ancak kalın ve ince tellerin spiral şeklinde sarılması ile meydana getirilen bir örneği de Perge'de bulunmuş, Özgülnar tarafından 3. yüzyıla tarihlenmiştir²⁷². Bu örneklerden yola çıkarak Kat. No. B2-B3 numaralı bileziklerimizin 3. yüzyıla tarihlenmesi uygun olacaktır.

5.3.2 Yüzükler

Roma ve Bizans dönemlerinde en sık kullanılan takıların başında yüzükler gelmektedir. Yüzükler estetik güzelliğin dışında, kişilerin askeri rütbesini ve mevkilerini belirtmesinin yanı sıra evlilik belirteci, mühür veya zehir taşımak için de kullanılmaktaydı²⁷³. Mühür yüzüklerinde taşın üst yüzeyi kaş yuvasından yukarı taşkın olurdu, zehir taşınan yüzüklerde ise kaşın altında bir hazne olur ve zehir bu haznede muhafaza edilirdi. Askerler için tasarlanan yüzüklerin kaşında ise imparatorluk sikkesine benzer portre veya imparatora sadakatlerini içeren yazıtlar bulunmaktaydı²⁷⁴. Üçüncü yüzyılla birlikte popüler hale gelen asker yüzüklerinin kullanımı, Bizans döneminde yaygınlaşarak monogramlı yüzüklerin öncüsü olmuştur²⁷⁵. Yüzüklerin altından üretilmiş

²⁶⁹ Cesur 2019: 32-33, Kat. No. 11.

²⁷⁰ Türe-Savaşın 1988: 67.

²⁷¹ Greinfenhausen 1975: Lev.36/4.

²⁷² Özgülnar 2019: 67-68, Kat. No. K59.

²⁷³ Higgins 1980:184.

²⁷⁴ Spier 2012: 18.

²⁷⁵ Spier 2012: 16.

olması mevki sahibi, soylu kişiler tarafından kullanıldığı çıkarımını doğurmaktadır²⁷⁶. Buna karşın alt sınıf vatandaşlar ve köleler ise demir yüzük kullanmakta özgür bırakılmıştı²⁷⁷.

Yüzüklerin tipolojik gelişimine baktığımızda, imparatorluğun ilk yüzyılında Geç Helenistik-Augustus dönemi formlarının devam ettiği görülmektedir. Ayrıca yine ilk yüzyılda takılan yüzüklerde nikolo taşı da çok sık kullanılmıştır. Bir diğer dikkat çeken tip ise çift halkalı yüzüklerdir. Bunlar MÖ 1. yüzyıla başlayıp 3. yüzyıla değin yaygın olarak kullanılmıştır. Erken Roma İmparatorluğu döneminde (1-3. yüzyıl) “D” forma sahip, geniş halkalı, oval kaşlı yüzükler sıklıkla kullanılmış, bu tiplerde 2. yüzyıla gelindiğinde yüzük halkası yukarıya doğru kalınlaşmış ve bu sayede halka boşluğu ve kaş yüzeyi yuvarlak forma dönüşmüştür²⁷⁸. 3. yüzyıl itibariyle ise yuvarlak halka yerini omuzları yukarı kalkık ince kesitli halkalara bırakmıştır²⁷⁹. Buna ek olarak yine bu yüzyılda kabartmalı kameolar sıklıkla kullanılmıştır²⁸⁰.

Geç Roma döneminde (4-5. yüzyıl) yüzükler de bariz değişikliğe gidilmiştir. Bu dönemle birlikte masif halkalı, dörtgen yüksek kaşlı biçimde yüzükler ve kazıma çizgili yüzükler üretilmeye başlanmıştır. Bizans döneminin değişik form ve süsleme tekniklerine sahip olan yüzükler ise, Roma’da olduğu gibi rütbe, evlilik-nişan, mühür ve süslenme amacı ile kullanılmış, ancak yine de dini anlamlar içeren motiflere sahip yüzükler de bulunmaktadır²⁸¹. Bu dönemde estetik güzellik için takılan yüzükler kadınlar ve çocuklar tarafından kullanılırdı. Bunlar değerli metallerin yanı sıra yarı değerli taşlar kullanılarak da üretilmiştir. Kaşı yazıtlı yüzüklerde ise kullananın ismi, adak ise tanrının ismi veya ölü hediyesi ise ölen kişinin ismi yazılıydı²⁸². Ancak yaygın olarak kaşları sade bezemesiz biçimde üretilen yüzükler de karşımıza çıkmaktadır.

Bilecik Müzesi’ne kayıtlı olup çalışmamızda el-kol takıları grubunda yer verdiğimiz yüzükler toplamda 26 adettir (Kat. No. Y1-Y26). Sayıca çok olan bu yüzükler çalışmamızda kaş yapısına göre sınıflandırılacaktır. Bu yüzüklerden Kat. No. Y1-Y6

²⁷⁶ Spier 2012: 11.

²⁷⁷ Henig vd. 2004: 24.

²⁷⁸ Meriçboyu 2001: 231.

²⁷⁹ Meriçboyu 2001: 233.

²⁸⁰ Spier 2012: 16.

²⁸¹ Köroğlu 2004: 35.

²⁸² Meriçboyu 2001:229.

numaralı yüzüklerin kaşında yarı değerli taş veya cam replikası taş bulunmaktadır. Kat. No. Y7-Y11 numaralı yüzükler ise yüksek kaşa sahiptir. Kat. No. Y13-Y24 numaralı yüzüklerin kaşı ise kazıma çizgi desenli veya konsantrik daire motiflidir. Kat. No. Y25-Y28 numaralı yüzüklerin kaşında ise kazıma çizgili tasvir ve yazıt bulunmaktadır.

5.3.2.1. Kaşı Taşlı Yüzükler

Kaşı taşlı yüzükler arasında Kat. No. Y1-Y5 numaralı eserler yer almaktadır. Bu eserlerden Kat. No. Y1-Y2 numaralı yüzükler geniş oval kaşa sahiptir. Kat. No Y1 numaralı yüzüğün taşı kabaşon kesim, Kat. No. Y2 numaralı yüzüğün taşı ise düz kesimdir. Kat. No. Y1-Y2 numaralı yüzüklerde lacivert renkte cam replika taş kullanılmıştır. Kat. No. Y3-Y4-Y5 numaralı yüzükler, evlilik-nişan yüzüğüdür. Kat. No. Y3-Y4 numaralı yüzüklerin kaşı kare formda olup, taş köşelerden tırnakvari çıkıntılar ile desteklenmiştir. Kat. No. Y5 numaralı yüzüğün ise kaşı oval formda olup, taşı eksiktir.

Geniş oval kaşa sahip taşlı yüzükler arasında Kat. No. Y1 numaralı yüzüğün basit formlu ince halkası kaşa doğru genişleyerek elipsoidal şekil almaktadır. Kaşa, bombeli elipsoidal formda, kabaşon kesim lacivert bir taş oturtulmuştur. Taşın üzerinde, sağa dönük, balık ve keçi gövdelerinin birleşiminden oluşan mitolojik yaratık Capricorn yer almaktadır. Kuyruk yüzgecinin hemen üzerinde sekiz köşeli yıldız yer almakta, balık gövdesinin altında ise küre yer almaktadır. Bu yüzük halka ve kaş yapısı itibari ile tipik Roma İmparatorluğu, Augustus Dönemi (MÖ 27 -MS 14), 1. yüzyıl yüzükleri ile benzerlik göstermektedir²⁸³. Burdur Müzesi'nde bulunan ve sard taşından benzer ikonografiye sahip yüzük taşı ise Kulbay tarafından 2-3. yüzyıllara tarihlenmektedir²⁸⁴. Roma İmparatorluk betimlerine baktığımızda ise arka yüzünde bu ikonografiye sahip sikkelerin Augustus döneminde (MÖ 27 -MS 14) yoğunlaştığı, ancak 3. yüzyıla kadar çeşitli imparator sikkelerinin arka yüzünde tercih edildiği görülmektedir²⁸⁵. Bu veriler ışığında biz de Kat. No. Y1 numaralı yüzüğün 1-3. yüzyıllara tarihlenmesini

²⁸³ Halka benzerliği için bkz; Spier 1992: 126, No. 36; Konuk-Arslan 2000: 37, Kat. No. L3.

²⁸⁴ Taş benzerliği için bkz; Kulbay 2019: 93, Kat. No. 55.

²⁸⁵ Capricorn ikonografisine sahip sikkeler için bkz; Augustus (27-14) <https://pro.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=2189398&AucID=5263&Lot=74> (Erişim Tarihi:08/05/2023); Vespasianus (69-79) <https://pro.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=2198538&AucID=5286&Lot=185> (Erişim Tarihi:08/05/2023); Titus (79-81) <https://pro.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=2193021&AucID=5272&Lot=480> Erişim Tarihi:08/05/2023; Gallienus (253-268) <https://pro.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=2176991&AucID=5227&Lot=2457> (Erişim Tarihi:08/05/2023).

önermekteyiz. Bunun yanında Kat. No. Y2 numaralı yüzüğün basit formlu ince halkası, kaşa doğru genişleyerek elipsoidal şekil almaktadır. Kaşa, bombeli dairesel formda lacivert cam replika oturtulmuştur. Taşın üzerinde, sola dönük, at üzerinde bir süvari motifi kazınmıştır. Bu yüzük de Kat. No Y1 numaralı eserde olduğu gibi halka ve kaş yapısı itibari ile tipik Roma İmparatorluğu, Augustus Dönemi (MÖ 27 -MS 14), 1. yüzyıl yüzükleri ile benzerlik göstermektedir²⁸⁶. Kat. No. Y1 ile halka tipi benzerliği açısından Kat. No. Y2 numaralı yüzüğü de 1-3. yüzyıllara tarihlenmesi tarafımızca doğru bulunmuştur.

Kat. No. Y3-Y5 numaralı yüzükler, evlilik-nişan yüzüğüdür. Kat. No. Y3-Y4 numaralı yüzüklerin kaşı kare formda olup, taş köşelerden tırnakvari çıkıntılar ile desteklenmekte, Kat. No. Y5 numaralı yüzüğün kaşı ise oval formda olup taşı eksiktir. Detaylı olarak bakacak olursak Kat. No. Y3 numaralı yüzük tek parça halde dökümdür. Kaşı, kare formlu yuva şeklinde ve bu yuva içerisine lacivert lapis lazuli taşı yerleştirilip, kaşın dört kenarında bulunan tırnakvari çıkıntılar ile sabitlenmiştir. Ayrıca kaşın dört kenarı aşağıya doğru hafif yivlidir. Bu yüzüğün altından üretilen ve kaşında opal zümrüt bulunan benzer örneği, British Museum'da sergilenmekte olup İngiltere'de, Thames nehrinde bulunmuştur²⁸⁷. İngiliz ve Orta çağ antik eserler uzmanı olan Dalton, bu yüzüğü 14-15. yüzyıllara tarihlemektedir²⁸⁸. Dalton'un örneğinden yola çıkarak biz de Kat. No. Y3 numaralı yüzüğün Geç Bizans dönemine ve dolayısıyla 14-15. yüzyıllara tarihleyebiliriz.

Kat. No. Y4 numaralı yüzüğün formunu incelediğimizde halkası, dairesel formlu ve ince kesitli basit yapıdadır. Kaş, kare formlu ve içerisine su yeşili yuvarlak cam replika taşın oturduğu yuva şeklindedir. Taş, düşmemesi için yuvanın dört köşesinden kısa tırnakvari çıkıntılar ile sabitlenmiştir. Bu eserin Korinth'te bulunan bir benzer örneği Davidson tarafından tipolojik olarak incelenmiş ve Orta Bizans döneminin sonlarına 10-12. yüzyıl aralığına tarihlenmiştir²⁸⁹. Bizim de Davidson'un örneğinden yola çıkarak Kat. No. Y4 numaralı yüzüğü Orta Bizans Dönemi'nin sonlarına diğer bir ifadeyle 10-12. yüzyıl aralığına tarihlememiz yanlış olmayacaktır.

²⁸⁶ Halka benzerliği için bkz; Spier 1992: 126, No. 36; Konuk-Arslan 2000: 37, Kat. No. L3.

²⁸⁷ Dalton 1912: 159.

²⁸⁸ Dalton 1912: 159, Plate XVI, No. 993.

²⁸⁹ Davidson 1952: 235, Plate 102, No. 1827.

Kat. No. Y5 numaralı yüzüğün, halkası ince cidarlı ve hafif enlidir. Halkanın dış yüzeyinin merkezinde, halkayı çevreleyen bordür içerisinde nokta dizisi bulunmaktadır. Yükseltilmiş kaş, taşın oturduğu oval yuvadan oluşmaktadır. Kaşın her iki yanında, dört kollu, yoncayı andıran kabartma bitkisel ve küresel motifler bulunmaktadır. Bunlardan biri sağlam korunmuş, diğerinin yarısı kırık ve eksiktir. Kaşın halka içine bakan köşelerinin birinde ise dışa çıkıntı yapar şekilde iki halka mevcuttur. British Museum envanterine kayıtlı bir benzer örneğin oval kaşını da bizim eserimizde olduğu gibi bitkisel ve küresel motifler çevrelemekte ve bu yüzük Marshall tarafından şüpheli olarak Roma dönemine tarihlenmektedir²⁹⁰. Ancak Korinth'te bulunan çok sayıda benzer örnek tipolojik açıdan Davidson tarafından 10-12. yüzyıllara verilmektedir²⁹¹. Marshall'ın tarihlemesinin şüpheli olması ve Davidson'un çok sayıda benzer örnek üzerinde tarihleme yapmış olmasını dikkate alarak Kat. No Y5 numaralı eserin 10-12. yüzyıl aralığına tarihlenme ihtimalimiz yüksek olmuştur.

²⁹⁰ Marshall 1907: 217, Plate 33, No. 1412.

²⁹¹ Davidson 1952: 234-235, Plate 102, No. 1819,1822-1826.

5.3.2.2. Yüksek Kaşlı Yüzükler

Yüksek kaşlı yüzükler arasında Kat. No. Y6-Y9 numaralı yüzükler bulunmaktadır. Bu yüzüklerin kaş formuna baktığımızda Kat. No. Y6-Y7'nin kaş topçuk şeklinde, Kat. No. Y8'in kaş oval formu, Kat. No. Y9 numaralı eserin kaş ise kare formudur.

Bu yüzükleri ayrıntılı olarak inceleyecek olursak, Kat. No. Y6 numaralı yüzük tek parça halinde bronz dökümdür. Halkası hafif basık, keskin dönüşlü ve kaşa doğru genişlemektedir. Kaş yüksek, topçuk şeklindedir. Meriçboyu, bu tip halka ve kaşa sahip yüzüklerin Roma İmparatorluk döneminde, 2-3. yüzyıllarda çok popüler olduğunu, kaşın bulunduğu kısımda bazen amazon kalkanı süslemeli taş, bazen oval formu yüzük taşı gibi farklı varyantlarının da üretildiğini belirtmektedir²⁹². Marshall, British Museum envanterine kayıtlı benzer halka ve kaş tipine sahip fakat kaşında caduceus tasvirli bir taş bulunan yüzüğü 3. yüzyıla tarihlemiştir²⁹³. Spier de J. Paul Getty Museum envanterine kayıtlı, yine benzer halka ve kaş tipine sahip olup ancak kaşında balık tasvirli taş bulunan örneği 3. yüzyıla tarihlemiştir²⁹⁴. Biz de ele alınan örnekler ışığında Kat. No. Y6 numaralı yüzüğü 2-3. yüzyıllara tarihleme önerisinde bulunabiliriz.

Kat. No. Y7 numaralı yüzüğün halkası ince yassı kesitli ve dairesel formdadır. Kaş, yükseltilmiş oval forma sahiptir. Kaşın merkezinde kazıma çizgili, silik, yer yer Mesih İsa'yı ifade eden Chi-Rho monogramı bulunmaktadır. Kaşın halkaya bağlandığı her iki kısımda kazıma çizgiler vardır. Chi-Rho monogramı 4. yüzyılda Büyük Konstantin'in kişisel amblemi olmuş ve birçok alanda olduğu gibi takılarda da tercih edilmiştir²⁹⁵. Bizim örneğimiz, Macaristan Ulusal Müzesi envanterine kayıtlı (Env. MNM1920.41.1) ve bronzdan üretildiği tespit edilen benzer örneği de 4. yüzyıla tarihlenmektedir²⁹⁶. Bu nedenle Kat. No. Y7 numaralı eserin 4. yüzyıla tarihlenebileceği söylenebilir.

Kat. No. Y8 numaralı yüzük incelendiğinde tek parça halinde, döküm olduğu görülmüştür. Halkası ince yassı kesitli ve halkanın her iki kenarı, üç sıra kabartma dilimli, dilimler arasında nokta desenleri bulunmaktadır. Kaş, hafif yükseltilmiş, kare formdadır.

²⁹² Meriçboyu 2001: 233.

²⁹³ Marshall 1907: 32, Plate V, No. 189.

²⁹⁴ Spier 1992: No. 396.

²⁹⁵ Spier 2012: 18-19.

²⁹⁶ Neményi – Talabér 2019: 344-346, fig.3, Cat III.36.

Kaşın üzerinde kazıma çizgili diyagonal baklava dilimi deseni ve dilimlerin ortasında noktalar mevcuttur. Bu eserimizin Korint'te bulunan bir benzerinde halkanın her iki kenarı yine üç sıra kabartmalı ve nokta bezemelidir. Kare formlu kaşın merkezinde ise beş köşeli yıldız yer almakta ve bu yıldızın merkezinde ve köşelerinde nokta bezemeler bulunmaktadır²⁹⁷. Davidson bu benzer yüzüğü Geç Roma-Erken Bizans dönemine, 4-6. yüzyıllara tarihlemektedir. Eserimizin tarihleme önerisinde Davidson'un tarihlendirmesini dikkate alarak, bu yüzüğü Geç Roma-Erken Bizans dönemleri arasında yer alan 4-6. yüzyıl aralığına vermeyi uygun gördük.

Kat. No. Y9 numaralı yüzük tek parça halinde gümüş dökümdür. Halkası oktagon al oval formda, iki uca doğru incelmekte ve iki yanda keskin kontur bulunmaktadır. Halka ise kaşa doğru genişlemektedir. Kaş oval formu ve bombelidir. Bombeli kısım sekizgene benzerdir. Bu yüzüğün Korint'te bulunan bir benzeri Davidson tarafından kontekste göre 10-12. yüzyıllara tarihlenmiştir²⁹⁸. Korint örneğinden yola çıkarak, Kat. No. Y9 numaralı yüzüğün Orta Bizans sonları olan 10-12. yüzyıl aralığına tarihlenebileceği düşünülebilir.

5.3.2.3. Kaşı Kazıma Çizgili Geometrik Motifli Yüzükler

Kaşı kazıma çizgili ve konsantrik daire motifli yüzükler şeklinde sınıflandırdığımız bu grupta, Kat. No. Y10-Y22 numaralı yüzükler bulunmaktadır

Kat. No. Y10 numaralı yüzüğümüz, tek parça halinde dökümdür. Oval geniş halkalı, oval kaşlı sade ve basit yapılıdır. Kaş üzerinde belli belirsiz, dikine üç kazıma çizgi yer almaktadır. Benzer örnekleri Sardis'te²⁹⁹ ve Eskişehir Karacahisar Kalesi³⁰⁰ kazılarında ele geçmiş ve Bizans dönemine tarihlenmiştir. Bu yüzden, incelenen örneklerden yola çıkarak, bu eseri biz de Bizans dönemine tarihleyebiliriz.

Kat. No Y11 numaralı yüzüğümüz tek parça halinde dökümdür. Halka kısmı ince ve kaşa doğru genişlemektedir. Kaş uzun, kenarları iç bükey girintilidir. Girintilerde kazıma çizgili “W” işareti yer almaktadır. Merkezde dikdörtgen düz bir bordür içerisinde ise haçı andıran kazıma çizgili “X” işareti yer almaktadır. Yine dikdörtgen bordür içerisinde merkezinde haçı andıran “X” işareti bulunan bir benzer örnek Korinth'te

²⁹⁷ Davidson 1952: 240, Plate 104, No. 1897.

²⁹⁸ Davidson 1952: 240, Plate 104, No. 1890.

²⁹⁹ Waldbaum 1983: 129, Plate 48, No. 826.

³⁰⁰ Palalı 2015: 111, Levha 27, Kat. No. 157.

bulunmuş ve merkezde yer alan işaret haç olarak yorumlanmıştır. Bu nedenle Davidson tarafından Geç Roma-Erken Bizans başına, 4-6. yüzyıllara tarihlenmiştir³⁰¹. Korinth örneği ile çalışmaya dahil ettiğimiz eserin yakın benzerlik göstermesi sebebi ile, Kat. No. Y11 numaralı yüzüğü Geç Roma-Erken Bizans Döneminin başı sayılabilecek 4-6. yüzyıllara atfedebiliriz.

Kat. No. Y12 tek parça halinde dökümdür. İnce halkaya ve ince-uzun, eşkenar dörtgenimsi kaşa sahiptir. Kaş üzerinde ve kaşın halka ile bütünleştiği her iki kenarda, kısa dikine çizgiler mevcuttur. Eşkenar dörtgenimsi kaşa sahip benzer bir döküm yüzük, Sardis'te mezar buluntusu olarak ele geçmiş ve Waldbaum tarafından konteks dahilinde, Orta Bizans dönemine 10-12. yüzyıl aralığına tarihlenmiştir³⁰². Yine eşkenar dörtgenimsi kaşa sahip ve kaşın üzerinde dikey kazıma çizgi bezemeleri olan benzer bir döküm yüzük Kadıkalesi/Anaia'da yüzey buluntusu olarak ele geçmiş, fakat Altun, bu yüzüğün tarih önerisi için belirli bir yüzyıl aralığı belirtmemiştir³⁰³. Yine de Altun'dan öğrendiğimize göre Kadıkalesi/Anaia kazılarında ele geçen küçük buluntular, kesin tarih veren sikkeler referans alınarak, genel olarak Orta Bizans'ın sonlarına ve Geç Bizans'ın başlarına, 11-14. yüzyıl aralığına tarihlenmektedir³⁰⁴. Verdiğimiz karşılaştırma örnekleri ışığında, Sardis'te bulunan benzer örneğin 10-12. yüzyıl konteksi içerisinde ele geçmesini dikkate alarak Kat. No. Y12 numaralı yüzüğü Orta Bizans dönemine, 10-12. yüzyıl aralığına tarihlemek doğru olacaktır.

Kat. No. Y13 numaralı yüzüğümüz, tek parça halinde, ince cidarlı oval formlu halka, kaş ile omuzlardan pens lehimlenerek birleşmektedir. Kaş oval formlu ve basittir. Kaş üzerinde kazıma çizgili stilize güneş ve yıldızı andıran bir motif yer almaktadır. Davidson bu tip, ince cidarlı oval formlu halkanın kaşa omuzlardan pens ile lehimlenen yüzüklerin 4. yüzyıldan itibaren ortaya çıktığını ve Orta Bizans'ın sonlarına dek kullanıldığını belirtmektedir³⁰⁵. Davidson'un "Tip E" olarak sınıflandırdığı yüzük tipolojisinden yola çıkarak, Kat. No Y13 numaralı eserimizin tarihlendirmesini Geç Roma-Bizans dönem aralığına yapabiliriz.

³⁰¹ Davidson 1952: 237, Plate 103, No. 1853.

³⁰² Waldbaum 1983: 129, No. 822.

³⁰³ Altun 2015: 49, Kat. No. 82.

³⁰⁴ Altun 2015: 226.

³⁰⁵ Davidson 1952: 228, Tip E, No. 1835-1841.

Kat. No. Y14 numaralı yüzük, döküm olarak yapılmış, ince cidarlı halkaya ve yuvarlak formu kaşa sahiptir. Halka kaşa doğru genişlemektedir. Kaşın dış sınırı nokta bordür ile çevrelenmiştir. Merkez de ise yine nokta sırasıyla yapılmış bir daire içerisinde dört adet, iç içe geçmiş iki sıra halinde yarım halkalar yer almaktadır. Ayrıca kaşın halka ile birleştiği yerde her iki kenarda birbirine paralel iki çizgi bezeme yer almaktadır. Davidson Tip G olarak sınıflandırdığı benzer döküm yüzüklerin temel özelliğini kalınlaştırılmış dairesel, oval veya dikdörtgen kaşa doğru genişleyen ince dar halkaya sahip yüzükler şeklinde tanımlamakta ve Geç Roma döneminden itibaren Bizans'ta çeşitli biçimlerde üretildiğini belirtmektedir³⁰⁶. Davidson'un "Tip G" olarak sınıflandırdığı, yüzük tipolojisinden yola çıkarak, Kat. No Y14 numaralı eseri Geç Roma-Bizans dönem aralığına tarihlememiz yanlış olmayacaktır.

Kat. No Y15 numaralı yüzüğümüzün basit formda, ince şerit kesitli halkası, oval formu kaşın altından lehimlenerek birleştirilmiştir. Kaşın ortasında kazıma tekniğinde çizgisel geometrik bezemeler bulunmaktadır. Sardis'te bulunan ve Erken Bizans'a tarihlenen bir yüzüğün halkası çalışmamızda incelenen örnekle benzer şekilde lehimlenmiştir, ancak oval kaşın merkezinde kazıma çizgili bir kartal bulunmaktadır³⁰⁷. Halka ve kaşın birleşimini göz önünde bulundurduğumuzda, Erken Bizans dönemine işaret etmekte, fakat Kat. No. Y15 numaralı yüzüğümüzün yakın benzerini tespit edemediğimizden dolayı, tarih önerisini geniş bir çerçevede değerlendirerek Bizans dönemine vermeyi doğru bulduk.

Kat. No. Y16 numaralı yüzüğümüzün halkası ve kaşı ayrı işlenmiş, kaşın altında lehimlenerek birleştirilmiştir. Halka ince, yassı kesitli, kaş kısmı ise yuvarlak formudur. Kaşın merkezinde kazıma çizgili kare ve onun içinde diyagonal, baklava dilimi şeklinde motif yer almaktadır. Kare dışında kalan kısım saat yönünde birbirine paralel kazıma çizgiler ile taranmıştır. Halka ve kaşın birleşimi Kat. No. Y15 numaralı yüzük ile benzerlik göstermektedir. Bu nedenle Kat. No. Y16 numaralı yüzüğümüz için de Sardis örneğini referans alarak Bizans dönemini önermemiz kabul edilebilir.

Kat. No. Y17 numaralı yüzüğümüz, tek parça halinde, ince, yassı kesitli halka, kaş ile omuzlardan birleşmektedir. Halka ile kaşın birleştiği her iki tarafta, üç sıra girintili-

³⁰⁶ Davidson 1952: 229, Type G, No. 1845-1876.

³⁰⁷ Waldbaum 1983: 130, Plate 48, No. 834.

çıkıntılı kabartma motif yer almakta ve kaş oval formudur. Kaşın üzerinde iki sıra yatay çizgisel bordür arasında, nokta ve birbirine paralel simetrik olmayan çizgilerden oluşan geometrik süslemeler vardır. Katalog çalışmamızdaki dahil ettiğimiz oval kaşlı yüzüğümüz ile benzer forma sahip olan ve kaş ile birleşerek halkasında girinti-çıkıntılar bulunan, British Museum envanterine kayıtlı (Env: 1872,0604.312) bir örnek Erken Hristiyanlık-Geç Roma dönemi içinde yer alan 3-4. yüzyıllara tarihlendirilmiştir³⁰⁸. Ancak kaş üzerinde altı köşekli bir kadirga bulunmakta, kadirganın merkezinde ise haç şeklinde yelkenli direği yer almaktadır. Korint'te bulunan ve 11-12. yüzyıllara tarihlenen bir başka örnekte ise yine halka ele aldığımız örneğimizde olduğu gibi kaş ile omuzdan birleşmekte, halka üzerinde girinti çıkıntı bulunmamaktadır. Bunun yanında kaş üzerinde eserimizdeki gibi nokta ve birbirine paralel simetrik olmayan çizgilerden oluşan geometrik süsleme yer almaktadır³⁰⁹. Kat. No. Y17 numaralı eser, halka tipi bakımından Erken Hristiyanlık-Geç Roma dönemine tarihlendirilen British Museum örneği ile yakın benzerlik gösterirken, kaş üzerinde bulunan geometrik süslemeler bakımından ise 11-12. yüzyıla tarihlendirilen Korint örneği ile yakın benzerliği bulunmaktadır. Tüm bu örneklerden yola çıkarak Kat. No. Y17 numaralı eseri Geç Roma-Bizans dönem aralığına tarihlendirebiliriz.

Kat. No. Y18 numaralı yüzüğün halkası ve kaşı, ayrı işlenmiş olup kaşın altında birleştirilmiştir. Oval formu kaşın yüzeyinde, kazıma nokta bezemelerden oluşan bordür içerisinde, kazıma çizgi ile yapılmış beş köşeli yıldız yer almaktadır. Yıldızın ortasında bordürü oluşturan noktalardan daha iri nokta motifi yer almaktadır. Oval formu kaşın merkezinde, nokta bezemelerden oluşan bordür içerisinde beş köşeli yıldız ve yıldızın merkezin daha iri nokta motifi yer alan döküm iki benzer örnek Korint'te bulunmuş ve Davidson tarafından sırası ile 10-11. yüzyıl ve 10-12. yüzyıl aralıklarına tarihlenmiştir³¹⁰. Korint örneklerinin incelediğimiz eserle yakın benzerlik göstermesi sebebi ile biz de Kat. No. Y18 numaralı yüzüğümüzün 10-12. yüzyıllara tarihlenmesini uygun görmekteyiz.

Kat. No. Y19 numaralı eseri ele aldığımızda, döküm olarak yapılmış, ince cidarlı halkaya ve oval formu kaşa sahip olduğu görülmüştür. Kaş üzerinde kareyi andıran iç

³⁰⁸ Dalton 1912: 5, No. 24; fotoğraf için bkz: https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1872-0604-312 (Erişim Tarihi: 18/05/2023)

³⁰⁹ Davidson 1952: 246, Plate 106, No. 1971.

³¹⁰ Davidson 1952: 238, Plate. 104, Nos. 1872- 1873.

içe geçmiş bordürler arasında kazıma çizgilerle uzun dikey ve yatay çizgiler içerisinde, kısa yatay ve dikey çizgilerden oluşan motif yer almaktadır. Merkezde ise yaprağı andıran bir alan boş bırakılmıştır. Bu örneğimizde olduğu gibi oval formulu, kaşın merkezinde kareyi andıran, iç içe geçmiş bordürlere sahip ve bordürlerin merkezinde ise geometrik desenler bulunan bir benzer yüzük Korint'te bulunmuş ve Davidson tarafından 12. yüzyıla tarihlenmesi uygun görülmüştür³¹¹. Korint örneği ile bizim örneğimizin yakınlık göstermesi sebebi ile Davidson'ın tarihlendirme önerisini referans alarak biz de Kat. No. Y19 numaralı eseri 12. yüzyıla tarihlenebileceğini söyleyebiliriz.

Kat. No. Y20-Y21 numaralı yüzükler, iki parça halindedir. İnce cidarlı halkanın iki ucu, geniş oval veya düzensiz ovalimsi kaşın alt yüzeyinde lehimlenmektedir. Kat. No. Y20 numaralı yüzüğün kaşında düzensiz biçimde on adet, Kat. No. Y21 numaralı yüzüğün kaşında ise yedi adet konsantrik daireden oluşan motif yer alır. Konsantrik daire motifli bu tip yüzüklerin erken örnekleri 5-6. yüzyılda ortaya çıkmaktadır³¹². Erken örneklerinde halka kaş ile birleşik döküm halde tek parçadır. Orta Bizans döneminin sonlarına doğru 12-13. yüzyıllarda ise bizim yüzüklerimizde olduğu gibi halka uçları kaşın altında halkaya lehimlenir³¹³. Benzer tipte yüzükleri, aynı yüzyıl aralığında Selçuklu'larda da görmek mümkündür³¹⁴. Verdiğimiz karşılaştırma örnekleri ışığında, Kat. No. Y20-Y21 numaralı yüzükleri 12-13. yüzyıllara tarihlemek yanlış olmayacaktır.

Kat. Y22 numaralı yüzüğümüz, tek parça dökümdür. Halka ince oval kesitli ve kaşa doğru genişlemektedir. Kaş ince-uzun oval formulu ve merkezinde kazıma çizgilere oluşturulan "S" şeklinde motif bulunmaktadır. Halka tipi bakımından aşağıda da detaylı bahsedeceğimiz Kat. No. Y26 numaralı yüzüğümüz ile benzerlik göstermektedir. Bu nedenle Kat. No. 26 numaralı yüzüğümüzde de olduğu gibi, halka tipi bakımından benzerlik gösteren ve British Museum örneğini referans alarak³¹⁵, Kat. No. Y22 numaralı yüzüğümüzü Orta Bizans döneminde 9-11. yüzyıl aralığına atfedebiliriz.

³¹¹ Davidson 1952: 247, Plate 106 No. 1977.

³¹² Davidson 1952: 229, Plate 104, No. 1878,1886,1887.

³¹³ Davidson 1952: 231, Plate 106, No. 1978;

³¹⁴ Waldbaum 1983: 130, No. 840; Acar 2019: Kat. No. A6; Ersoy 2019: 90, res. 6;

³¹⁵ https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-262 (Erişim Tarihi: 17/05/2023)

5.3.2.4. Kaşı Figürlü ve Yazıtlı Yüzükler

Bu grupta dövme ve kazıma tekniği kullanılarak üretilen kaşı figürlü ve yazıtlı yüzükler bulunmaktadır. Bu eserler Kat. No. Y23-Y26 numaralı yüzüklerdir.

Kat. No. Y23 numaralı yüzük iki parça halindedir. İnce cidarlı halkanın iki ucu, oval kaşın alt yüzeyinde lehimlenmektedir. Kaş üzerinde dövme tekniğinde, sola dönük inci dizili diademli, paladumentum giyimli imparator büstü yer almaktadır. Roma döneminde, 2. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ile takılarda, madalyon, kolye sarkacı ve yüzük kaşlarında sikke kullanımının gelenek haline geldiği bilinmektedir³¹⁶. Araştırmacılar bu tip yüzüklerin askeri rütbe ile ilişkili olduğunu savunmaktadır³¹⁷. Roma dönemi sikkelerinde 1. yüzyılın sonlarında kullanımına başlanan defne çelengi diadem ve 2. yüzyılda kullanılan şualı taçın yerini, I. Konstantinus (306-307)'tan itibaren boncuk veya inci dizisinden oluşan diadem almıştır³¹⁸. Bu nedenle Kat. No. Y23 numaralı yüzüğümüz için terminus post quem 4. yüzyılın ilk çeyreği olmalıdır. Bahsi geçen yüzüğümüzün yakın benzerini tespit edemesek de 4-5. yüzyıl sikkelerinde betimlenen imparator büstleri ile benzerlik göstermektedir³¹⁹. Bu tip yüzüklerin bazılarında imparator portreleri ile beraber lejantta bulunmakta ve bu sayede imparatorun kimliği de tespit edilip kesin tarih vermek mümkündür³²⁰. Ancak bizim örneğimizde, lejant olmaması sebebi ile imparatorun kimliği tespit edilememektedir. Bu durumda Kat. No. Y23 numaralı yüzüğümüzün tarihlenmesini Geç Roma dönemi olan 4-5 yüzyıllara yapabiliriz.

Kat. No. Y24 basit formda, ince şerit kesitli halka, kare formlu köşeleri yuvarlatılmış, yatay plaka şeklinde kaşın omzundan birleşmiştir. Kaşın ortasında dövme tekniği ile üretilen sağa dönük şematize erkek büstü yer almaktadır. Başın üzerinde Latin haçı yer almaktadır. Büstün ön ve arkasında, Grekçe; KYPIE/BOHΘI (Tanrım, Yardım Et!) yazıtı yer alır. Bu tipteki yüzüğümüzün merkezinde bulunan portreden yola çıkarsak, Geç Roma döneminde yaygınlaşan asker yüzüklerinin Erken Bizans Dönemi'nde devamı niteliğini taşımakla beraber Hristiyan inancına ait öğeleri sembolize etmekte, mühür amacı ile kullanılmaktadır. "KYPIE/BOHΘI" yazıtının tanrıdan yardım bağışlanma

³¹⁶ Johns 1996: 58.

³¹⁷ Meriçboyu 2001:199.

³¹⁸ Okçu vd. 2004: 164.

³¹⁹ <https://www.tesorillo.com/aes/anv/index4i.htm> (Erişim Tarihi: 18/05/2023)

³²⁰ Marshall 1907: 45-47, Plate VI-VII, No. 260-270.

dilemek amacı ile kullanıldığı bilinmektedir³²¹. Korint'te mezar konteksi içerisinde değerlendirilip 10. yüzyıla tarihlenen döküm yüzükte, bizim yüzüğümüzün kaşında yer alan yazıtın benzeri, Grekçe küçük harflerle “Κυρια Βοηθει” monogramı yer almaktadır³²². Fakat hem halka hem de kaş tipi bakımından örneğimiz ile farklılık göstermektedir. Yine Korint'te bulunan ve 4-6. yüzyıllara tarihlenen bir başka döküm yüzükte ise “KEBOH-K (YRI) E BOH (ΘEI)” yazıtı yer alır³²³. Sinop-Dikmen Nekropolü kazılarında ele geçen ve Geç Roma-Erken Bizans dönemlerine tarihlenen bazı yüzükler de ise “IH CO Y BOHΘI/ ICHTUS CHRISTOS BOHΘH” (Tanrı Oğlu, Kurtarıcı İsa. Yardım Et!) yazıtı yer almaktadır³²⁴. Yüzüğümüzün yakın benzerini tespit edemesek de Sinop-Dikmen Nekropolü kazısında bulunan örnekten yola çıkarak Kat. No. Y24 numaralı eseri Geç Roma-Erken Bizans dönemi içinde 5-7. yüzyıllara tarihlemek doğru olacaktır.

Kat. No. Y25 numaralı yüzük, iki parça halindedir. Geniş, ince cidarlı halkanın iki ucu, oval formlu kaşın alt yüzeyine lehimlenmiştir. Kaş yüzeyinde, oyma tekniği ile üretilen, at üzerinde, başı haleli, pelerinli, sağa dönük asker aziz tasviri yer almaktadır. Bizim örneğimizde olduğu gibi at üzerinde, başı haleli, pelerinli, sağa dönük asker aziz tasvirli benzer yüzükler British Museum'da yer almakta ve 5-7. yüzyıllara tarihlenmektedirler³²⁵. British Museum örnekleri ile karşılaştırdığımızda Kat. No Y25 numaralı yüzüğümüzün yakın benzerliği göz önüne alınarak 5-7. yüzyıl aralığına tarihlenebileceğini söyleyebiliriz.

Kat. No. Y26 numaralı yüzüğümüz, tek parça halinde, dökümdür. Halkası ince yassı kesitli ve kaşa doğru genişlemektedir. Halkanın alt kısmında hafif dış bükey çıkıntı bulunmaktadır. Kaş elipsoidal formdadır. Kaşın alt kenarında kazıma çizgili bordür, kaşı sınırlandırmaktadır. Kaşın merkezinde Latince “havari” anlamına gelen “APOSTLE” kelimesinin kısaltması, “APOS” yazıtı yer almaktadır³²⁶. Yüzüğün birebir benzerine rastlanamasa da halka tipi bakımından benzer örnekleri, Orta Bizans dönemi sayılan 9-

³²¹ Köroğlu-Vural 2016: 4.

³²² Davidson 1952: 238, Plate 103, No. 1867.

³²³ Davidson 1952: 237, Plate 103, No. 1855.

³²⁴ Köroğlu-Vural 2016: 4, Foto.12.

³²⁵ Dalton 1912: 20, No. 119-121; https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-293 (Erişim Tarihi: 17/05/2023); https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-295 (Erişim Tarihi: 17/05/2023); https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-296 (Erişim Tarihi: 17/05/2023).

³²⁶ Apostholos-Cappadona 1994: 36.

11. yüzyılları³²⁷ ile 10-12. yüzyıllara³²⁸ tarihlendirilmiştir. Bundan yola çıkarak Kat. No. Y26 numaralı eserimizin tarihlendirmesini Orta Bizans dönemi, 9-11. yüzyıl aralığına yapmak uygun olacaktır.

5.4 Süs Eşyaları

Bilecik Müzesi envanterine kayıtlı olan ve çalışmamıza dahil ettiğimiz eser gruplarından son başlığı süs eşyaları grubudur. Bu başlık içerisinde kemer tokaları ve aynalar yer almaktadır. Aynı şekilde tipolojik ve stilistik özellikleri göre incelemesi yapılan eserlerin, bunlara göre benzerleriyle değerlendirilerek tarihlendirilmesi yapılacaktır.

5.4.1 Kemer Tokaları

Oldukça geniş bir çeşitliliğe sahip olan kemer tokalarının, Davidson Roma döneminde ortaya çıktığını ve fibulaların yerini aldığını belirtmektedir³²⁹. Davidson, Korinth'te bulunan en erken kemer tokası örneklerinin 4. yüzyılda görüldüğünü ve erken örneklerin basit yapıda, oval veya neredeyse halka şeklinde ve sıklıkla dilin tutturulduğu kısmın dar olduğunu belirtmektedir³³⁰. Ayrıca Davidson, tam halka şeklinde tokaların, kırsaldaki mezarlarda 7. yüzyılda dahi görülebildiğini ifade etmektedir³³¹. Davidson'ın yaptığı tipolojiden yola çıkan Waldbaum, Sardes'te bulunan çok sayıda kemer tokasını genel olarak Geç Roma-Erken Bizans dönemine tarihlemiş, tokaya bağlı süslemeli levhalı örnekler için ise Konstantin dönemini işaret ederek 6-7. yüzyıllara tarihlemiştir³³².

Bilecik Müzesi'ne kayıtlı olup çalışmada süs eşyaları grubunda yer verdiğimiz kemer tokaları; Kat. No. KT1-KT6 olmak üzere toplamda 6 adettir. Bunların tamamı bronzdan üretilmiştir. Bu tokalardan Kat. No. KT1-KT5 numaralı tokaların, giysi tutturmada kullanıldığı, Kat. No. KT6 numaralı tokanın ise binek hayvanlarda, koşum takımının bağlanmasında kullanıldığı düşünülmektedir.

Kat. No. KT1 numaralı toka, Eskişehir Müzesi'nde devir olup, buluntu yeri bilinmemektedir, İnce-uzun yassı kenarları hafif oval "D" formulu basit yapıdadır.

³²⁷ https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-262 (Erişim Tarihi: 17/05/2023)

³²⁸ Davidson 1952: 238, Plate 104, No. 1870.

³²⁹ Davidson 1952: 265.

³³⁰ Davidson 1952: 266.

³³¹ Davidson 1952: 266.

³³² Waldbaum 1983: Plate 44-45, No. 689-716.

Tokanın orta kısmı üç çıkıntı ile bezelidir. İğne, orta eksen üzerinde bükülerek takılmıştır. Orta eksenin ana gövdeye bağlantı yerleri de çıkıntı bezemelidir. Benzer örnekler ile Korinth'te³³³ ve Sardes'te³³⁴ karşılaşılmış ve Geç Roma-Erken Bizans dönemlerine yani 4-7. yüzyıllara tarihlenmiştir. Kibyra'da bulunan benzer örneği ise 7. yüzyıla tarihlenmiştir³³⁵. Bu benzer örnekler doğrultusunda buluntu yeri bilinmeyen Kat. No. KT1 numaralı tokanın 4-7. yüzyıllara tarihlenebileceği düşünülmektedir.

Kat. No. KT2-KT3 numaralı tokalar, Bilecik'in Pazaryeri ilçesinde 1981-1983 yıllarında Ahmetler Köyü Nekropolü kurtarma kazılarında yüzey buluntusu olarak ele geçmiştir. Her iki toka da enine oval formludur. Ön yüzü çıkıntılıdır. Her ikisinde de dil yuvası bulunmakta ancak, Kat. No. KT2 numaralı tokanın dil eksik, Kat. No. KT3 numaranın dili ise kazı sırasında ayrı bir nokta da bulunmuş ancak sonradan birleştiği anlaşılmıştır. Korinth³³⁶ ve Sardes'te³³⁷ bulunan örnekler yine Geç Roma-Erken Bizans dönemi olan 4-7. yüzyıllara tarihlenmiştir. Kibyra'da³³⁸ bulunan bir benzer örnek 4-5. yüzyıllara, Parion'da³³⁹ bulunan bir başka benzer örnek ise 6-7. yüzyıllara tarihlenmiştir. Verdiğimiz karşılaştırma eserleri doğrultusunda Kat. No. KT2-KT3 numaralı tokaların biz de 4-7. yüzyıl aralığına tarihleyebiliriz.

Kat. No. KT4 numaralı toka ise müze kayıtlarına Ahmetler Köyü Nekropolü kurtarma kazılarında 9 Numaralı Mezar buluntusu şeklinde kaydedilmiştir. Bu toka da Ahmetler Nekropolü kazılarında yüzey buluntusu olarak ele geçen Kat. No. KT2-KT3 numaralı tokalar ile benzer forma sahip olup enine oval formludur. Diğer iki tokadan farklı olarak bu tokanın dili halka üzerinde korunmuş durumdadır. Bu sayede dilin tokaya, tokanın ince dar kısmından, çengel formunda halka ile geçirildiği anlaşılmaktadır. Bahsi geçen 9 Numaralı Mezarın seramik buluntularına bakıldığında MÖ 2. yüzyıl sonu ile MÖ 1 yüzyıl başına tarihlendiği görülmektedir³⁴⁰. Ancak Davidson'dan öğrendiğimiz bilgilere göre kemer tokaları, Geç Roma dönemi, diğer bir ifadeyle 4. yüzyıl itibari ile

³³³ Davidson 1952: 270, Plate 113, No. 2178.

³³⁴ Waldbaum 1983: 117, Plate. 44 No. 703-704.

³³⁵ Demirel 2013: 39, Kat. No. B14.

³³⁶ Davidson 1952: 270, Plate 113, No. 2177.

³³⁷ Waldbaum 1983: 117, Plate. 44 No. 710;

³³⁸ Demirel 2013: 40, Kat. No. B19.

³³⁹ Çelikbaş 2016: 165, Kat. No. 117.

³⁴⁰ Ahmetler Nekropolü Kurtarma kazılarında 12 numaralı mezar buluntusu olarak ele geçen seramikler için bkz; Can 2014: Kat. No. 16, Kalıp Yapımı Kâse, MÖ 2. yüzyıl sonları-MÖ 1. yüzyıl başları; Kat. No. 23, Lagynos.

fibulaların yerini aldığını belirtmiştik³⁴¹. Yine benzer örneklere baktığımızda genel olarak 4-7. yüzyıl aralığına tarihlendiği görülmekte ve konteks buluntular olan seramikler ile uyummadığı görülmektedir. Bu nedenle Kat. No. KT4 numaralı tokenin 9 Numaralı Mezar buluntusu olmadığı ve Kat. No. KT2-KT3 gibi yüzey buluntusu olduğu düşünülmekte ve bu tokalar ile olan benzerliğinden dolayı 4-7. yüzyıllara tarihlenmesi tarafımızca uygun görülmüştür.

Kat. No. KT5 numaralı toka, levhalı kemer tokasıdır. Dikdörtgenimsi levhanın kenarları yılan kavi uzanmakta, bir ucunda topuz şeklinde çıkıntı bulunmakta, diğer ucunda ise dil yuvası ve devamında dikdörtgenimsi toka yer almaktadır. Arka kısımda kumaş veya deri kemere applike edilmesine yarayan delikli üç uzantı bulunmaktadır. Bir ucunda topuz şeklinde çıkıntıya sahip levhalı kemer tokasının Korinth'te bulunan benzer örnekleri 5-7. yüzyıllara³⁴², Sardes'te bulunan benzer örnekleri ise 6-7. yüzyıllara tarihlenmektedir³⁴³. Benzer örnekler ile yapılan karşılaştırma sonucunda, Kat. No. KT5 numaralı levhalı kemer tokasının Erken Bizans dönemine, 5-7. yüzyıllara tarihlenmesini önermenin doğru olacağını söylenebilir.

Kat. No. KT6 numaralı bu toka, askı halkalıdır, aşağı doğru uzayıp sivrilen kontur ortasında stilize bir baş ve baş ile aynı hizada, her iki dış kenarda topuz şeklinde çıkıntı bulunmaktadır. Başın üzerinde ovalimsi iki yuva, altında ise yine enine uzun ve dar iki yuva daha bulunmaktadır. Alt kısımda ise gemi çapası biçiminde bir uzantı ve topuz yer almaktadır. Bu tokenin benzer iki örneği ile Kuşadası Kadıkalesi kazılarında karşılaşılmış, fakat bu karşılaşılan örneklerin bir kısmı kırık ve eksik olduğu görülmüştür. Altun'un doktora tezi olarak yaptığı çalışmada yer verdiği tokenin üst bağlama yuvası ile alt yarısında bulunan gemi çapası biçiminde ki uzantı ve topuz kısmı kırık ve eksik, dış kenarlarda ise yine noksanlıklar vardır³⁴⁴. Bu eksiklikler sebebi ile Altun, bu tokenin işlevini tespit edemeyip, tarih önerisinde bulunmamış, diğer eserler altında gruplandırmıştır. Yine Kuşadası-Kadıkalesi kazılarında ele geçen bir başka örnek Mengen tarafından değerlendirilmiştir. Mengen, alt yarısında bulunan gemi çapası biçimindeki uzantı ve topuz kısmı kırık ve eksik, üst yarıda bağlama yuvası korunmuş bu

³⁴¹ Davidson 1952: 266.

³⁴² Davidson 1952: Plate 114, 2185-2186.

³⁴³ Waldbaum 1983: Plate. 44 No. 689-690.

³⁴⁴ Altun 2015: Kat. No. 629.

benzer örneğin, koşum takımına ait olan gem parçasının, koşum takımı ile birleştiği deri bantlarda toka görevi gördüğünü ifade etmiştir³⁴⁵. Mengen Kadıkalesi kazılarında ele geçen bu benzer toka örneğini, aynı tabakadan ele geçen at koşum takımına ait üzengi ve mahmuz parçaları ile beraber ele alarak, 12-13. yüzyıllara tarihlemiştir. Mengen'in Kadıkalesi örneğinden yola çıkarak çalışmamızda yer alan Kat. No. KT6 numaralı kemer tokasını, 12-13. yüzyıllara tarihlemeyi doğru bulduk.

5.4.3 Aynalar

Antikçağda, ayna üretiminde, günümüzde olduğu gibi, cam yerine perdahlanmış ve genelde bronzdan üretilen aynalar kullanılmış, bazen de bu aynalar altın veya gümüş tozu ile kaplanmış. Metalden üretilen ve günümüze ulaşan bu aynaların yansıma etkisi ne yazık ki yüzeylerinde oluşan patina nedeni ile anlaşılamamaktadır³⁴⁶.

Bilecik Müzesi'ne kayıtlı olup tez çalışmamızda süs eşyaları grubunda yer verdiğimiz 3 adet ayna bulunmaktadır. Bunlar; Kat. No. A1-A3 numaralı eserler olup tamamı dairesel forma sahip ve bronzdan üretilmiştir. Bu aynalara genel olarak baktığımızda bir yüzleri mat, diğer yüzleri parlaktır. Kat. No. A1-A2 numaralı aynaların kenarları dışa doğru hafif kıvrık, Kat. No. A3 numaralı aynanın ise kenarları inceltirilmiştir. Kat. No. A1 numaralı ayna, kurdele şeklinde bir metal sapa sahipken, diğerlerinde sap bulunmamaktadır.

Bu aynalardan, Kat. No A1 numaralı ayna Bilecik'in Pazaryeri ilçesinde 1981-1983 yıllarında Ahmetler Köyü Nekropolü kurtarma kazılarında, 12 Numaralı Mezar içerisinde ele geçmiştir. Kat. No A2-A3 numaralı aynalar ise Afyon Arkeoloji Müzesi'nden, Bilecik Müzesi'ne devredilmiş ve buluntu yerleri bilinmemektedir.

Kat. No. A1 numaralı aynanın ele geçtiği, Ahmetler Köyü Nekropolünde gerçekleştirilen kurtarma kazılarında ele geçen mezar buluntuları ile ilgili ilk yayın 2014 yılında Ceyda Can tarafından yapılmış, buradan ele geçen seramik buluntuları çalışmıştır. Değerlendirmeye aldığımız aynanın bulunduğu 12 Numaralı Mezarda ele geçen kâseler, unguentariumlar, bodur lekythos, tek kulplu testi ve amphoradan oluşan seramik grubu, genel olarak MÖ 2. yüzyıl sonuna ve 1. yüzyıl başına tarihlenmiştir³⁴⁷. Bunun yanında

³⁴⁵ Mergen 2022: 314, Kat. No. 509.

³⁴⁶ Durak 2013: 28.

³⁴⁷ Ahmetler Nekropolü Kurtarma kazılarında 12 numaralı mezar buluntusu olarak ele geçen seramikler için bkz; Can 2014: Kat. No. 1, İç Dönük Dudaklı Kâse, MÖ 1. yüzyıl; Kat. No. 5, Yarı Küresel Kâse,

Bursa Arkeoloji Müzesi teşhirinde sergilenen ve Ahmetler Köyü Nekropolü kurtarma kazılarında açığa çıkarılan kaseler ise bu kez 2016 yılında Ceyda Can ve eşi Prof. Dr. Birol Can tarafından incelenmiş ve bunlar da benzer tarih aralığına verilmiştir³⁴⁸. Bir diğer yandan bu aynanın benzer örneklerine baktığımızda, Waldbaum Sardis'te bulunan örnekler için Geç Roma ve Erken Bizans dönemlerini işaret etmektedir³⁴⁹. Ancak Metropolis kazılarında, Yamaç Ev olarak adlandırılan bir yapı kompleksi içerisinde yer alan ve 2009-M1 Numaralı Mezar içerisinde bulunan üçü yuvarlak biri dikdörtgen formda dört ayna, yine mezar buluntusu olan çok sayıda seramik ile beraber konteks dahilinde değerlendirildiğinde MÖ 2-1. yüzyıllara tarihlenmiştir³⁵⁰. Biz de Kat. No A1 numaralı aynamızın, konteks dahilinde ve Metropolis kazılarında ele geçen benzer örnekleri göz önünde bulundurarak Geç Helenistik- Erken Roma İmparatorluğu dönemine MÖ 2. yüzyıl ile 1. yüzyıl aralığına tarihlemeyi uygun görüyoruz.

Afyon Arkeoloji Müzesi'nden Bilecik Müzesi'ne devir olan ve buluntu yerleri bilinmeyen, Kat. No. A2-A3. numaralı aynalarımızın, Kat. No. A1 ve Metropolis örnekleri ile olan benzerliğinden ötürü, bu iki aynanın da MÖ 2. yüzyıl ile 1. yüzyıl aralığına tarihlenmesi yararlı olacaktır.

MÖ 1.yüzyıl sonu-MS 1. yüzyıl başı; Kat. No. 17-18, İğ Gövdeli Unguentarium, MÖ 2. yüzyıl sonu; Kat. No. 20-21, İğ gövdeli Unguentarium, MÖ 2. yüzyıl sonu-MÖ 1. yüzyıl başı; Kat. No 27, Bodur Lekythos, MÖ 1. yüzyıl ortaları veya son çeyreği; Kat. No. 38, Tek Kulplu Testi, MÖ 1.yüzyıl, Kat No. 48-49, Amphora, MÖ 1. yüzyıl.

³⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Can-Can 2016: 1-19.

³⁴⁹ Waldbaum 1983: 108-109, Plate 42, No. 648-649.

³⁵⁰ Durak 2013: 28-29, Kat. No. 65-67 (Dairesel formulu aynalar), Kat. Nu. 68 (Dikdörtgen formulu ayna)

SONUÇ

Bu tez çalışması kapsamında Bilecik Müzesi'ne kayıtlı 71 adet takı-süs eşyası değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan takılar insan vücudunda kullanım alanına göre baş, boyun, el-kol takıları ve süs eşyaları olacak şekilde ana gruplara ayrılmıştır. Baş takıları, diademlerden (Kat. No. D1-D2) ve küpelerden (Kat. No. K1-K16) oluşmaktadır. Boyun takıları grubunda ise 15 adet haç bulunmaktadır. El-kol takıları grubunda ise bilezikler (Kat. No. B1-B3) ve yüzükler (Kat. No. Y1-Y26) bulunmaktadır. Ayrıca vücut takılarının yanı sıra süs eşyaları grubu da oluşturulmuş, bunlar da Kat. No. KT1-KT6 olarak numaralandıran kemer tokaları ile Kat. No. A1-A3 numaralı ayna. Değerlendirmeye aldığımız eserlerden yalnızca Kat. No. K1, KT2-KT5, A1 olarak isimlendirilen eserler, Bilecik'in Pazaryeri ilçesinde 1981-1983 yıllarında gerçekleştirilen Ahmetler Köyü Nekropolü kurtarma kazılarında ele geçen buluntulardır. Bunlar arasında Kat. No. K1 ve A1 numaralı eserler mezar buluntuları olmaları sebebi ile konteks dahilinde değerlendirilmiş, Kat. No. KT2-KT5 numaralı eserler ise yüzey buluntusu olması sebebi ile malzeme, teknik, stil bakımından değerlendirilmiş, benzer örnekler ile karşılaştırılarak, stil-kritik yöntemine göre tarihlendirilmiştir. Bu eserlerin dışında kalan eserler ise müsadere ve devir ile müze envanterine kazandırılmıştır. Dolayısıyla konteks olarak değerlendirilmeleri mümkün olmamış ve birçoğunun bulunduğu yer ile ilgili ne yazık ki elimizde veri bulunmamaktadır. Eserlerin tarihlemesinde karşılaştırmaya alınan benzer örnekler üzerinde bulunan teknik, stil ve malzeme gibi özelliklerden yola çıkılarak tarih önerisinde bulunulmuştur.

Eserlerin yapım ve süsleme tekniklerine bakacak olursak, ilk olarak baş takıları grubunda değerlendirdiğimiz. Kat. No. D1-D2 numaralı diademlerin dövülerek ince şerit haline getirilen altın varaklardan üretildiğini söyleyebiliriz. Küpelere bakacak olursak Kat. No. K1-K5 numaralı basit halka küpelerin, dövülüp kesilip yuvarlatılarak tel biçimi verilen yumuşak altın madeninden üretildiğini, dolayısıyla telkâri tekniğinin uygulandığını söylemek mümkündür. Ayrıca Kat. No. K2-K3 numaralı küpelerde dikey kazıma çizgilerden oluşan süslemelerin olduğunu söyleyebiliriz. Kat. No. K4-K5 numaralı küpeler de ise yine telkâri tekniği uygulanarak gövde üzerine spiral biçimde ince tellerin sarılması ile oluşan süslemeler yer alır. Kat. No. K6-K10 numaralı halkası diskli sarkaçsız küpelerin halkasında yine telkâri tekniği uygulanmış, disklerde ise Repoussé

(Kabartma) tekniği uygulanmıştır. Kat. No. K12-K14 numaralı boncuk sarkaçlı küpelerde de yine telkâri tekniği uygulanmıştır. Kat. No. K15-K16 numaralı hilal biçimli küpelerde ise alışılmışın dışında güverse, telkâri, granülasyon gibi birden fazla süsleme tekniğinin uygulandığı görülmektedir.

Boyun takıları grubunda, Kat. No H1-H15 numaralı haçların tamamı kalıp yapımı üretilmiştir. Kat. No. H1-H2 numaralı röliker haçlarda figürlerin yaratılmasında kazıma tekniği uygulanmıştır. Kat. No. H3-H5 numaralı röliker haçlarda yer alan tasvirler se Repoussé, dıştan çekiçleme yöntemi uygulanmıştır.

El-Kol takıları grubuna bakacak olursak, Kat. No. B1-B3 numaralı bileziklerin kalıp yapımı olduğunu ve Kat. No. B2-B3 numaralı bileziklerde telkâri tekniğinin uygulandığını söyleyebiliriz. Yine bu ana grupta değerlendirdiğimiz yüzüklere bakacak olursak. Kat. No. Y1-Y5 numaralı kaşı taşlı yüzükler döküm tekniğinde üretilmiştir. Tümünde taş kakma tekniği uygulanmıştır. Kat. No. Y6-Y9 numaralı yüksek kaşlı yüzükler de döküm tekniğinde üretilmiştir. Kaşı kazıma çizgili geometrik motifli yüzüklere bakacak olursak, Kat. No. Y11, Y12, Y14, Y22 numaralı yüzükler döküm tekniğinde üretilirken, Kat. No. Y13, Y15-Y21 numaralı yüzüklerin halka ve kaşı lehimlenerek sonradan birleştirilmiştir. Kaşı figürlü ve yazıtlı yüzüklere baktığımızda, Kat. No. Y23-25 numaralı yüzüklerin de kaş ve halkalarının sonradan lehimlenerek birleştiği görülmektedir. Kat. No. Y23-Y24 numaralı yüzüklerin kaşında Repoussé, modeli çekiçleme (damgalama) yöntemi uygulanmıştır. Kat. No. Y25 numaralı yüzüğün kaşında ise kesin olmamakla beraber çalma tekniğinin uygulandığı düşünülmektedir. Kat. No. K26 numaralı yüzük ise döküm tekniğinde üretilmiş olmuş, kaşında kazıma tekniğinde yazıt yer almaktadır.

Süs eşyaları grubunda değerlendirdiğimiz Kat. No. KT1-KT6 numaralı kemer tokalarının döküm yöntemi ile üretildiği düşünülmektedir. Yine bu ana grupta yer alan Kat. No. A1-A3 numaralı aynalarda döküm üretimidir. Yüzeylerinde parlaklık vermesi için kimyasal gümüş yaldızlama (kaplama) tekniği uygulandığı düşünülmektedir.

Eserlerimizi analojiye göre değerlendirdiğimizde, baş takıları ana grubunda yer alan, Kat. No. D1-D2 numaralı altın şerit bant ve zeytin yaprağı şeklinde süslemelere sahip diademlerin, tipik Roma dönemi diadimleri olduğu görülmüş ve müzelerde bulunan benzer örnekler ile karşılaştırılarak 1-2. yüzyıllara tarihlendirilmesi uygun görülmüştür.

Kat. No. K1-K16 küpelerimiz kendi içerisinde teknik ve stil açısından; basit halka formu küpeler (Kat. No. K1-K5), halkası diskli sarkaçsız küpeler (Kat. No. K6-K10), basit halka formu tek boncuk sarkaçlı küpeler (Kat. No. K11-K13), halkası “s” kancalı tek boncuk sarkaçlı küpe (Kat. No. K14) ve halkası hilal biçimli küpeler şeklinde (Kat. No. K15-K16) alt gruplara ayrılmıştır. Kat. No. K1 numaralı küpemiz konteks dahilinde MÖ 2-1. yüzyıllara tarihlendirilirken, Kat. No. K2-K5 numaralı küpeler 1-3. yüzyıllara, Kat. No. K6-K10 numaralı küpeler 2-3. yüzyıllara, Kat. No. K11-K14 numaralı küpeler 2-4. yüzyıllara, Kat. No. K15-K16 numaralı küpeler ise 7-12. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. Dönemsel olarak baktığımızda K1 numaralı küpemizin Geç Helenistik-Roma Cumhuriyeti, K2-K14 numaralı küpelerimizin Roma İmparatorluğu, K15-K16 numaralı küpelerimizin ise Erken Bizans sonları-Orta Bizans Dönemine ait olduklarını söyleyebiliriz.

Boyun takıları grubunda bulunan Kat. No. H1-H15 numaralı haçlar öncelikle röliker haçlar (Kat. No. H1-H5) ve pendentif haçlar (Kat. No. H6-H15) olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Röliker haçlar, genel olarak 9-12. yüzyıllara, Orta Bizans’a tarihlendirmesi yapılmıştır. Pendentif haçlar kol uçları bakımından biçimsel ve boyut olarak geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu nedenle çalışmamızda kendi içinde yassı kesitli pendentif haçlar (Kat. No. H6-H10) ve oval kesitli pendentif haçlar (Kat. No. H11-H15) şeklinde iki alt gruba ayrılmıştır. Kat. No. H6-H8 numaralı konsantrik daire süslemeli yassı kesitli haçlar benzerleri ile karşılaştırılıp, mezar buluntuları dikkate alındığında geniş bir tarih aralığında kullanıldıkları anlaşılmış, bu nedenle 6-13. Yüzyıl aralığına, Erken Bizans sonları-Orta Bizans dönemlerine tarihlenmiştir. Kat. No. H9-H10 numaralı yassı kesitli pendentif haçlar ise benzer mezar buluntuları ile karşılaştırılarak 9-12. yüzyıllara tarihlenmiştir. Kat. No. H11-H12 numaralı oval kesitli haçlar 11-13. yüzyıllara, Kat. No. H13-H15 numaralı oval kesitli haçlar ise 9-12. yüzyıllara atfedilmiştir. Dolayısıyla H9-H15 numaralı pendentif haçlarımızın Orta Bizans’a ait olduğunu söyleyebiliriz.

El-kol takıları için oluşturduğumuz grupta ise bilezikler ve yüzükler olduğundan bahsetmiştik. Buna göre, değerlendirmeye aldığımız ilk bileziğin iki ucu açık, yassı yılan prototiplidir (Kat. No. B1). Benzer üslupta bilezikler Urartulardan Bizans’ın sonlarına dek yüzyıllarca tercih edilmiştir. Yakın benzeri, Aizonai’da 2. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlendirilen ve 4. yüzyılda terk edildiği anlaşılan bir hamam yapısının *phrigidarium*

bölümünde tespit edilmiştir³⁵¹. Eser, yapısal konteks dahilinde 2-4. yüzyıllara tarihlenmiştir. Bu nedenle Kat. No. B1 numaralı bileziğin, Aizonai'daki eserle benzer özellikte olmasından dolayı 2-4. yüzyıllara tarihleme fikri yanlış olmayacaktır. Kat. No. B2-B3 numaralı oval kesitli, uçlara doğru daralan ve uçları birbiri üzerine bindirilip bükülerek birleşen örneklerin tarihlendirmesi ise benzer karşılaştırma örneklerinden yola çıkılarak 3. yüzyıla yapılmıştır. Bileziklerimizi dönemsel olarak değerlendirdiğimizde Roma İmparatorluğu Dönemine tarihlendiklerini söyleyebiliriz.

El-kol takıları grubunun ikinci alt grubu olan yüzükler de kendi içinde, kaş yapılarına göre ayrılmıştır (Kat. No. Y1-Y26). Buna bağlı olarak kaşı taşlı yüzükler (Kat. No. Y1-Y5), yüksek kaşlı yüzükler (Kat. No. Y6-Y9), kaşı kazıma çizgili geometrik motifli yüzükler (Kat. No. Y10-Y22) ile kaşı figürlü ve yazıtlı yüzükler (Kat. No. Y23-Y26) olmak üzere dört alt gruba daha ayrılarak değerlendirilmiştir. Yüzüklerin çalışmamızın büyük bir bölümünü oluşturmakla birlikte halka ve kaş tipine göre çeşitli varyantları oldukça fazladır. Bu sebeple de geniş bir tarih skalası bulunmaktadır. Kaşı taşlı yüzüklerden Kat. No. Y1-Y2, Roma İmparatorluğuna, 1-3. yüzyıllara, Kat. No. Y3 numaralı yüzüğümüz Geç Bizans'a, 14-15. yüzyıllara, Kat. No. Y4-Y5 numaralı yüzükler ise 10-12. yüzyıllara tarihlendirilmiştir. Yüksek kaşlı yüzüklerden Kat. No. Y6 numaralı yüzüğümüz 2-3. yüzyıllara tarihlenirken, Kat. No. Y7 numaralı yüzük 4. yüzyıla, Kat. No. Y8 numaralı yüzüğümüz ise 4-6. yüzyıllara tarihlenmesi uygun olmuştur. Kaşı kazıma çizgili geometrik motifli, Kat. No. Y10-Y22 numaralı yüzüklerimiz ise tarih olarak, Geç Roma ve Bizans dönemleri arasında değişiklik göstermektedir. Kaşı figürlü ve yazıtlı yüzükler grubuna dahil ettiğimiz Kat. No. Y23 numaralı yüzüğümüzün kaşında kimliği tespit edilemeyen imparator portresi yer almakta ve benzer örneklerden yola çıkarak Geç Roma'ya, 4-5. yüzyıllara tarihlendiği tespit edilmiştir. Kat. No. Y24 numaralı merkezinde erkek büstü ve "KYPIE/BOHΘI (Tanrım, Yardım Et!)" yazıtı bulunan yüzüğümüzün ise Erken Bizans'a, 5-7. yüzyıllara tarihlenmesi tarafımızca doğru bulunmuştur. Merkezinde atlı asker aziz bulunan Kat. No. Y25 numaralı yüzüğümüz de Erken Bizans'a, 5-7. yüzyıllara tarihlendirilmiş; Kat. No. Y26 numaralı eserin ise benzer halka tipine sahip yüzükler ile karşılaştırılarak, Orta Bizans'a, 9-11. yüzyıllara tarihlendirmesi yapılmıştır.

³⁵¹ Cesur 2019: 32-33, Kat. No. 11.

Süs eşyaları grubunun değerlendirmesinde ise Kat. No. KT1-KT5 numaralı kemer tokalarımızın tarihlendirmesi yine karşılaştırma örneklerine göre yapılarak Erken Bizans dönemine atfedilebileceği görülmüştür. Bunun yanında Kat. No. KT6 numaralı tokenın ise benzerleri ile yapılan karşılaştırma sonrasında, at koşum takımına ait gem parçasının, koşum takımı ile birleştiği deri bantlarda toka görevi gördüğü anlaşılmış ve Orta Bizans'ın sonlarına, 12-13. yüzyıllara tarihlenmesi önerilmiştir.

Bu grubun bir diğer alt grubu olan aynalar, Bilecik'in Pazaryeri ilçesinde 1981-1983 yıllarında gerçekleştirilen Ahmetler Köyü Nekropolü kurtarma kazı buluntusu olan ve hem kontekse göre hem de karşılaştırma örneklerine göre yapılmıştır. Buna göre, MÖ 2-MS 1. yüzyıllara tarihlendirilen Kat. No. A1 numaralı ayna göz önünde bulundurularak, Kat. No. A2-A3 numaralı aynaların da MÖ 2- MS 1. yüzyıllara tarihlenmesi tarafımızca uygun görülmüştür.

Tüm veriler ele alındığında bu çalışma ile tamamı müze deposunda yer alan ve tüme yakınının buluntu yeri belli olmayan (Kat. No. K1, KT2-KT5, A1 hariç) eserleri konteks dahilinde değerlendirmek mümkün olmamıştır. Bu nedenle, özellikle kesin tarih verebilecek mezar buluntuları ön planda tutulup, benzer karşılaştırma örnekleri üzerinde bulunan malzeme, teknik, stil, ikonografi gibi özelliklerden yola çıkılarak Bilecik Müzesi envanterine kayıtlı 71 adet takı ve süs eşyası değerlendirilmiştir. En erken MÖ 2-1 yüzyıl ve en geç 14-15. yüzyıl aralığında değişen, tarih önerilerinde bulunulmuştur. Bu sayede belirlenen eserlerin arkeoloji bilimine katkıda bulunulması ve aynı zamanda şu an için depoda yer alsalar da ileride Bilecik Müzesi'nde olası teşhir değişiminde bu eserlere ayrıcalık tanınması amaçlanmıştır.

KATALOG

Kat. No: D1 (35-36, Levha IX) Müze Env. No: A-930 Adı: Diadem Malzemesi: Altın Bulunduğu Yer: Bilinmiyor Ölçü: Uzunluk: 43 cm Ağırlık: 13,01 g Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir Geliş Tarihi: 22/05/2009 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Altın safıhalardan işlenmiş zeytin dalı şeklinde diadem. Omurgası düz sade şerit şeklindedir. Şeridin bir ucunda tel halka, diğer ucunda ise birbirine paralel iki delik bulunmaktadır. Şeride, ikili ve üçlü zeytin yaprakları lehimlenerek applike edilmiştir. Durumu: Diadem de yer yer kırılmalar, çatlamlar ve hafif kararma mevcuttur. Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 1-2. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Bingöl 1999: Kat. No 16 (1-2 yüzyıl).	
Kat. No: D2 (35-36, Levha IX) Müze Env. No: A-931 Adı: Diadem Malzemesi: Altın Bulunduğu Yer: Bilinmiyor Ölçü: Uzunluk:48 cm Ağırlık:15,01 g Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir Geliş Tarihi: 22/05/2009 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Altın safıhalardan işlenmiş zeytin dalı şeklinde diadem. Omurgası şerit şeklindedir. Şeridin her iki ucunda tel halka mevcuttur. Şeride, üçlü zeytin yaprakları lehimlenerek applike edilmiştir. Durumu: Diademde yer yer kararmalar ve kırılmalar görülmektedir. Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 1-2. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Bingöl 1999: Kat. No 16 (1-2 yüzyıl).	

Kat. No: K1 (37, Levha X) Müze Env. No: A-389 Adı: Küpe Malzemesi: Bronz Bulunduğu Yer: Ahmetler Köyü Nekropolü Pazaryeri/BİLECİK 8 No'lu Mezar Ölçü: Çap: 1,8 cm Kalınlık: 0,3 cm Geliş Yeri ve Şekli: Bursa Müze Müdürlüğü'nden devir Geliş Tarihi: 08/12/2006 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Oval kesitlidir iki ucu sivri ve açık, hilal görünümüne sahiptir. Orta kısma doğru gövde kalınlaşmaktadır. Durumu: Yüzeyi korozyonlu. Dönemi: Kontekse göre; Geç Helenistik-Roma Cumhuriyeti MÖ 2-1. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Kontekse göre; Can 2014: Kat. No 19,22.	
Kat. No: K2 (37-38, Levha X) Müze Env. No: A-881 Adı: Tek Küpe Malzemesi: Altın Bulunduğu Yer: Geçitli Köyü Söğüt/Bilecik Ölçü: Halka Çapı: 1,5 cm Halka Kalınlığı: 0,15 cm Ağırlık 0,77 g Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden devir Geliş Tarihi: 22/05/2009 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Halka şeklinde küpe. Dairesel formlu, oval kesitli, uçlara doğru incelmekte. Bir ucu halka şeklinde, diğer ucu halkaya bağlıdır. Halka üzerinde çentik şeklinde ince kazıma çizgili dekorasyon yapılmıştır. Durumu: Bir çifti eksik. Ele geçen çifti tüm ve sağlam. Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 1-3. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Marshall 1911: Kat. No. 2464; Ergil 1983: Kat. No. 45-50; Waldbaum 1983: Kat. No. 733-734; Özgülner 2007: Kat. No. K4, K8; Göral 2019: Kat. No. 9-10; Atakuru 2020: Kat. No. 1.	

Kat. No: K3 (37-38, Levha X)
Müze Env. No: A-882
Adı: Tek Küpe
Malzemesi: Altın
Bulunduğu Yer: Geçitli Köyü- Söğüt/Bilecik
Ölçü: Halka Çapı: 1,5 cm Halka Kalınlığı: 0,15 cm
Ağırlık 0,78 g
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Halka şeklinde küpe. Dairesel formu, oval kesitli, uçlara doğru incelmekte. Bir ucu halka şeklinde, diğer ucu halkaya bağlıdır. Halkanın iç yüzünde çentik şeklinde ince kazıma çizgili dekorasyon yapılmıştır.
Durumu: Bir çifti eksik. Ele geçen çifti tüm, halka hafif yamulmuş.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 1-3. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Marshall 1911: Kat. No. 2464; Ergil 1983: Kat. No. 45-50; Waldbaum 1983: Kat. No. 733-734; Özgülnar 2007: Kat. No. K4, K8; Göral 2019: Kat. No. 9-10; Talu 2020: Kat. No. 3; Atakuru 2020: Kat. No. 1.

Kat. No: K4 (37-38, Levha X)
Müze Env. No: A-675
Adı: Tek Küpe
Malzemesi: Altın
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Dış Çapı: 2,3 cm İç Çapı: 2 cm Kalınlık 0,1 cm Ağırlık: 2,35 g
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Dairesel formu, yuvarlak burma kesitli, bir ucu halka şeklinde, diğer ucu halkaya bağlıdır. Gövde üzerinde ince sarım tellerle dekorasyon yapılmıştır.
Durumu: Sağlam. Bir çifti eksik.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 1-3. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Marshall 1911: Kat. No. 2613; Waldbaum 1983: Kat. No. 736; Özgülnar 2007: K13,K14; Talu 2020: Kat. No. 8

Kat. No.: K5 (37-38, Levha X)
Müze Env. No: A-632
Adı: Tek Küpe
Malzemesi: Altın
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 2,4 cm, Halka Kalınlığı: 0,1-0,3 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Telkâri tekniğinde süslemeleri olan tek halka küpe. Halkanın bir ucu ince, diğer ucu kalındır. İnce olan kısım çengel formunda olup, kalın olan kısımda telkâri tekniğinde yapılan ilmekler arasından geçirilip sarılarak küpe kilitlenmektedir.
Durumu: Bir çifti eksiktir. Diğer çifti tüm ve sağlam
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 1-3 yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Özgülner 2007: Kat. No. K2.

Kat. No: K6 (38, Levha XI)
Müze Env. No: A-682
Adı: Tek Küpe
Malzemesi: Altın
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,7 cm Kaş Çapı: 0,7 cm Halka Kalınlığı: 0,1-0,2 cm Kaş Kalınlığı: 0,2 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Dairesel formlu, oval kesitli, bir ucu halka şeklinde, diğer ucu halkaya bağlıdır. Halka uçlarının birleştiği kısımda ince sarım tellerle dekorasyon yapılmıştır. Merkezde dış bükey oval formlu ortası iç bükey oyuk kalkan şeklinde dekorasyonsuz sade kaş bulunmaktadır.
Durumu: Bir çifti eksiktir. Diğer çifti tüm, kaş hafif yamulmuş.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 2-3 yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Ergil 1983: Kat. No. 72-74; Özgülner 2007: Kat. No. K16, K17; Talu 2020: Kat. No. 9,11

Kat. No: K7 (38, Levha XI)
Müze Env. No: A-681
Adı: Tek Küpe
Malzemesi: Altın
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,7 cm Kaş Çapı: 0,5 cm Halka Kalınlığı: 0,1-0,2 cm Kaş Kalınlığı: 0,3 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Halka, dairesel formlu, yuvarlak kesitli, bir ucu halka şeklinde, diğer ucu halkaya bağlıdır. Halka üzerinde ince çizgilerle dekorasyon yapılmıştır. Merkezde dış bükey oval formlu ortası iç bükey oyuk kalkan şeklinde kaş bulunmaktadır. Kaşı, ince çizgilerle işlenen tel bordür çevrelemektedir.
Durumu: Bir çifti eksiktir. Halka hafif yamulmuştur.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 2-3. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Marshall 1911: Kat. No. 2516; Bingöl 1999: Kat. No 48,50; Meriçboyu 2001: 200; Atakuru 2020: Kat. No. 34

Kat. No: K8 (38, Levha XI)
Müze Env. No: A-679
Adı: Tek Küpe
Malzemesi: Altın
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,5 cm Kaş Çapı: 0,8 cm Halka Kalınlığı: 0,1-0,2 cm Kaş Kalınlığı: 0,3 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Halka, dairesel formlu, yuvarlak burma kesitli, bir ucu halka şeklinde, diğer ucu halkaya bağlıdır. Halka üzerinde ince sarım tellerle dekorasyon yapılmıştır. Merkezde dış bükey oval formlu ortası iç bükey oyuk kalkan şeklinde kaş bulunmaktadır. Kaşın dış merkezinde, dış bükey nokta dekorasyonu mevcuttur. Kaşı, burma şeklinde işlenen tel bordür çevrelemektedir.
Durumu: Bir çifti eksik. Halka kısmında kopukluk var.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 2-3. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Marshall 1911: Kat. No. 2516; Bingöl 1999: Kat. No 48,50; Meriçboyu 2001: 200.

Kat. No: K9 (38, Levha XI)
Müze Env. No: A-680
Adı: Çift Küpe
Malzemesi: Altın
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,5 cm Kaş Çapı: 0,7 cm Halka Kalınlığı: 0,1-0,2 cm Kaş Kalınlığı: 0,4 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Halka, dairesel formlu, yuvarlak kesitli, uçlara doğru incelmekte. Bir ucu halka şeklinde, diğer ucu halkaya bağlıdır. Halka üzerinde ince eğik çizgiler ile dekorasyon yapılmıştır. Merkezde dış bükey oval formlu ortası iç bükey oyuk kalkan şeklinde dekorasyonsuz sade kaş bulunmaktadır.
Durumu: Tüm ve sağlam. Halkalar kısmi yamuk.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 2-3. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Marshall 1911: Kat. No. 2516; Bingöl 1999: Kat. No 48,50; Ergil 1983: Kat. No. 72-74; Talu 2020: Kat. No. 9,11.

Kat. No: K10 (38, Levha XI)
Müze Env. No: A-683
Adı: Çift Küpe
Malzemesi: Altın
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,5 cm Kaş Çapı: 0,8 cm Halka Kalınlığı: 0,1-0,2 cm Kaş Kalınlığı: 0,3 cm, Ağırlık: 2,4 g
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Halka, dairesel formlu, yuvarlak kesitli, uçlara doğru incelmekte. Bir ucu halka şeklinde, diğer ucu halkaya bağlıdır. Halka üzerinde ince sarım tellerle dekorasyon yapılmıştır. Merkezde dış bükey oval formlu ortası iç bükey oyuk kalkan şeklinde kaş bulunmaktadır. Kaşın dış merkezinde, dış bükey nokta dekorasyonu mevcuttur. Kaşı, burma şeklinde işlenen tel bordür çevrelemektedir.
Durumu: Tüm ve sağlam. Halkalar kısmi yamuk.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 2-3. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Marshall 1911: Kat. No. 2516; Bingöl 1999: Kat. No 48,50; Meriçboyu 2001: 200.

Kat. No: K11 (39, Levha XII)
Müze Env. No: A-1159
Adı: Tek Küpe
Malzemesi: Altın
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 0,9 cm Kaş Çapı: Halka Kalınlığı: 0,1-0,2 cm Kaş Sarkaç Kalınlığı: 0,1 cm Kaş Sarkaç Uzunluğu: 1,92 cm Ağırlık: 0,82 g
Geliş Yeri ve Şekli: Müsadere, (Bilecik Cumhuriyet Baş Savcılığı)
Geliş Tarihi: 03/01/2014
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Dairesel formlu, oval kesitli halka ve halkaya dikey olarak takılmış ince-uzun yassı kesitli sarkaçtan oluşmaktadır. Sarkacın ucunda hafif silindirik yeşil renkte taş bulunmaktadır.
Durumu: Bir çifti eksik. Ele geçen çifti tüm ve sağlam.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 2-4. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Marshall 1911: 2685; Bingöl 1999: Kat. No. 70; Ergil 1983: Kat. No. 62.

Kat. No: K12 (39, Levha XII)
Müze Env. No: A-1160
Adı: Sarkaçlı Tek Küpe
Malzemesi: Altın
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 0,9 cm Kaş Çapı: Halka Kalınlığı: 0,1-0,2 cm Kaş Sarkaç Kalınlığı: 0,1 cm Kaş Sarkaç Uzunluğu: 1,78 cm Ağırlık: 0,87 g
Geliş Yeri ve Şekli: Müsadere, (Bilecik Cumhuriyet Baş Savcılığı)
Geliş Tarihi: 03/01/2014
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Dairesel formlu, oval kesitli halka ve halkaya dikey olarak takılmış ince-uzun yassı kesitli sarkaçtan oluşmaktadır. Sarkacın ucunda hafif silindirik yeşil renkte taş bulunmaktadır.
Durumu: Bir çifti eksik. Ele geçen çifti tüm ve hafif kararmış.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 2-4. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Marshall 1911: 2685; Bingöl 1999: Kat. No. 70; Ergil 1983: Kat. No. 62.

Kat. No: K13 (39, Levha XII)
Müze Env. No: A-631
Adı: Sarkaçlı Tek Küpe
Malzemesi: Cam-Altın
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,2 cm, Halka Kalınlığı: 0,1-0,2 cm Sarkaç Çapı: 0,5, Uzunluğu: 1,1 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Dairesel formulu, oval kesitli halka ve halkaya dikey olarak takılmış ince-uzun yassı kesitli sarkaçtan oluşmaktadır. Sarkacın ucunda oval kesim yeşil renkte cam bulunmaktadır.
Durumu: Bir çifti eksik. Ele geçen çifti tüm ve halkası yamulmuş.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 2-4. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Ergil 1983: 34; Kat. No. 61-62 (Geç Roma); Meriçboyu 2001: 199, Özgülnar 2019: Kat. No. K28; Talu 2020: Kat. No. 19; Atakuru 2020: Kat. No. 51.

Kat. No: K14 (39-40, Levha XII)
Müze Env. No: A-630
Adı: "S" halkalı, Sarkaçlı Çift Küpe
Malzemesi: Cam-Altın
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Kalınlığı: 0,1 cm, Sarkaç Çapı: 0,4 cm.
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Köşeli dikdörtgen yeşil cam sarkacın ortasından "S" formulu ince ve oval tel geçirilmiştir. Aşağıya dik inan çengel kısmının diğer ucu sarkaç üzerinde tırnak biçimini almıştır.
Durumu: Tüm ve sağlam.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 2-4. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Ergil 1983: 49, Kat. No. 131 (1. yüzyıl); Meriçboyu 2001: 206 (3. yüzyıl); Göral 2019: Göral 2019: 71-74, Kat. No. 17-18,21-23 (1-2. yüzyıl).

Kat. No: K15 (39-40, Levha XIII)
Müze Env. No: A-659
Adı: Hilal biçimli Çift Küpe
Malzemesi: Gümüş
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 2,3 cm, Halka Kalınlığı: 01-02 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Bir çift hilal biçimli küpe. Dairesel halkanın ortasında granülasyon tekniğinde tanelerden oluşan üçgenler ile bezenen tam çember bulunmaktadır. Çemberin orta kısmı delik işi minik çemberler ile süslenmiştir. Halkanın iki ucunda yuvarlak düğmecikler bulunmaktadır. Alt kısımda granülasyon taneleri ile yapılan üçgenler üzüm salkımını andırmaktadır, İki yanda telkâri tekniğinde halka süsler bulunmalıdır, ancak bir çiftin üzerinde bu halkalar tamamen eksik, diğerinde ise bir halkacık korunmuş durumdadır.
Durumu: Bir çifti tüme yakın, diğerinde ise eksik süslemeler vardır.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 7-12 yüzyıllar
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Kat. No: 2036,2043; Ergil 1983: Kat. No. 144; Bollók 2010: Plate 5; Cesur 2019: Kat. No. A8

Kat. No: K16 (39-40, Levha XIII)
Müze Env. No: A-617
Adı: Hilal Biçimli Çift Küpe
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 3,4 cm, Halka Kalınlığı: 02-03 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Bir çift hilal biçimli küpe. Dairesel halkanın ortasında granülasyon tekniğinde tanelerden oluşan üçgenler ile bezenen plaka bulunmaktadır. Halkanın iki ucunda yuvarlak düğmecikler bulunmaktadır. Alt kısımda granülasyon taneleri ile yapılan üçgenler üzüm salkımını andırmaktadır, İki yanda telkâri tekniğinde halka süsler bulunmaktadır. Yine alt kısımda, merkezde, halkanın her iki yanında olduğu gibi ancak daha iri düğme bulunmaktadır. Bu düğme çiftlerden birinde korunmuş, diğerinde ise eksiktir.
Durumu: Bir çifti tüme yakın, diğerinde ise eksik süslemeler vardır.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 7-12 yüzyıllar
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır

Referans: Davidson 1952: Kat. No: 2036,2043; Ergil 1983: Kat. No. 144-148; Bollók 2010: Plate 5; Cesur 2019: Kat. No. A8	
Kat. No: H1 (43-44, Levha XIV) Müze Env. No: A-80 Adı: Röliker haç Malzemesi: Bronz Bulunduğu Yer: Bilinmiyor Ölçü: Uzunluk: 7,2 cm. Genişlik: 3,9 cm Geliş Yeri ve Şekli: Eskişehir Müze Müdürlüğünden Devir Geliş Tarihi: 29/11/2006 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Bir yüzünde ayakta, orans pozisyonunda, başı haleli, stilize basit formda aziz tasviri görülmektedir. Tasvirin sağ ve solunda olmak üzere, yukarıdan aşağıya doğru büyük Yunan harfleri ile ΘΕΟΔΩ/ΠΟΣ yazısı görünmekte, bu sayede Aziz Theodoros'un tasvir edildiği anlaşılmaktadır Aziz uzun süslemeli bir elbise giymektedir. Hem merkezde hem de kolların merkezinde taş kakma için açılmış taş yuvası bulunmaktadır. Durumu: Sağlam, korozyonlu. Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 11. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Pitarakis 2006: Kat. No. 483, 522, 526, 528, 529; Ünlüler 2019: Kat No. 143.	
Kat. No: H2 (44, Levha XIV) Müze Env. No: A-134 Adı: Röliker Haç Malzemesi: Bronz Bulunduğu Yer: Kalkış Köyü-Söğüt/Bilecik Ölçü: Uzunluk:7,8 cm Genişlik: 4,8 cm Geliş Yeri ve Şekli:Eskişehir Müze Müdürlüğünden Devir Geliş Tarihi: 14/11/2006 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Latin Haçı formunda, Kapaklı bir yüzü eksik rölik haç. Ortada, ayakta orans pozisyonunda maphorion giyimli Meryem ve kucağında çocuk İsa yer almaktadır. Başın hemen üzerinde "MP ΘV" (Meter Theou) Tanrı Anası monogramı yer alır. Her iki kolun altında haç yer almaktadır. Kazıma tekniği kullanılmıştır. Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 10-12. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Davidson 1952: 255-206, Plate 110, No. 2058-2060; Pitarakis 2006: 310, 318, 321, 373, 378; Buyruk 2014b: Kat. No. 3; Altun 2015: Kat. No. 16 Çakmakçı 2017: Kat. No. 6; Koçyiğit 2018: Kat. No. 6; Ünlüler 2019: Kat. No. 120,122,123	

Kat. No: H3(44-45, Levha XIV)

Müze Env. No: A-186

Adı: Röliker Haç

Malzemesi: Bronz

Bulunduğu Yer: Bilinmiyor

Ölçü: Uzunluk: 5,9 cm Genişlik: 3,3 cm

Geliş Yeri ve Şekli: Eskişehir Müze

Müdürlüğünden Devir

Geliş Tarihi: 14/12/2006

Eserin Müzedeki Yeri: Depo

Tanımı: Kapaklı bir yüzü eksik Latin Haçı şeklinde röliker haç. Üzerinde, ayakta orans pozisyonunda maphorion giyimli Meryem yer almaktadır. Meryem'in sağ ve sol kollarının altında "MP/ΘV" (Meter Theou) Tanrı Anası monogramı yer alır. Figürün etek kısmında bir adet delik bulunmaktadır. Üstte, kapakların birleşimini sağlayan iki menşe yer alır. Alt menteşeler kırık ve eksiktir.

Durumu: Sağlam, korozyonlu.

Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 10-12. yüzyıl

Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır

Referans: İkonografi bakımından Kat. No. H2-H3 ile benzer.

Kat. No: H4 (45, Levha XIV)

Müze Env. No: A-187

Adı: Röliker Haç

Malzemesi: Bronz

Bulunduğu Yer: Bilinmiyor

Ölçü: Uzunluk: 4 cm Genişlik: 2,7 cm

Geliş Yeri ve Şekli: Eskişehir Müze

Müdürlüğünden Devir

Geliş Tarihi: 14/12/2006

Eserin Müzedeki Yeri: Depo

Tanımı: Kapaklı bir yüzü eksik latin haçı şeklinde röliker haç. Üzerinde, çarmıha gerili başı sağa dönük İsa tasviri yer alır. İsa'nın başının üzerinde semboller bulunmakta. Kollarının alt bölümünde İsa'yı sembolize eden IC XC harfleri yer almaktadır. Üstte, kapakların birleşimini sağlayan bir menteşe yer alır. Altta iplik/zincir halkası yer alır.

Durumu: Sağlam, korozyonlu.

Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 9-12. yüzyıl

Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır

Referans: Pitarakis 2006: Kat. No. 58, 60, 61,66 (10-11. yüzyıl); Acara Eser 2007: (10-12. yüzyıl); Koçyiğit 2018: Kat. No. 3 (10-12. yüzyıl); Ünlüler 2019: Kat. No. 109 (10-11. yüzyıl); Çakmakçı 2021: 239-247, Kat. No. 2-4 (10-11. yüzyıl, 9-11. yüzyıl ve 11-12. yüzyıl)

Kat. No: H5 (45, Levha XIV)
Müze Env. No: A-390
Adı: Röliker Haç
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Ahmetler Köyü-Pazaryeri/Bilecik
Ölçü: Uzunluk:5,8 cm Genişlik: 4,3 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Bursa Müze Müdürlüğünden devir
Geliş Tarihi:08/12/2006
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Dikey kolu, yatay kollardan uzun, alt kol, üst ve yatay kollardan daha uzun, latin haçı şeklinde rölik haç. Üzerinde, çarmıha gerili başı sağa dönük İsa tasviri yer alır. Arkası düz.
Durumu: Sağlam, korozyonlu.
Dönem: Analojiye göre; Orta Bizans 9-12. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: İkonografi bakımından Kat. No. H4 ile benzer.

Kat. No: H6 (46-47, Levha XV)
Müze Env. No: A-946
Adı: Yassı Kesitli Pendentif Haç
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Uzunluk: 2,8 cm Genişlik: 2,4 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğünden Devir
Geliş Tarihi: 22/05/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Dört kollu, Yunan haçı formunda pendentif haç. Kollar merkezden uçlara doğru genişlemekte. Tam merkezde ve kolların üzerinde, toplam beş adet, iç içe geçmiş üç konsantrik daireden oluşan bezemeler yer almaktadır. Üst kısımda iplik/zincir halkası bulunur.
Durumu: Sağlam, korozyonlu.
Dönemi: Analojiye göre; Erken Bizans Sonu-Orta Bizans 6-13. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Plate 110, Nos. 2073-2074 (10-12. yüzyıl); Özdemir-Öztaşkın 2010: Kat. No.1,3,4,7 (Orta Bizans); Böhlendorf-Arslan vd. 2012: Abb. 13 (21) (11. yüzyıl); Taş-Özcan 2015: Kat. No. 18 (6-7. yüzyıl); Altun 2015: Kat. No. 13 (13. yüzyıl); Koçyiğit 2018: Kat. No 10 (11.yüzyıl); Enez 2019: Kat. Nu. 27 (10-12. yüzyıl); Ünlüler 2019: Kat. No. 8-32 (6-10. yüzyıl).

Kat. No: H7 (46-47, Levha XV)
Müze Env. No: A-947
Adı: Yassı Kesitli Pandantif Haç
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Uzunluk: 2,9 cm Genişlik:2,1 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğünden Devir
Geliş Tarihi: 22/05/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Dört kollu, Yunan haçı formunda pandantif haç. Kollar merkezden uçlara doğru genişlemekte. Tam merkezde ve kolların üzerinde, toplam beş adet, iç içe geçmiş üç konsantrik daireden oluşan bezemeler yer almaktadır. Üst kısmında iplik/zincir halkası bulunur.
Durumu: Sağlam, korozyonlu.
Dönemi: Analojiye göre; Erken Bizans Sonu-Orta Bizans 6-13. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Plate 110, Nos. 2073-2074 (10-12. yüzyıl); Özdemir-Öztaşkın 2010: Kat. No.1,3,4,7 (Orta Bizans); Böhlendorf-Arslan vd. 2012: Abb. 13 (21) (11. yüzyıl); Taş-Özcan 2015: Kat. No. 18 (6-7. yüzyıl); Altun 2015: Kat. No. 13 (13. yüzyıl); Koçyiğit 2018: Kat. No 10 (11.yüzyıl); Enez 2019: Kat. Nu. 27 (10-12. yüzyıl); Ünlüler 2019: Kat. No. 8-32 (6-10. yüzyıl).

Kat. No: H8 (46-47, Levha XV)
Müze Env. No: A-1143
Adı: Yassı Kesitli Pandantif Haç
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Uzunluk: 2,5 cm Genişlik: Ağırlık:2,34 g
Geliş Yeri ve Şekli: Müsadere, Gölpazarı Cumhuriyet Başsavcılığı
Geliş Tarihi: 02/05/2013(Komisyon Rapor Tarihi 04/10/2013)
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Dört kollu, Yunan haçı formunda pandantif haç. Kollar merkezden uçlara doğru genişlemekte. Tam merkezde ve kolların üzerinde, toplam beş adet, iç içe geçmiş iki konsantrik daireden oluşan bezemeler yer almaktadır. Üst kısmında iplik/zincir halkası kırık ve eksiktir.
Durumu: Sağlam, korozyonlu.
Dönemi: Analojiye göre; Erken Bizans Sonu-Orta Bizans 6-13. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Plate 110, Nos. 2073-2074 (10-12. yüzyıl); Özdemir-Öztaşkın 2010: Kat. No.1,3,4,7 (Orta Bizans); Böhlendorf-Arslan vd. 2012: Abb. 13 (21) (11. yüzyıl); Taş-Özcan 2015: Kat. No. 18 (6-7. yüzyıl); Altun 2015: Kat. No. 13 (13. yüzyıl); Koçyiğit 2018: Kat. No 10 (11.yüzyıl);

Enez 2019: Kat. Nu. 27 (10-12. yüzyıl); Ünlüler 2019: Kat. No. 8-32 (6-10. yüzyıl.	
Kat. No: H9 (47, Levha XV) Müze Env. No: A-97 Adı: Yassı Kesitli Pandantif Haç Malzemesi: Bronz Bulunduğu Yer: Beyce Kazısı (1986) Ölçü: Uzunluk: 3,15 cm Genişlik: 1,85 cm Kalınlık: 0,2 cm Geliş Yeri ve Şekli: Eskişehir Müze Müdürlüğünden Devir Geliş Tarihi: 29/11/2006 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Yassı kesitli dört kollu Latin haçı. Dikey kollar yatay kollara göre daha uzundur. Ayrıca kol uçları yarım daire-yuvarlak biçimde sonlanmakta, kol uçlarında paralel çıkıntılar bulunmaktadır. Kol uçlarında stilize rozet motifi, yer almaktadır. Arka yüzde ise tasvir yer almamakla beraber düzdür. Durumu: Sağlam, korozyonlu. Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 9-12. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Davidson 1952: Plate 110. Nos. 2080-2082 (10-12. yüzyıl) No. 2083 (11-12. yüzyıl); Cleymans-Talloen 2007: Figure 5h-j (11-12. yüzyıl), Altun 2015: Kat. No. 12 (12-13. yüzyıl); Ünlüler 2019: Kat. No. 69-72 (8-11. yüzyıl), 73 (11-12. yüzyıl), 75-79 (9-12. yüzyıl); Yiğit 2022: Kat. No. 7 (9-12. yüzyıl)	
Kat. No: H10 (48, Levha XV) Müze Env. No: A-799 Adı: Yassı Kesitli Pandantif Haç Malzemesi: Bronz Bulunduğu Yer: Bilinmiyor Ölçü: Uzunluk: 3 cm Genişlik: 2 cm Geliş Yeri ve Şekli: Müsadere (Osmaneli Asliye Ceza Mahkemesi) Geliş Tarihi: 28/05/2009 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Dört kollu, yonca yaprağı formuna benzer. Dört kolun da uç kısmı çift başlı olup dairesel formlu yuvarlatılmıştır. Arkası düz ve işlemesizdir. Üst bölümde, iplik/zincir halkası bulunur. Durumu: Sağlam Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 9-12 yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Cleymans-Talloen 2007: Figure 5k; Böhlendorf-Arslan 2012: Abb. 13 (20); Ünlüler 2019: Kat. No. 58-63.	

Kat. No: H11 (49-50, Levha XVI)
Müze Env. No: A-687
Adı: Oval Kesitli Pandantif Haç
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Uzunluk:3,4 cm, Kalınlık:0,6 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müze Müdürlüğünden Devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Dört kollu, Yunan haçı şeklinde pandantif haç. Üst kısımda iplik/zincir halkası bulunmakta. Kolların uçları konik biçimde topuz başı ile sona ermektedir. Yüzeyde hafif plastik şekva motiflerinden meydana silme dekorasyon vardır. Merkezde ise haç betimi yer alır.
Durumu: Sağlam, korozyonlu.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 9-12. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Özdemir-Öztaşkın 2010: Kat. No. 10 (Orta Bizans); Böhlendorf-Arslan 2012: Abb. 13 (22) (Orta Bizans); Ünlüler 2019: Kat. No. 81-83 (9-12. yüzyıl).

Kat. No: H12 (49-50, Levha XVI)
Müze Env. No: A-695
Adı: Oval Kesitli Pandantif Haç
Malzemesi: Tunç
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Uzunluk: 3,4 cm Genişlik: 2,1 cm Kalınlık: 0,4 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müze Müdürlüğünden Devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Dört kollu, oval kesitli, Yunan haçı şeklinde pandantif haç. Üst kısımda iplik/zincir halkası bulunmakta. Dikey kollar yatay kollardan uzun, kol uçları silmeli ve merkezinde kare biçiminde kabartma yer alır
Durumu: Sağlam, korozyonlu.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans Sonları-Geç Bizans Baş 11-13. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Cleymans-Talloe 2007: Figure 5 (g)

Kat. No: H13 (49-50, Levha XVI) Müze Env. No: A-707 Adı: Oval Kesitli Pendentif Haç Malzemesi: Bronz Bulunduğu Yer: Bilinmiyor Ölçü: Uzunluk: 3,8 cm Kalınlık:0,4 cm Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müze Müdürlüğünden Devir Geliş Tarihi: 22/05/2007 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Dört kollu, oval kesitli, basit formlu Yunan haçı şeklinde pendentif haç. Yatay ve dikey kollar merkezde kaynaklanmış. Üst kısımda iplik/zincir halkası bulunmakta. Durumu: Sağlam, korozyonlu. Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 9-12. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Acara-Eser 2007: 248; Ünlüler 2019: 248, Kat. No. 96-98.	
Kat. No: H14 (50-51, Levha XVI) Müze Env. No: A-800 Adı: Oval Kesitli Pendentif Haç Malzemesi: Bronz Bulunduğu Yer: Bilinmiyor Ölçü: Uzunluk: 3 cm Genişlik: 1,7 cm Geliş Yeri ve Şekli: Müsadere (Osmaneli Asliye Ceza Mahkemesi) Geliş Tarihi: 28/05/2009 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Dört kollu, oval kesitli, basit formlu Yunan haçı şeklinde pendentif haç. Alt kolun uç kısmı topuz şeklinde bitmekte. Üst kısımda iplik/zincir halkası bulunmaktadır. Durumu: Sağlam, korozyonlu. Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans Sonları-Geç Bizans Başı 11-13. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Cleymans-Talloe 2007: Fig. 5b (11-13. yüzyıl); Böhlendorf-Arslan 2012: Abb. 13 (19) (Orta Bizans).	
Kat. No: H15 (51, Levha XVI) Müze Env. No: A-608 Adı: Oval Kesitli Pendentif Haç Malzemesi: Bronz Bulunduğu Yer: Bilinmiyor Ölçü: Uzunluk: 1,8 cm Genişlik: 1,1 cm Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden Devir Geliş Tarihi: 22/05/2007 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Oval kesitli, dört kollu Latin haçı. Dikey kollar yatay kollara oranla daha uzun, yatay ve alt kol ucu sade, üst kol ucu ise konik biçimlidir. Kolların Birleştiği merkez de kare biçiminde kabartma vardır. Üst bölümde askı halkası bulunmakta. Durumu: Sağlam, korozyonlu.	

Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 9-12. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Ünlüler 2019: Kat. No. 86.	
Kat. No: B1 (51-52, Levha XVII) Müze Env. No: A-633 Adı: Bilezik Malzemesi: Bronz Bulunduğu Yer: Bilinmiyor Ölçü: Çap: 6,3 cm Kalınlık: 0,4 cm Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Müze Müdürlüğü'nden devir. Geliş Tarihi: 22/05/2007 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Oval kesitli, dairesel formlu. Uçları yassılaştırılıp, genişletilerek yılan başı görünümü verilmiştir. İki ucu arasında geniş bir açıklık var. Durumu: Korozyonlu Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 2-4. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Cesur 2019: Kat. No. A11 (Yapısal kontekse göre 2-4. yüzyıl)	
Kat. No: B2 (51-52, Levha XVII) Müze Env. No: A-878 Adı: Bilezik Malzemesi: Bakır Bulunduğu Yer: Geçitli Köyü Söğüt/BİLECİK Ölçü: Çap: 4,4 cm Kalınlık: 0,3 Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden devir Geliş Tarihi: 22/05/2009 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Oval kesitli, dairesel formlu. İki uca doğru incelmekte. İki uç birbiri üzerine getirilerek bükülmüştür. Birleştiği yerde iki boğum görülür. Durumu: Yıpranmış ve korozyonlu. Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 3. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Greinfenhausen 1975: Lev.36/4; Özgülnar 2019: Kat.No. K59	
Kat. No: B3 (51-52, Levha XVII) Müze Env. No: A-879 Adı: Bilezik Malzemesi: Bakır Bulunduğu Yer: Geçitli Köyü Söğüt/BİLECİK Ölçü: Çap: 4,5 cm Kalınlık: 0,3 Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden devir Geliş Tarihi: 22/05/2009 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Oval kesitli, dairesel formlu. İki uca doğru incelmekte. İki uç birbiri üzerine getirilerek bükülmüştür. Birleştiği yerde iki boğum görülür. Durumu: Yıpranmış ve korozyonlu. Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 3. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır	

Referans: Greinfenhausen 1975: Lev.36/4; Özgülner 2019: Kat.No. K59	
Kat. No: Y1 (54-55, Levha XVIII) Müze Env. No: A-49 Adı: Yüzük Malzemesi: Bronz-Cam Bulunduğu Yer: Çaltı Köyü-Söğüt Ölçü: Halka Çapı: 2 cm Geliş Yeri ve Şekli: Eskişehir Müze Müdürlüğünden Devir Geliş Tarihi: 29/11/2006 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Basit formlu ince halka, kaşa doğru genişleyerek elipsoidal şekil almaktadır. Kaşa, bombeli elipsoidal formda lacivert bir taş oturtulmuştur. Taşın üzerinde, sağa dönük, balık ve keçi gövdelerinin birleşiminden oluşan mitolojik yaratık Capricorn yer almaktadır. Kuyruk yüzgecinin hemen üzerinde sekiz köşeli yıldız yer almakta, balık gövdesinin altında ise küre yer almaktadır. Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 1-3. yüzyıl Yayınlandığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Taş benzerliği; Kulbay 2019: Kat. No. 55 (2-3. yüzyıl) Halka benzerliği; Spier 1992: 126, No. 36 (1. yüzyıl)	
Kat. No: Y2 (54-55, Levha XVIII) Müze Env. No: A-48 Adı: Yüzük Malzemesi: Bronz-Cam Bulunduğu Yer: Çaltı Köyü-Söğüt Ölçü: Halka Çapı: 2,1 cm, Kaş Çapı: 1,2 cm Geliş Yeri ve Şekli: Eskişehir Müze Müdürlüğünden Devir Geliş Tarihi: 29/11/2006 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Basit formlu ince halka, kaşa doğru genişleyerek elipsoidal şekil almaktadır. Kaşa, bombeli dairesel formda lacivert bir taş oturtulmuştur. Taşın üzerinde, sola dönük, at üzerinde bir süvari motifi kazınmıştır. Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 1-3. yüzyıl Yayınlandığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Halka benzerliği; Spier 1992: 97, No. 227 (1. yüzyıl)	

Kat. No: Y3 (54-55, Levha XVIII)
Müze Env. No: A-1030
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,7 cm Kaş Genişliği: 0,4 cm²
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Tek parça halinde döküm. Kaş kısmı kare formda yuva şeklinde ve yuva içerisine lacivert opak Lapis Lazuli taşı yerleştirilip, kaşın dört kenarında bulunan tırnakvari çıkıntılar ile sabitlenmiştir. Ayrıca kaşın dört kenarı aşağıya doğru hafif yivlidir.
Durumu: Tüm ve sağlam. Yüzeyi kireçli.
Dönemi: Analojiye göre; Geç Bizans 14-15. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Dalton 1912: Plate XVI, No. 993.

Kat. No: Y4 (54-55, Levha XVIII)
Müze Env. No: A-1016
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz-Cam
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,8 cm Kaş Genişliği: 0,6 x 0,8 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Halka, dairesel formlu, ince kesitli basit yapıdadır. Kaş, kısmı yükse, kare formlu ve içerisine su yeşili yuvarlak taşın oturduğu kare yuva şeklindedir. Taşın düşmemesi için yuvanın dört köşesinde kısa, tırnakvari çıkıntılar bulunmaktadır.
Durumu: Yüzey aşınmış, kireç kalıntıları mevcuttur.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans Sonları 10-12. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Plate 102, No. 1827

Kat. No: Y5 (56, Levha XVIII)
Müze Env. No: A1017
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,7 cm Kaş Çapı: 0,7 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Halka ince cidarlı ve hafif enlidir. Halkanın dış yüzeyinin merkezinde, halkayı çevreleyen bordür içerisinde nokta dizisi bulunmaktadır. Yükseltilmiş kaş, taşın oturduğu oval yuvadan oluşmaktadır. Kaşın her iki yanında, dört kollu, yoncayı andıran kabartma bitkisel ve küresel motifler bulunmaktadır. Bunlardan biri sağlam korunmuş, diğerinin yarısı kırık ve eksiktir. Kaşın halka içine bakan köşelerinin birinde ise dışa çıkıntı yapar şekilde iki halka mevcuttur.
Durumu: Taşı yoktur. Oksitlidir.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans Sonları 10-12. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Marshall 1907: Plate XXXIII, No. 1412 (Roma (?)); Davidson 1952: Plate 102, No. 1819,1822-1826 (10-12. yüzyıl)

Kat. No: Y6 (57, Levha XIX)
Müze Env. No: A-1033
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,8 cm Kaş Çapı: 0,5 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Tek parça halinde, dökümdür. Halka, hafif basık, keskin dönüşlü ve kaşa doğru genişlemektedir. Kaş kısmı yüksek, top şeklindedir.
Durumu: Yıpranmış ve oksitli.
Dönemi: Analojiye göre; Roma İmparatorluğu 2-3. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Marshall 1907: Plate V, No. 189 (3. yüzyıl); Spier 1992: No. 396 (3. yüzyıl).

Kat. No: Y7 (57, Levha XIX)
Müze Env. No: A-1144
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 2,2 cm Kaş Çapı: 1 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Müsadere (Gölpazarı Cumhuriyet Başsavcılığı)
Geliş Tarihi: 02/05/2013 (Komisyon Rapor Tarihi 04/10/2013/13)
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Halkası ince yassı kesitli. Kaş, yükseltilmiş oval formda. Kaşın merkezinde kazıma çizgili, yer yer silik Chi-Rho monogramı vardır. Kaşın halkaya bağlandığı her iki kısımda kazıma çizgiler var.
Durumu: Halka kırık ve hafif yamulmuş.
Dönemi: Analojiye göre; Geç Roma 4. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Neményi – Talabér 2019: 344-346, fig.3, Cat III.36.

Kat. No: Y8 (57-58, Levha XIX)
Müze Env. No: A-1194
Adı: Yüzük
Malzemesi: Pirinç
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 2 cm Kaş Genişliği: 0,5 x 0,5 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Müsadere
Geliş Tarihi: 03/07/2014
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Tek parça halinde, döküm. Halka ince yassı kesitli. Halkanın her iki kenarı, üç sıra kabartma dilimli, dilimler arasında nokta desenleri bulunmaktadır. Kaş hafif yükseltilmiş, kare formda. Kaşın üzerinde kazıma çizgili diyagonal baklava dilimi deseni ve dilimlerin ortasında noktalar mevcuttur.
Durumu: Tüm ve sağlam. Hafif kararmış.
Dönemi: Analojiye göre; Geç Roma-Erken Bizans 4-6. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Plate 104, No. 1897; Talu 2020: Kat. No. 19.

Kat. No: Y9 (58, Levha XIX)
Müze Env. No: A-887
Adı: Yüzük
Malzemesi: Gümüş
Bulunduğu Yer: Geçitli Köyü-Söğüt/BİLECİK
Ölçü: Halka Çapı: 2,2 cm Kaş Genişliği: 0,6 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 22/05/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Tek parça halinde, gümüş döküm. Halka oktagonel oval formda, iki uca doğru incelmekte ve iki yanda keskin kontur bulunmakta. Halka kaş kısmına doğru genişlemekte. Kaş oval formu ve bombelidir. Bombeli kısım sekizgene benzemekte, halkasının küçük bir kısmı alt bölümde kırık ve eksiktir.
Durumu: Halkanın küçük bir kısmı alt bölümde kırık ve eksik. Yoğun oksitlidir.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans Sonları 10-12. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Plate 104, No. 1890 (Kontekse göre 10-12. yüzyıl).

2 cm

Kat. No: Y10 (58, Levha XX)
Müze Env. No: A-1003
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,9 cm Kaş Genişliği: 1 x 0,5 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 27/11/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Tek parça halinde dökümdür. Oval geniş halkalı, oval kaşlı sade ve basit yapılıdır. Kaş üzerinde belli belirsiz, dikine üç kazıma çizgi yer almaktadır.
Durumu: Sağlam, hafif kararmış.
Dönemi: Analojiye göre; Bizans
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Waldbaum 1983: 129, Plate 48, No. 826; Palalı 2015: 111, Levha 27, Kat. No. 157.

2 cm

Kat. No: Y11 (58-59, Levha XX)
Müze Env. No: A-1034
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka çapı: 1,6 cm Kaş Uzunluğu: 1,2 cm
Kaş Genişliği 0,3 x 0,3 cm Kaş Merkez Genişliği:
0,5 x 0,2 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden
Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Tek parça halinde, halka kısmı incedir ve
kaşa doğru genişlemektedir. Kaş kısmı uzun,
kenarları iç bükey girintilidir. Girintilerde kazıma
çizgili "W" işareti yer almaktadır. Merkezde
dikdörtgen düz bir alan içerisinde ise kazıma çizgili
"X" işareti bulunmaktadır.
Durumu: Yüzeyi kireçlidir.
Dönemi: Analojiye göre; Geç Roma-Erken Bizans
Başı 4-6. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Plate 103, No. 1853

2 cm

Kat. No: Y12 (59, Levha XX)
Müze Env. No: A-1032
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,8 cm Kaş Genişliği: 0,4 x 1,2
cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden
Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Tek parça halinde, ince halkalı, ince-uzun,
eşkenar dörtgenimsi kaşa sahiptir. Kaş üzerinde ve
kaşın halka ile birleştiği her iki kenarda, kısa dikine
çizgiler mevcuttur.
Durumu: Yüzey hafif kireçli.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 10-12. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Waldbaum 1983: No. 822; Altun 2015:
Kat. No. 82.

2 cm

Kat. No: Y13 (59, Levha XX)
Müze Env. No: A-1002
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Osmaneli/BİLECİK
Ölçü: Halka Çapı: 1,8 cm Kaş Çapı: 0,7 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 27/11/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Tek parça halinde, ince cidarlı oval formlu halka, kaş ile omuzlardan pens ile lehimlenerek birleşmektedir. Kaş oval formlu ve basittir. Kaş üzerinde kazıma çizgili stilize güneş ve yıldızı andıran bir motif yer almaktadır.
Durumu: Halkanın yamulmuştur.
Dönemi: Analojiye göre; Geç Roma-Bizans
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: 228, Type E, Nos. 1835-1841.

2 cm

Kat. No: Y14 (60, Levha XX)
Müze Env. No: A-1027
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,8 cm Kaş Çapı: 1 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Döküm olarak yapılmış, ince cidarlı halkaya ve yuvarlak formlu kaşa sahiptir. Halka kaşa doğru genişlemektedir. Kaşın dış sınırı nokta bordür ile çevrelenmiştir. Merkez de ise yine nokta sırasıyla yapılmış bir daire içerisinde dört adet, iç içe geçmiş iki sıra halinde yarım halkalar yer almaktadır. Ayrıca kaşın halka ile birleştiği yerde her iki kenarda birbirine paralel iki çizgi bezeme yer almaktadır.
Durumu: Kısmen korozyonlu.
Dönemi: Analojiye göre;
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: 229, Type G, Nos. 1845-1876.

2 cm

Kat. No: Y15 (60, Levha XX)
Müze Env. No: A-191
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,7 cm Kaş Çapı: 1 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Eskişehir Müze
Müdürlüğünden Devir
Geliş Tarihi: 14/12/2006
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Basit formda, ince şerit kesitli halka, oval
formlu kaşın altından lehimlenerek.
Birleştirilmiştir. Kaşın ortasında kazıma tekniğinde
çizgisel geometrik bezemeler bulunmaktadır.
Durumu: Sağlam, yer yer korozyonlu.
Dönemi: Analojiye göre; Bizans
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: -
Halka benzerliği için;
Waldbaum 1983: 130, Plate 48, No. 834.

Kat. No: Y16 (60, Levha XX)
Müze Env. No: A-1195
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,8 cm Kaş Çapı: 1,1 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Müsadere (2004-116)
Geliş Tarihi: 03/07/2014
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Halka ve kaş, ayrı işlenmiş, kaşın altında
birleştirilmiştir. Halka kalın, yassı kesitli. Kaş
yuvarlak formu. Kaşın merkezinde kazıma çizgili
kare ve onun içinde diyagonal, baklava dilimi
şeklinde motif yer almaktadır. Kare dışında kalan
kısım saat yönünde birbirine paralel kazıma çizgiler
ile taranmıştır.
Durumu: Tüm ve sağlam. Kaş yüzeyinde ve kaşın
halka ile birleştiği kısımlar korozyon nedeni ile
yeşillenmiştir.
Dönemi: Analojiye göre; Bizans
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans:-
Halka benzerliği için;
Waldbaum 1983: 130, Plate 48, No. 834.

Kat. No: Y17 (60-61, Levha XX)
Müze Env. No: A-1176
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 2,1 cm Kaş Çapı: 1,1 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Satın alma. (Yalçın KAYA)
Geliş Tarihi: 06/05/2014
Eserin Müzedeki Yeri: Depo

Tanımı: Tek parça halinde, Halka ince yassı kesitli. Halka ile kaşın birleştiği her iki tarafta, üç sıra girintili-çıkıntılı kabartma motif yer almakta. Kaş oval formulu. Kaşın üzerinde iki sıra yatay çizgisel bordür arasında, nokta ve birbirine paralel simetrik olmayan çizgiler den oluşan geometrik süslemeler vardır.

Durumu: Yüzeyi hafif patinalı.

Dönemi: Analojiye göre; Geç Roma-Bizans

Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır

Referans: -

Kaş Benzerliği için;
Davidson 1952: 246, Plate 106, No. 1971 (Orta Bizans 11-12. yüzyıl
Halka Benzerliği için;
Dalton 1912: 5, No. 24 (Erken Hristiyanlık-Geç Roma); Fotoğraf için bkz:
https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1872-0604-312 (Erişim Tarihi: 18/05/2023)

2 cm

Kat. No: Y18 (61, Levha XX)
Müze Env. No: A-1028
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,8 cm Kaş Çapı: 1,9 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo

Tanımı: Halka ve kaş, ayrı işlenmiş, kaşın altında birleştirilmiştir. Oval formulu kaşın yüzeyinde, kazıma nokta bezemelerden oluşan bordür içerisinde, kazıma çizgi ile yapılmış yıldız yer almaktadır. Yıldızın ortasında bordürü oluşturan noktalardan daha iri kazıma nokta motifi yer almaktadır.

Durumu: Aşınma ve kireç tabakası görülmektedir.

Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 10-12. yüzyıl

Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır

Referans: Davidson 1952: Plate. 104, Nos. 1872-1873;

2 cm

Kat. No: Y19 (61-62, Levha XX)
Müze Env. No: A-1023
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 2 cm Kaş Çapı: 1,6 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Döküm olarak yapılmış, ince cidarlı halkaya ve oval formlu kaşa sahiptir. Kaş üzerinde kareyi andıran iç içe geçmiş bordürler arasında kazıma çizgilerle uzun dikey ve yatay çizgiler içerisinde, kısa yatay ve dikey çizgilerden oluşan motif yer almaktadır. Merkez ise yaprak şekline benzer bir alan boş bırakılmıştır.
Durumu: Tüm ve sağlam. Kaşın altında, iç kısmında patina oluşmuştur.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 10-12. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Plate 106, No. 1977

Kat. No: Y20 (62, Levha XX)
Müze Env. No: A-1024
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,8 cm Kaş Çapı: 1,6 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: İki parça halindedir. İnce cidarlı halkanın iki ucu, geniş oval kaşın alt yüzeyinde lehimlenmektedir. Kaşın üzerinde düzensiz biçimde on adet konsantrik daireden oluşan motif yer alır.
Durumu: Tüm ve sağlam. Kaşın altında patina görülmektedir.
Dönemi: Analojiye göre; Bizans veya Selçuklu 12-13. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: 231, Plate 106, No. 1978; Waldbaum 1983: 130, No. 840; Acar 2019: Kat. No. A6; Ersoy 2019: 90, res. 6.

Kat. No: Y21 (62, Levha XX)
Müze Env. No: A-1025
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,7 cm Kaş Genişliği: 1,8 x 0,8 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: İki parça halindedir. İnce cidarlı halkanın iki ucu, geniş düzensiz ovalimsi kaşın alt yüzeyinde lehimlenmektedir. Kaş üzerinde ortası çukur yedi adet konsantrik daireden oluşan motif yer almaktadır.
Durumu: Tüm ve sağlam. Kaşın halka içine bakan kenarlarından birinde kırık mevcuttur. Halkaların içinde korozyondan kaynaklı yeşil renk oluşumu mevcuttur.
Dönemi: Analojiye göre; Bizans veya Selçuklu 12-13. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: 231, Plate 106, No. 1978; Waldbaum 1983: 130, No. 840; Acar 2019: Kat. No. A6; Ersoy 2019: 90, res. 6.

Kat. No: Y22 (62, Levha XX)
Müze Env. No: A-1026
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,6 cm Kaş Genişliği: 1,8 x 0,6 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Döküm olarak yapılmış, halka ince oval kesitli ve kaşa doğru genişlemekte. Kaş ince-uzun oval formlu. Kaşın merkezinde kazıma çizgilere oluşturulan "S" şeklinde geometrik motif bulunmaktadır.
Durumu: Oksitli ve aşınmış. Yüzey kireç tabakası ile kaplı.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 9-11. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: -
Halka benzerliği için;
https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-262 (Erişim Tarihi: 17/05/2023)

Kat. No: Y23 (63, Levha XX1)
Müze Env. No: A-1031
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,4 cm Kaş Çapı: 0,9 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Söğüt Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 25/12/2009
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: İki parça halindedir. İnce cidarlı halkanın iki ucu, oval kaşın alt yüzeyinde lehimlenmektedir. Kaş üzerinde dövme tekniğinde, sola dönük paladumentum giyimli erkek büstü yer almaktadır
Durumu: Fazlasıyla aşınmış, halka yamuk ve ayrık. Yüzeyi yer yer kireçli.
Dönemi: Sikke Analojisine göre; Geç Roma 4-5. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: -

Kat. No: Y24 ((63-64, Levha XX1)
Müze Env. No: A-81
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 2,2 cm Halka Kalınlığı: 0,4 cm
Kaş Genişliği: 1,9 cm x 1,9 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Eskişehir Müze Müdürlüğünden Devir
Geliş Tarihi: 29/11/2006
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Basit formda, ince şerit kesitli halka, kare formlu köşeleri yuvarlatılmış, yatay plaka şeklinde kaşın omzundan birleşmiştir. Kaşın ortasında dövme tekniği ile üretilen sağa dönük şematize erkek büstü yer almaktadır. Başın üzerinde Latin haçı yer almaktadır. Büstün ön ve arkasında, Grekçe; KYPIE/BOHΘI (Tanrım, Yardım Et!) yazıtı yer alır.
Durumu: Sağlam, yer yer korozyonlu.
Dönemi: Analojiye göre; Geç Roma-Erken Bizans 5-7. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans:
Yazıt benzerliği için;
Davidson 1952: 238, Plate 103, No. 1867 (10. yüzyıl); Köroğlu-Vural 2016: 4, Foto.12 (5-7. yüzyıl)

Kat. No: Y25 (64, Levha XX1)
Müze Env. No: A-1226
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 2,8 cm Kaş Çapı: 1,3 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Müsadere
Geliş Tarihi: 28/10/2014
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: İki parça halindedir. Geniş, ince cidarlı halkanın iki ucu, oval formlu kaşın alt yüzeyine lehimlenmiştir. Kaş yüzeyinde, at üzerinde, başı haleli, pelerinli, sağa dönük aziz tasviri yer almaktadır.
Durumu: Sağlam, korozyonlu.
Dönemi: Analojiye göre; Geç Roma-Erken Bizans 5-7. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Dalton 1912: 20, Nos. 119-121;
https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-293 (Erişim Tarihi: 17/05/2023);
https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-295 (Erişim Tarihi: 17/05/2023);
https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-296 (Erişim Tarihi: 17/05/2023)

2 cm

Kat. No: Y26 (64-65, Levha XX1)
Müze Env. No: A-1199
Adı: Yüzük
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Halka Çapı: 1,6 cm, Halka Genişliği: 1,1 x 0,5 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Müsadere
Geliş Tarihi: 03/07/2014
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Tek parça halinde, döküm. Halka ince yassı kesitli ve kaşa doğru genişlemekte. Halkanın alt kısmında hafif dış bükey çıkıntı bulunmakta. Kaş elipsoidal formda. Kaşın alt kenarında kazıma çizgili bordür, kaşı sınırlandırmakta. Kaşın merkezinde Latince “havarı” anlamına gelen “APOSTLE” kelimesinin kısaltması, “APOS” yazıtı yer almaktadır
Durumu: Tüm ve sağlam. Hafif yıpranmış.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans 9-1. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: -
Halka benzerliği için;
Davidson 1952: 238, Plate 104, No. 1870;
https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_AF-262 (Erişim Tarihi: 17/05/2023)

2 cm

Kat. No: KT1 (65-66, Levha XX1I) Müze Env. No: A-189 xAdı: Levhasız Kemer Tokası Malzemesi: Bronz Bulunduğu Yer: Bilinmiyor Ölçü: Uzunluk: 3,2 cm Genişlik: 2 cm Geliş Yeri ve Şekli: Eskişehir Müze Müdürlüğü'nden Devir Geliş Tarihi: 14/12/2006 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: İnce-uzun formlu. Tokanın orta kısmı üç çıkıntı ile bezelidir. İğne, orta eksen üzerinde bükülerek takılmıştır. Orta eksenin ana gövdeye bağlantı yerleri de çıkıntı bezemelidir. Durumu: Sağlam, hafif korozyonlu. Dönemi: Analojiye göre; Geç Roma-Erken Bizans 4-7. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Davidson 1952: Plate 113, No. 2178; Waldbaum 1983, 117, Plate. 44 Nos. 703-704; Demirer 2013: Kat. No. B14.	
Kat. No: KT2 (66, Levha XX1I) Müze Env. No: A-366 Adı: Levhasız Kemer Tokası Malzemesi: Bronz Bulunduğu Yer: Ahmetler Köyü Nekropolü Yüzey, Pazaryeri/BİLECİK Ölçü: Uzunluk: 3 cm Genişlik: 3,3 cm Kaide Çapı: 1,1 cm Geliş Yeri ve Şekli: Bursa Müze Müdürlüğü'nden Devir Geliş Tarihi: 08/12/2006 Eserin Müzedeki Yeri: Depo Tanımı: Enine oval formudur. Ön yüzünde çıkıntılı bölüm yer almaktadır. Kemer ve dil takılması yuva açılmış, ancak dil eksiktir. Durumu: Tüm yüzeyi korozyonlu, dili eksik. Dönemi: Analojiye göre; Geç Roma-Erken Bizans 4-7. yüzyıl Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır Referans: Davidson 1952: Plate 113, No 20176-2177; Waldbaum 1983: Plate. 44 Nos. 710 (4-7. yüzyıl); Çelikbaş 2016: Kat. No 117	

Kat. No: KT3 (66, Levha XX1I)
Müze Env. No: A-367
Adı: Levhasız Kemer Tokası
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Ahmetler Köyü Nekropolü
Yüzey, Pazaryeri/BİLECİK
Ölçü: Uzunluk: 2,2 cm Genişlik: 2,5 cm Kaide
Çapı:0,6 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Bursa Müze Müdürlüğü'nden
Devir
Geliş Tarihi: 08/12/2006
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: İki parça halinde enine oval formludur.
Uç kısmı hafif dışa çıkıntılı ve hafif bombelidir.
Kemer ve dil takılması için yuva açılmış, dil ayrı
ele geçmiş sonradan toka ile uyumlu olduğu
anlaşılmıştır.
Durumu: Yüzeyi korozyonlu, dili kırık.
Dönemi: Analojiye göre; Geç Roma-Erken Bizans
4-7. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Plate 113, No 20176-
2177 (4-7. yüzyıl); Waldbaum 1983: Plate. 44 Nos.
710 (4-7. yüzyıl); Çelikbaş 2016: Kat. No 117.

Kat. No: KT4 (66-67, Levha XX1I)
Müze Env. No: A-388
Adı: Levhasız Kemer Tokası
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Ahmetler Nekropolü 9 No'lu
Mezar (Yüzey?) Pazaryeri/Bilecik
Ölçü: Uzunluk: 4,2 cm Genişlik: 3,3 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Bursa Müze Müdürlüğü'nden
Devir
Geliş Tarihi: 08/12/2006
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: İki parça halinde enine oval formludur.
Ön kısmı hafif bombelidir. Dil, çengel şeklindeki
bir halka ile tokanın ince kısmına geçirilmiştir.
Dilin ve tokanın ön yüzlerinde çizgisel dekorasyon
bulunur.
Durumu: Tüm ve sağlam, korozyonlu.
Dönemi: Analojiye göre; Geç Roma- Erken Bizans
4-7. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Plate 113, No 20176-
2177 (4-7. yüzyıl); Waldbaum 1983: Plate. 44 Nos.
710 (4-7. yüzyıl); Çelikbaş 2016: Kat. No 117.

Kat. No: KT5 (67, Levha XX1I)
Müze Env. No: A-365
Adı: Levhalı Kemer Tokası
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Ahmetler Köyü Nekropolü
Pazaryeri/BİLECİK
Ölçü: Uzunluk: 7,3 cm Genişlik: 4,1 cm Kaide
Çapı: 7,5 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Bursa Müze Müdürlüğü'nden
Devir
Geliş Tarihi: 08/12/2006
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Levhalı kemer tokası. Dikdörtgenimsi
levhanın kenarları yılan kavi uzanmakta, bir ucunda
topuz şeklinde çıkıntı bulunmakta, diğer ucunda ise
dil yuvası ve devamında dikdörtgenimsi toka yer
almaktadır. Arka kısımda kumaş veya deri kemere
aplike edilmesine yarayan delikli üç uzantı
bulunmaktadır.
Durumu: Tüm ve sağlam, korozyonlu.
Dönemi: Analojiye göre; Erken Bizans 5-7. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Davidson 1952: Plate 114, 2185-2186
(5-7. yüzyıl); Waldbaum 1983: Plate. 44 Nos. 689-
690 (6-7. yüzyıl).

Kat. No: KT6 (67-68, Levha XX1I)
Müze Env. No: A-413
Adı: Kemer Tokası (Koşum Takımı Tokası)
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Uzunluk: 9,8 cm Genişlik: 5,3 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Bursa Müze Müdürlüğü'nden
Devir
Geliş Tarihi: 08/12/2006
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Askı halkalı, aşağı doğru uzayıp sivrilen
kontur ortasında stilize bir baş ve baş ile aynı hizada,
her iki dış kenarda topuz şeklide çıkıntı
bulunmaktadır. Başın üzerinde ovalimsi iki yuva,
altında ise yine enine uzun ve dar iki yuva daha
bulunmaktadır. Alt kısım da ise gemi çapası
biçiminde bir uzantı ve topuz yer almaktadır.
Durumu: Tüm ve sağlam.
Dönemi: Analojiye göre; Orta Bizans Sonları-Geç
Bizans Baş 12-13. yüzyıl
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Altun 2015: Kat. No. 629; Mergen
2022: Kat. No. 509 (12-13. yüzyıl).

Kat. No: A1 (68-69, Levha XX1II)
Müze Env. No: A-387
Adı: Ayna
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Ahmetler Köyü Nekropolü
Pazaryeri/BİLECİK 12 No'lu Mezar
Ölçü: Çapı: 18 cm Kalınlığı: 0,4 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Bursa Müze Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 08/12/2006
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Daire şeklidir. Kenarları dışı doğru hafif kıvrıktır. Kurdele şeklinde sapa sahiptir. Bir yüzü mat diğer yüzü parlaktır.
Durumu: Sapa kopuk. Kuma ve korozyon görülmektedir.
Dönemi: Kontekse ve Analojiye göre; Geç Helenistik- Erken Roma İmparatorluğu MÖ 2. yüzyıl- MS 1. yüzyıl başı
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Waldbaum 1983: Plate 42, Nos. 648-649 (Geç Roma-Erken Bizans); Durak 2013: 28-29, Kat. Nu. 65-67 (MÖ 2-1. yüzyıl); Can 2014: Kat. No. 1,5,17-18,20-21,27,38,48-49 (Konteks içerisinde ele geçen ve MÖ 2. yüzyıl- MS 1. yüzyıl başına tarihlenen seramik grubu)

Kat. No: A2(69, Levha XX1II)
Müze Env. No: A-689
Adı: Ayna
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Dinar/Afyon
Ölçü: Çapı: 18,5 cm, Kalınlığı: 0,2 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Daire şeklidir. Kenarları dışı doğru hafif kıvrıktır. Bir yüzü parlak diğer yüzü mattır. (Restorasyon sonrası foto lazım)
Durumu: Kuma ve korozyon görülmektedir.
Dönemi: Analojiye göre; Geç Helenistik- Erken Roma İmparatorluğu MÖ 2. yüzyıl- MS 1. yüzyıl başı
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Waldbaum 1983: Plate 42, Nos. 648-649 (Geç Roma-Erken Bizans); Durak 2013: 28-29, Kat. Nu. 65-67 (MÖ 2-1. yüzyıl)

Kat. No: A3 (69, Levha XXIII)
Müze Env. No: A-706
Adı: Ayna
Malzemesi: Bronz
Bulunduğu Yer: Bilinmiyor
Ölçü: Çapı: 18,3 cm Kalınlığı: 0,2 cm
Geliş Yeri ve Şekli: Afyon Arkeoloji Müzesi
Müdürlüğü'nden Devir
Geliş Tarihi: 22/05/2007
Eserin Müzedeki Yeri: Depo
Tanımı: Daire şeklidir. Bir yüzü parlak diğer yüzü mattır. Kenarları inceltiştir.
Durumu: Kusma ve korozyon görülmektedir.
Dönemi: Analjiye göre; Geç Helenistik- Erken Roma İmparatorluğu MÖ 2. yüzyıl- MS 1. yüzyıl başı
Yayınladığı Yer: Yayınlanmamıştır
Referans: Waldbaum 1983: Plate 42, Nos. 648-649 (Geç Roma-Erken Bizans); Durak 2013: 28-29, Kat. Nu. 65-67 (MÖ 2-1. yüzyıl)

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

Çalışmada Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından önerilenler dışında aşağıdaki kısaltmalar kullanılmıştır. Antik kaynakların kısaltmalarında Der Kleine Pauly'nin önerileri dikkate alınmıştır. Türkçe kısaltmalarda ise Türk Dil Kurumu'nun tavsiye ettiklerine uyulmuştur. Kaynakça, Bursa Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümü tez yazım yönergesine göre düzenlenmiştir.

- Acar 2019 D. Acar, Divriği Kalesi Kazısı Metal Buluntuları (2006-2018), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Sivas).
- Acara-Eser 2007 M. Acara-Eser, "Liturjide ve Günlük Kullanımda Maden Sanatı" Kalanlar: 12-13. Yüzyıllarda Türkiye'de Bizans" A. Ödekan (ed.), Vehbi Koç Vakfı (İstanbul), 178-189.
- Altun 2015 F. İ. Altun, Kuşadası Kadıkalesi/Anaia Kazısı 2001-2012 Sezonu Bizans Küçük Buluntuları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (İzmir)
- Apostholos-Cappadona 1994 D. Apostholos-Cappadona, Dictionary of Christian Art (New York). Continuum
- Aydın 2011 A. Aydın, Lahit Formlu Rölikerler (Antalya). Suna-İnan Kıraç Yayınları
- Bingöl 1999 I.F.R. Bingöl, Anadolu Medeniyetler Müzesi Antik Takılar, (Ankara) Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları
- Black 1981 J. A. Black, A History of Jewellery
- Bollók 2010 Á. Bollók, "Byzantine Jewellery of the Hungarian Conquest Period: a View from the Balkans", C. Entwistle (ed.), Intelligible Beauty: Recent Research on Byzantine Jewellery, (London), 173-185.
- Böhlendorf-Arslan 2012 Böhlendorf-Arslan B. "Das bewegliche Inventar eines mittelbyzantinischen Dorfes: Kleinfunde aus Boğazköy" B. B. Arslan-A. Ricci (eds.), Byzantine Small Finds in Archeological Context, Byzas 15 (İstanbul), 351-368.
- Buckton 1994 D. Buckton, Byzantium: Treasures of Byzantine Art (London).
- Can 2014 C. Can, Bilecik Pazaryeri Ahmetler Nekropolü'nden Ele Geçen Seramikler Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Erzurum).

- Can-Can 2016 C. Can, B. Can, “Bilecik Ahmetler Nekropolü Geç Helenistik-Erken Roma Dönemi Kaseleri” Erkan Dündar-Şevket Aktaş-Mustafa Koçak-Serap Erkoç (eds.), Havva İşkan’a Armağan (İstanbul), 1-19.
- Carroll 1983 D.L. Carroll, “On Granulation in Ancient Metalwork”, *AJA* 87/ 4, 551- 554.
- Cesur 2019 B. Cesur, Aizanoı Kazısı 1978-2018 Yılları Yerleşim Alanı Madeni Buluntular, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Eskişehir).
- Cleymans-Talloon 2007 Cleymans A, Talloon P, “Protection in Life and Death: Pentant Crosses from the Cemetery of Apollo Klarios at Sagalassos” *Eur J Archaeol*, 1-19.
- Coarelli 1970 F. Coarelli, *Greek and Roman Jewellery*, (Feltham) Hamlyn House
- Culham 1982 P. Culham, The “Lex Oppia”, *Société d’Études Latines de Bruxelles* 41, 786-793.
- Çakmakçı 2017 Z. Çakmakçı, “Şüktü Tül Eski Eser Koleksiyonu’ndaki Bizans Dönemi Madeni Eserleri” *TÜBA-KED* 15 (Ankara), 45-61.
- Çelikbaş 2016 E. Çelikbaş, 2005-2014 Parion Kazısı Metal (Bronz-Demir-Kurşun) Buluntuları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Erzurum).
- Çetinkaya 2011 H. Çetinkaya, “Ortaya Çıktığı İlk Yüzyıllarda Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğunda Standartlaştırılma Çalışması”, M Şahin-İ. H. Mert (eds.), *Uluslararası İznik I. Konsil Senato Sarayı’nın Lokalizasyonu Çalıştayı* (Bursa), 45-56.
- Dalton 1912 O. M. Dalton, “Franks Bequest Catalogue of the Finger Rings, Early Christian, Byzantine, Teutonic, Mediaeval and Later, Bequeathed”, KCB; in which are included the other rings of the same period in the Museum (London). *British Museum Publisher*
- Davidson 1952 G. R. Davidson, *Corinth Results of Excavations* (New Jersey).
- Yinesor–Demir 2008 J. S. Yinesor–Demir, *Gaziantep Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Yüzükler ve Yüzük Taşları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Eskişehir).
- Demirer 2013 Ü. Demirer, *Kıbyra Metal Buluntuları* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Antalya).

- Dili 2011 Ş. Dili, Anadolu'da Antik Çağ Altın ve Gümüş Takı Buluntuları: Araştırmaların Aşaması Hakkında Bir Değerlendirme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (İzmir).
- Durak 2013 E. Durak, Metropolis Bronz Eserleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Edirne)
- Enez 2019 A. Enez, Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Metal Buluntuları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Edirne).
- Ergenekon 1980 C. Ergenekon, Telkari Gümüş İşlemeciliğinde Kullanılan Araç ve Gereç ve Teknikler (Ankara).
- Ergil 1983 T. Ergil, Kúpeler: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kataloğu (İstanbul). Sandoz Yayınları
- Erginsoy 1978 Ü. Erginsoy, İslam Maden Sanatının Gelişmesi (İstanbul). Kültür Bakanlığı Yayınları
- Ersoy 2019 A. Ersoy, “Smyrna/İzmir Kazılarında Bulunan Bir Grup Kalıp Üzerine Değerlendirme”, Edebiyat Fakültesi Dergisi 6/9, 74-91
- Etlik 2019 T. Etlik, Bizanslılarda İkona Kırıcılık, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Ankara).
- Göral 2019 S. Göral, Tokat Müzesi'ndeki Grek ve Roma Dönemi Takıları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Erzurum).
- Greifenhagen 1975 A. Greifenhagen, Schmuckarbeiten in Edelmetall II (Berlin) Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz
- Henig vd. 2004 M. Henig- A. MacGregor, Catalogue of the Engraved Gems and Finger-Rings In The Ashmolean Museum I-II, Roman Studies in Gems and Jewellery (Oxford).
- Higgins 1980 R.A. Higgins, Greek and Roman Jewellery (London), Methuen.
- Tait 2008 H. Tait, 7000 Years Of Jewelry (New York) Firefly Books
- Johns 1996 C. Johns, The Jewellery of Roman Britain (New York).
- Kazhdan 1991 P. Kazhdan, The Oxford Dictionary of Byzantium 2 (New York). Oxford University Press
- Kocabaş 2006 H. Kocabaş, Şifalı Taşlarla Sağlıklı Yaşam (İstanbul). Mozaik Yayınları

- Koch 2015 G. Koch, Erken Hristiyan Sanatı, A. Aydın (çev.) (İstanbul). Arkeoloji ve Sanat Yayınları
- Koçyiğit 2018 O. Koçyiğit, “Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Bizans Dönemi Maden Haçları” Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 35/2, 110-121.
- Konuk-Arslan 2000 K. Konuk, M. Arslan, Anadolu Antik Yüzük Taşları ve Yüzükleri (Ankara) Yüksel Erimtan Koleksiyonu
- Kökkılıç 2010 Ö. Kökkılıç, Anadolu Medeniyetlerinde Takının Kullanılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü (İstanbul).
- Köroğlu 2004 G. Köroğlu, Anadolu Uygarlıklarında Takı (İstanbul). Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları
- Kulbay 2019 D. Kulbay, Konya, Burdur ve Fethiye Müzelerinin Arşivinde Yer Alan Betimlemeli Yüzük Taşları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Konya).
- Kurtbayram 2022 M. Kurtbayram, Erken Hristiyanlık Dönemi Martyriumları ve İznik Gölü Bazilikal Kilisesi Martyriumu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Bursa).
- Lee 2010 J. H. Lee, Bizans Siyasi ve Sosyal Tarihinde Tasvir Kırıcılık: İkonoklazma Dönemi (787-843), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (İstanbul).
- L'Hoir 1994 F. S. L'Hoir, “Tacitus and Women’s Usurpation of Power”, Classical World: A Quarterly Journal on Antiquity 88, 5-25.
- Loon 1975 M. N. V. Loon, “Korucutepe”, Eastern Anatolia 1968– 1970, Final Report on the Excavations of the Universities of Chicago, California (Los Angeles).
- Mango 2006 C. Mango, Bizans Mimarisi, Mine Kadiroğlu (çev.) (Ankara).
- Marshall 1907 F. H. Marshall, Catalogue of the Finger Rings, Greek, Etruscan and Roman: In the Departments of Antiquities, British Museum (London).
- Marshall 1911 F. H. Marshall, Catalogue of the Jewellery reek, Etruscan and Roman: In the Departments of Antiquities, British Museum (London).
- Mayron 1949 H. Mayron, “Metal Working in Ancient World”, AJA 53, 93.
- Mergen 2022 M. E. Mergen, Bizans Maden Sanatı ve Kuşadası, Kadıkalesi Kazısı Maden Buluntularına Tipolojik ve Üslupsal

- Yaklaşımlar, Yayınlanmamış Doktora Tezi Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (İzmir).
- Meriçboyu 2001 Y. A. Meriçboyu, Antikçağ'da Anadolu Takıları (İstanbul). Akbank Kültür Yayınları
- Minaz 2013 Ö. Minaz, Truva Dönemi Takıları ve Günümüze Yansımaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (İstanbul).
- Moorey 1985 P. R. S. Moorey, "Metarials and Manufacture in Ancient Mesopotamia, The Evidence of Archeology of Art: Metals And Glazed Materials And Glass ", BAR 237, 122.
- Morton 1976 P. Morton, Contemporary Jewellery (New York) Holt, Rinehart and Winston
- Nalcı 2021 N. O. Nalcı, Erken Bizans İmparatorluğu Dönemine Ait Kuyumculuk Tekniği ve Sanat Eserlerindeki Tasvirleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Bursa)
- Neményi -Talabér 2019 R. Neményi, I. Talabér, "Early Christian Jewellery in Pannonia", VISY 75, 339-368.
- Norwich 2013 J. Norwich, Bizans I: Erken Dönem (M.S. 323-802), H. Koyukan (çev.) (İstanbul). Kabalcı yayınları
- Ogden 1992 J. Ogden, Ancient Jewellery: Interpreting the Past (London). British Museum Press
- Okçu vd. 2004 R. Okçu, E. Dumlupınar, A. Artar, Bursa Arkeoloji Müzesi Sikke Teşhir Kataloğu (Bursa). Uludağ Üniversitesi Yayını
- Onasch 1981 K. Onasch Liturgie und Kunst der Ostkirche in Stichworten (Wien).
- Özbal-Yener 1983 H. Özbal-A. Yener "Tarihöncesi Çağlarda Gümüş Üretimi Kullanımı ve Ticari Değişimi: Kaynak Tanımlama Analizleri" TÜBİTAK- AST Bildirileri 3 73- 84.
- Özdemir-Öztaşkın 2010 H. Özdemir-G.K. Öztaşkın, "Denizli Arkeoloji Müzesi'nde Yer Alan Bizans Dönemi Maden Haçlarından Bir Grup", XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (İstanbul), 490-499.
- Özgülnar 2007 N. Özgülnar, Perge Kazılarında Bulunmuş Takılar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (İstanbul).
- Özüdoğru 1994: Ş. Özüdoğru, "Anadolu'da Erken Tunç Çağından Günümüze Gümüş Takıların Tarihi Gelişimi İçinde Alpu Takılarının Değerlendirilmesi", Anadolu Sanat Dergisi 2, 127-141.

- Palalı 2015 M. Palalı, Eskişehir Karacahisar Kalesi 2011-2014 Yılları Kazı Buluntular, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Eskişehir).
- Peker 2013 P. Peker, Erken Tunç Çağı Anadolu Takıları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Çanakkale).
- Pitarakis 2006 B. Pitarakis, Les Croix-Reliquaires Pectorales Byzantines en Bronze (Paris).
- Richter 1956 G. M. A. Richter, “Engraved Gems”, The Metropolitan Museum of Art Bulletin 17/9, 193-196.
- Schmidt 1937 F. E. Schmidt, Excavations at Tepe Hisar (Philadelphia).
- Sezgin 2014 N. Sezgin, Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ndeki Madeni Takılar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Ankara).
- Solak 2010 S. Solak, Çağdaş Takı Sanatında Porselen Malzeme Kullanımı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (İstanbul).
- Spier 1992 J. Spier, Ancient Gems And Finger Rings: Catalogue Of The Collections (California) The J. Paul Getty Museum
- Spier 2012 J. Spier, Byzantium and the West: Jewelry in the First Millennium (London). Paul Holberton publishing
- Şaman 2013 N. Şaman, Çağlar Boyu Takı ve Kalite Yönünden Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (İstanbul).
- Şenocaklı 2008 N. Şenocaklı, Eser Mücevherlerin Sırları (İstanbul).
- Talu 2020 S. Talu, Myra ve Andriake’de Ele Geçen Takılar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler, Enstitüsü (Antalya).
- Taş-Özcan 2015 T. Taş, F Özcan, “MS 4.-7. Yüzyıllar Arasında Haç Motiflerinin Gelişimi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 21 (Isparta), 247-278.
- Telli 2009 E. Telli, Mardin Altın Telkari İşçiliği Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler, Enstitüsü (Van).
- Tiryaki-Uzbek 2015 A. Tiryaki, Ö. Ç. Uzbek, “Bizans Mimarisi ve Sanatı”, İstanbul Üniversitesi (İstanbul). Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Kültürel Miras ve Turizm Ön Lisans Programı
- Türe 2005 A. Türe, Takının Öyküsü (İstanbul). Goldaş Kültür Yayınları

- Türe-Savaşçın 1988 A. Türe, A. Savaşçın, “Takı Malzemeleri ve Teknikleri VI, Varak, Tombak, Yaldızlama”, Antika Dergisi 14
- Türkoğlu 2013 S. Türkoğlu, Anadolu’da Takı ve Kuyumculuk Kültürü (İstanbul). İstanbul Kuyumcular Odası Yayınları
- Ufuk 1969 E. Ufuk, Kuandatif Spektral Analiz Yardımıyla, Anadolu’da Başlangıcından Asur Ticaret Kolonileri Çağına Kadar Tunç Madenciliği (İstanbul).
- Uslu 1985 S. Uslu, Uygarlıklar Ülkesi Türkiye Sergi Kataloğu (İstanbul) Heibonşa Yayınevi
- Ünlüler 2019 Y. Ünlüler, Kapadokya Müzeleri’ndeki Bizans Dönemi’ne Ait Madeni Haçlar Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Konya).
- Üster 2011 M. Üster, Antik Dönem Anadolu Kadınlarında Görsel Kültürün Kodları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (İstanbul).
- Waldbaum 1983 J. C. Waldbaum, Metalwork from Sardis: The Finds Through 1974 (England).
- Yalçın 2004 Ü. Yalçın, “Eski Çağ Demir Teknolojisi”, Önder Bilgi (ed.) Anadolu Dökümün Beşiği (İstanbul), 221– 225.
- Yılmaz 1994 Ş. Yılmaz, Beypazarı’nda Maden Sanatı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Ankara).
- Yiğit 2022 U. Yiğit, “Bursa Arkeoloji Müzesi’ndeki Madeni Haç Örnekleri” Art-Sanat 18, 173-200.

LEVHA LİSTESİ

Harita 1: Bilecik İl Haritası Nikolayidis 2016; Levha 1.

Harita 2: Bilecik İl Haritası Nikolayidis 2016; Levha 2.

Plan 1: Bilecik Müzesi Kat Planı (Müze Arşivi)

Tablo 1: Röliker haç tipleri (Pitarakis 2006: 30. Fig. 16)

Tablo 2: Yassı kesitli pendentif haçlar (Ünlüler 2019: 200, Tablo 3)

Tablo 3: Oval kesitli pendentif haçlar (Ünlüler 2019: 208, Tablo 4)

Resim 1: Bilecik Müzesi (Yazara ait)

Resim 2: Bilecik Müzesi teşhirinde sergilenen bazı seramik eserler (Yazara ait)

Resim 3: Bilecik Müzesi teşhirinde sergilenen bazı cam eserler (Yazara ait)

Resim 4: Bilecik Müzesi etnografik teşhir salonu Selamlık Odasından görünüm (Yazara ait)

Resim 5: Bilecik Müzesi bahçesinde sergilenen taş eserler (Yazara ait)

Resim 6: Bilecik Müzesi bahçesinde sergilenen taş eserler (Yazara ait)

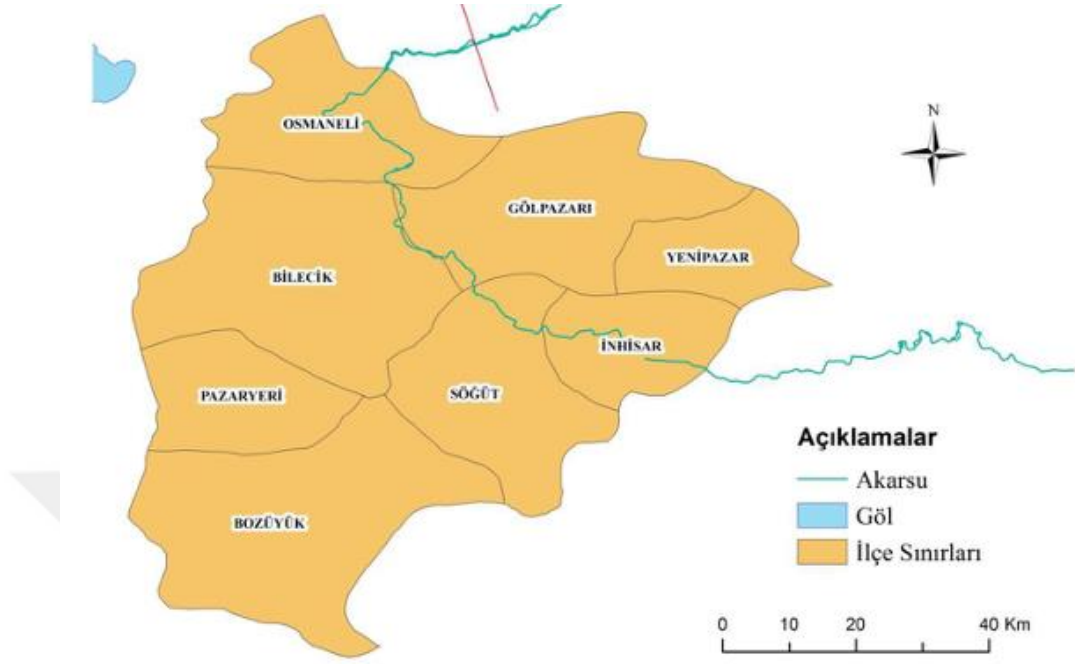

LEVHALAR

HARİTALAR

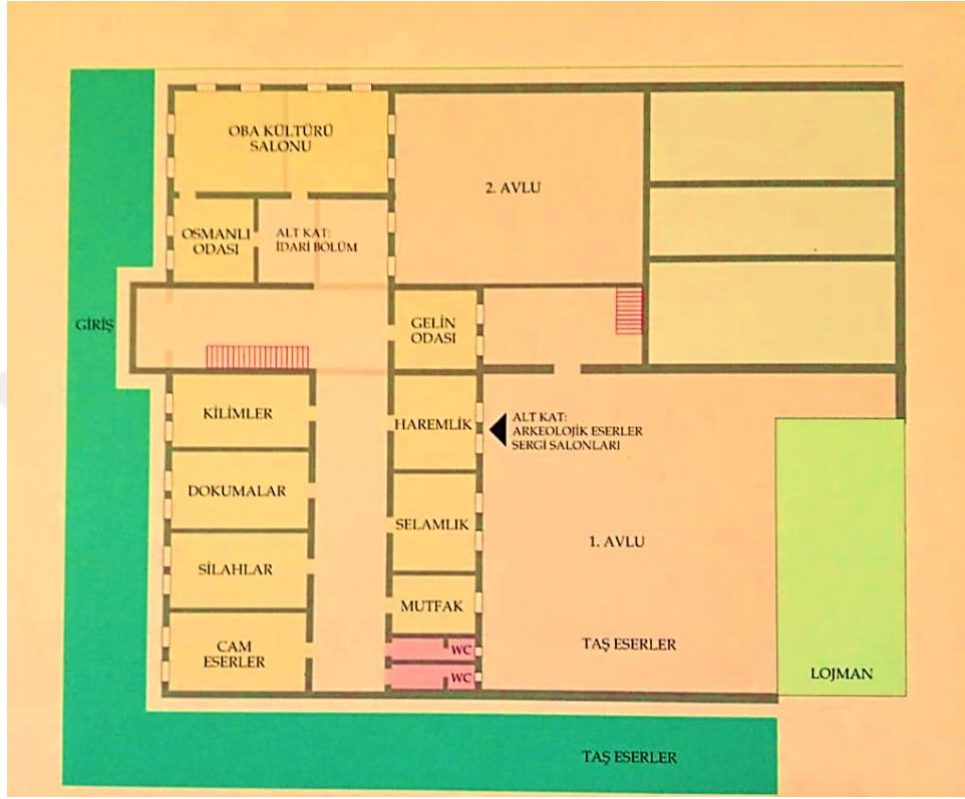

Harita 1: Bilecik İl Haritası

Harita 2: Bilecik İl Haritası

PLANLAR

Plan 1: Bilecik Müzesi'nin kat planı

TABLOLAR

TAKI ÇEŞİTLERİ			DÖNEM							
			Geç Helenistik- Roma Cumhuriyet Dönemi MÖ 2-1 yy	Roma İmp. Dönemi 1-4. yy.	Geç Roma 4-5. yy	Geç Roma- Erken Bizans 4-7. yy	Erken Bizans Sonu- Orta Bizans 6-13. yy	Orta Bizans 9-13 yy	Geç Bizans 14-15. yy	Bizans 4- 15.yy
BAŞ TAKILARI	DIADEMLER	Şerit Bantlı Zeytin Yaprağı Şeklinde Diademler		D1-D2						
	KÜPELER	Basit Halka Formlu Küpeler	K1	K2-K5						
		Halkası Diskli Sarkaçsız Küpeler		K6-K10						
		Basit Halka Formlu Tek Boncuk Sarkaçlı Küpeler		K11- K13						
		Halkası "S" Kancalı Tek Boncuk Sarkaçlı Küpe		K14						
		Halkası Hilal Bıçimli Küpeler					K15- K16			
		Röliker Haçlar						H1-H5		
		Yassı kesitli Pendantif Haçlar					H6- H8	H9-H10		

BOYUN TAKILARI		HAÇLAR	Oval Kesitli Pendantif Haçlar						H11-15		
EL-KOL TAKILARI	BİLEZİKLER	Bilezikler		B1-B3							
	YÜZÜKLER	Kaşı Taşlı Yüzükler		Y1-Y2				Y4-Y5	Y3		
		Yüksek Kaşlı Yüzükler		Y6-8		Y8		Y9			
		Kaşı Kazıma Çizgili Geometrik Motifli Yüzükler				Y11		Y12, Y18- Y22		Y10, Y13- Y17	
		Kaşı Figürlü ve Yazıtlı Yüzükler			Y23	Y24- 25		Y26			
SÜS EŞYALARI	KEMER TOKALARI	Kemer Tokaları				KT1- KT5		KT6			
	AYNALAR	Aynalar	A1-A3								

Tablo 1: Zaman dizini

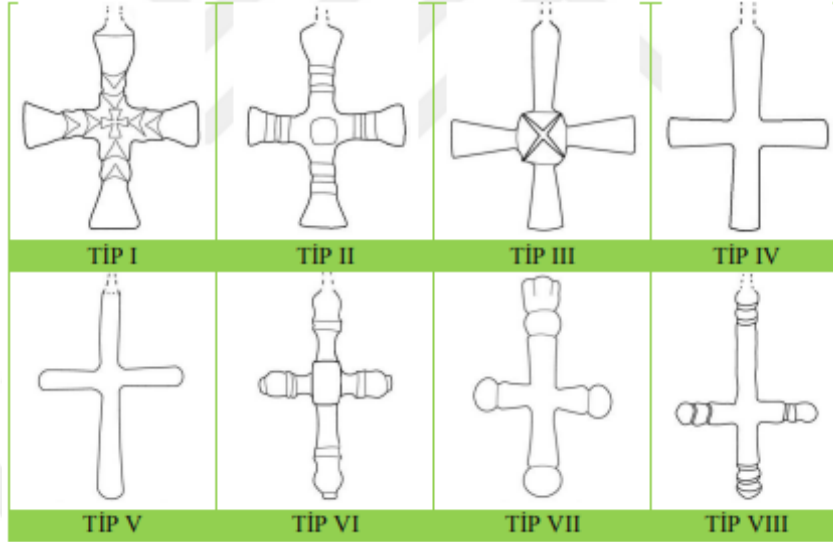
Type I	Type II	Type III	Type IV	Type V
Type VI	Type VII	Type VIII	Type IX	Type X

Tablo 2: Röliker haç tipleri (Pitarakis 2006: 30. Fig. 16)

TIP Ia	TIP Ib	TIP Ic	TIP Id	TIP II
TIP III	TIP IVa	TIP IVb	TIP V	TIP VI
TIP VII	TIP VIII	TIP IX	TIP Xa	TIP Xb
TIP XI				

Tablo 3: Yassı kesitli pendentif haçlar (Ünlüler 2019: 200, Tablo 3)

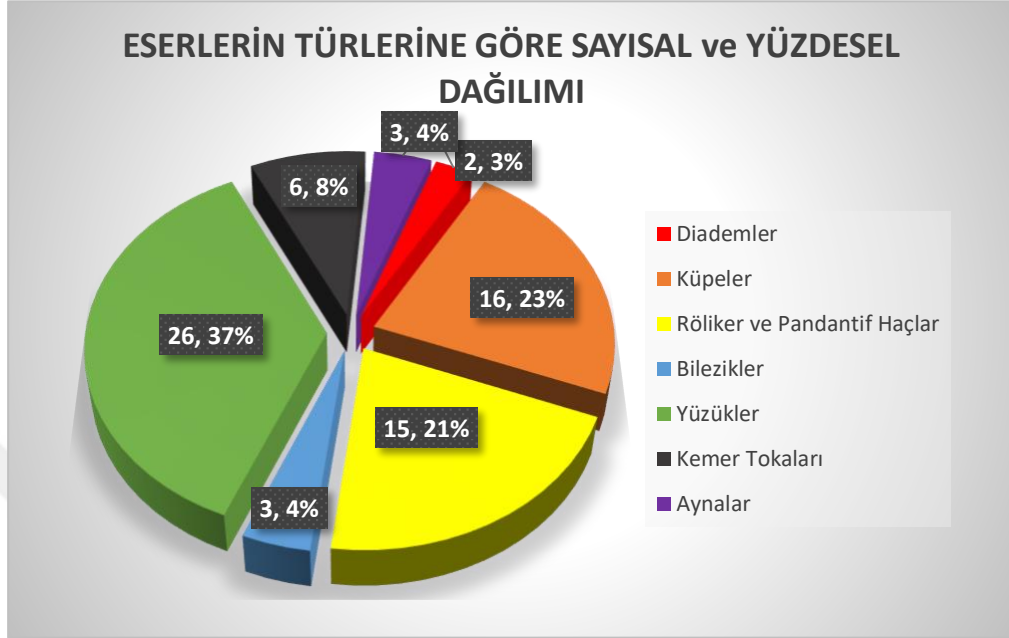
LEVHA VI

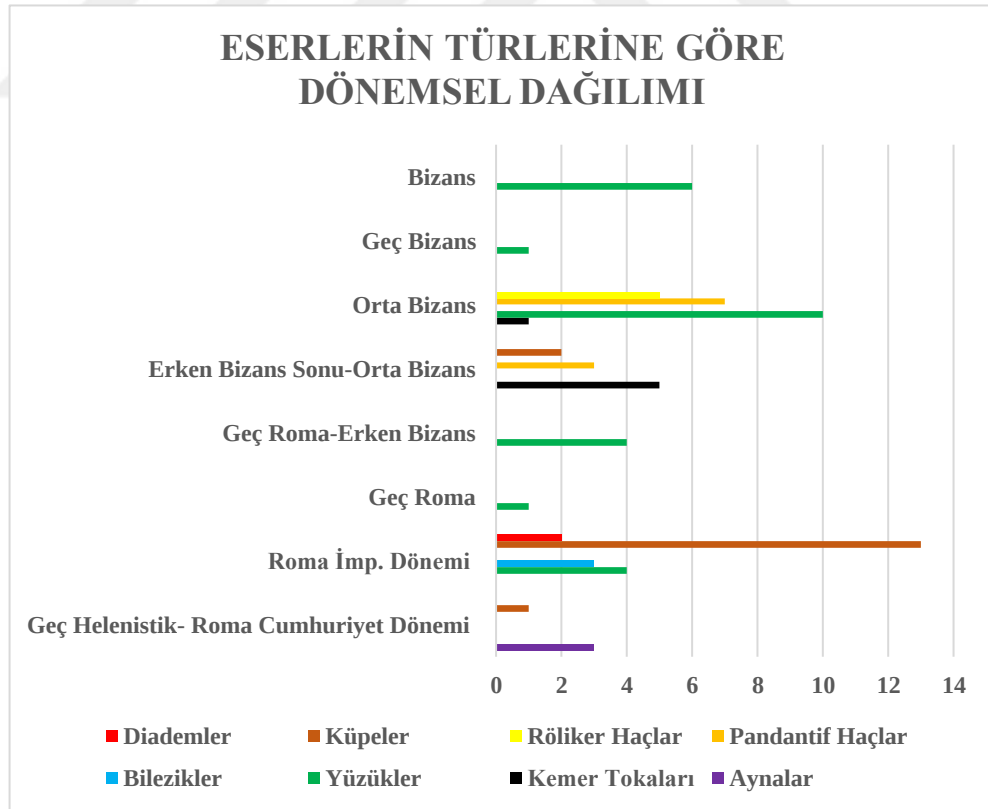
Tablo 4: Oval kesitli pendentif haçlar (Ünlüler 2019: 208, Tablo 4)

GRAFİKLER

LEVHA VII

Grafik 1: Eserlerin türlerine göre sayısal ve yüzdesel dağılımı

Grafik 2: Eserlerin türlerine göre dönemsel dağılımı

RESİMLER

LEVHA VIII

Resim 1: Bilecik Müzesi

Resim 2: Bilecik Müzesi teşhirinde sergilenen bazı seramik eserler

Resim 3: Bilecik Müzesi teşhirinde sergilenen bazı cam eserler

Resim 4: Bilecik Müzesi etnografik teşhir salonu Selamlık odasından görünüm

Resim 5: Bilecik Müzesi bahçesinde sergilenen taş eserler

Resim 6: Bilecik Müzesi bahçesinde sergilenen taş eserler

DİADEMLER

LEVHA X1

A

Kat. No: D1

Kat. No: D2

Levha XI; A: Şerit bantlı zeytin yaprağı biçimli diademler.

KÜPELER

LEVHA XII

A

Kat. No: K1

Kat. No: K2

Kat. No: K3

Kat. No: K4

Kat No: K5

2 cm

Levha XII; A: Basit halka formlu küpeler.

KÜPELER

LEVHA XIII

B

Kat. No: K6

Kat. No: K7

Kat. No: K8

Kat. No: K9

Kat. No: K10

Levha XIII; B: Halkası diskli sarkaçsız küpeler.

KÜPELER

LEVHA XIV

C

Kat. No: K11

Kat. No: K12

Kat. No: K13

2 cm

D/Kat. No: K14

Levha XIV; C: Basit halka formlu tek boncuk sarkaçlı küpeler.

Levha XIV; D: “S” halkalı, sarkaçlı çift küpe.

KÜPELER

LEVHA XV

D

Kat. No: K15

Kat. No: K16

Levha XV; D: Halkası hilal biçimli küpeler.

HAÇLAR

LEVHA XVI

A

Kat. No: H1

Kat. No: H2

Kat. No: H3

Kat. No: H4

Kat. No: H5

Levha XVI; A: Röliker haçlar.

HAÇLAR

LEVHA XVII

B

Kat. No: H6

Kat. No: H7

Kat. No: H8

Kat. No: H9

Kat. No: H10

2 cm

Levha XVII; B: Yassı kesitli pendentif haçlar.

HAÇLAR

LEVHA XVIII

C

Kat. No: H11

Kat. No: H12

Kat. No: H13

Kat. No: H14

Kat. No: H15

2 cm

Levha XVIII; C: Oval kesitli pendentif haçlar

BİLEZİKLER

LEVHA XIX

A

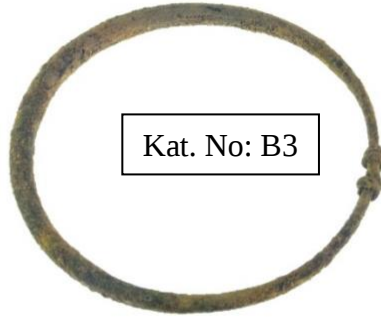
Kat. No: B1

Kat. No: B2

Kat. No: B3

Levha XIX; A: Bilezikler

YÜZÜKLER

LEVHA XX

Kat. No: Y1

A

Kat. No: Y2

Kat. No: Y3

Kat. No: Y4

Kat. No: Y5

2 cm

Levha XX; A: Taşlı yüzükler.

YÜZÜKLER

LEVHA XX1

B

Kat. No: Y6

Kat. No: Y7

Kat. No: Y8

Kat. No: Y9

Levha XXI; B: Yüksek kaşlı yüzükler.

YÜZÜKLER

LEVHA XXII

C

Kat. No: Y10

Kat. No: Y11

Kat. No: Y12

Kat. No: Y13

Kat. No: Y14

Kat. No: Y15

Kat. No: Y16

Kat. No: Y17

Kat. No: Y18

Kat. No: Y19

Kat. No: Y20

Kat. No: Y21

Kat. No: Y22

2 cm

Levha XXII; C: Kaşı kazıma çizgili geometrik motifli yüzükler.

YÜZÜKLER

LEVHA XXIII

D

Kat. No: Y23

Kat. No: Y24

Kat. No: Y25

Kat. No: Y26

Levha XXIII; D: Figürlü yazıtlı yüzükler.

KEMER TOKALARI

LEVHA XXIV

Levha XXIV; A: Levhasız kemer tokası.

Levha XXIV; B: Levhalı kemer tokası.

Levha XXIV; C: Koşum takımı tokası.

AYNALAR

LEVHA XXV

A

Kat. No: A1

Kat. No: A2

Kat. No: A3

Levha XXV A: Aynalar.